

Olga Müllerová

**Komunikativní slozky
výstavby dialogického textu**

Verlag Otto Sagner München · Berlin · Washington D.C.

Digitalisiert im Rahmen der Kooperation mit dem DFG-Projekt „Digi20“ der Bayerischen Staatsbibliothek, München. OCR-Bearbeitung und Erstellung des eBooks durch den Verlag Otto Sagner:

<http://verlag.kubon-sagner.de>

© bei Verlag Otto Sagner. Eine Verwertung oder Weitergabe der Texte und Abbildungen, insbesondere durch Vervielfältigung, ist ohne vorherige schriftliche Genehmigung des Verlages unzulässig.

«Verlag Otto Sagner» ist ein Imprint der Kubon & Sagner GmbH

SPECIMINA PHILOLOGIAE SLAVICAE

Begründet von
Olexa Horbatsch und Gerd Freidhof
Herausgegeben von
Gerd Freidhof, Peter Kosta, Holger Kuße
und Franz Schindler

Band 114

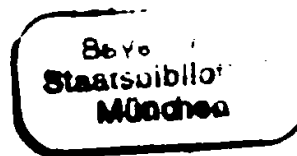
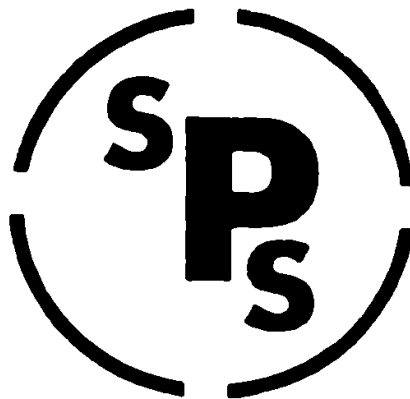
Olga Müllerová

Komunikativní složky výstavby dialogického textu

Nachdruck der Ausgabe
Praha 1979

VERLAG OTTO SAGNER · MÜNCHEN

1997

Nachdruck
mit freundlicher Genehmigung
der Autorin und
der Karls-Universität, Prag

Verlag Otto Sagner, München 1997.
Abteilung der Firma Kubon und Sagner, München.
Druck: Völker und Ritter GmbH, Marburg/Lahn.

ISBN 3-87690-661-X
ISSN 0170-1320

978387690661X

Předmluva

Od r. 1983, kdy byla vydána tato monografie, uplynulo již více než deset let. Za tu dobu se jazykový, komunikační a interakční jev "dialog" stal předmětem výzkumu řady lingvistických, sociolingvistických, psycholingvistických a dalších disciplín. Byly napsány početné práce, které se řadí do konverzační analýzy, disciplíny, pro niž dialog je předmětem základním. Nejrůznější stránky a aspekty dialogu se staly aktuálními i pro praktické obory lidské činnosti, kde se stále více ukazuje, že mnoho problémů, nejasností, nedorozumění a konfliktů je způsobeno poruchami v komunikaci, neschopností vést dialog a dobrat se dialogem k přijatelnému řešení.

Monografie navazuje na české práce představitelů Pražského lingvistického kroužku a jejich pokračovatelů. Navazuje především na dnes již klasické studie Jana Mukařovského věnované podstatě a výstavbě dialogu, věčně diskutovanému vztahu dialogu a monologu, dále na studie Františka Daneše o tematických poslopnostech a tematické výstavbě textu. Svým důrazem na pragmatické složky dialogického textu se řadí k pracím, které se inspiřují teorií Austinových a Searlových řečových aktů a Griceových konverzačních maxim. Také pohledem na hierarchii záměrů a cílů uskutečňovaných na rovině dialogické repliky, na rovině replikových dvojic, delších úseků dialogu i na rovině dialogického textu jako celku je aktuální právě v současné době, kdy v jednáních na různých společenských úrovních je důležité chápat záměry partnera dialogu a odhadnout strategie, jakými tyto záměry uskutečňuje.

Autentické české mluvené texty, které se staly materiálem pro analýzu a podkladem poznatků v jednotlivých kapitolách, představují spontánní mluvenou češtinu převážně středočeského typu, která se od doby uskutečnění magnetofonových nahrávek nijak nezměnila a může sloužit jako zdroj jejího poznání i dnes.

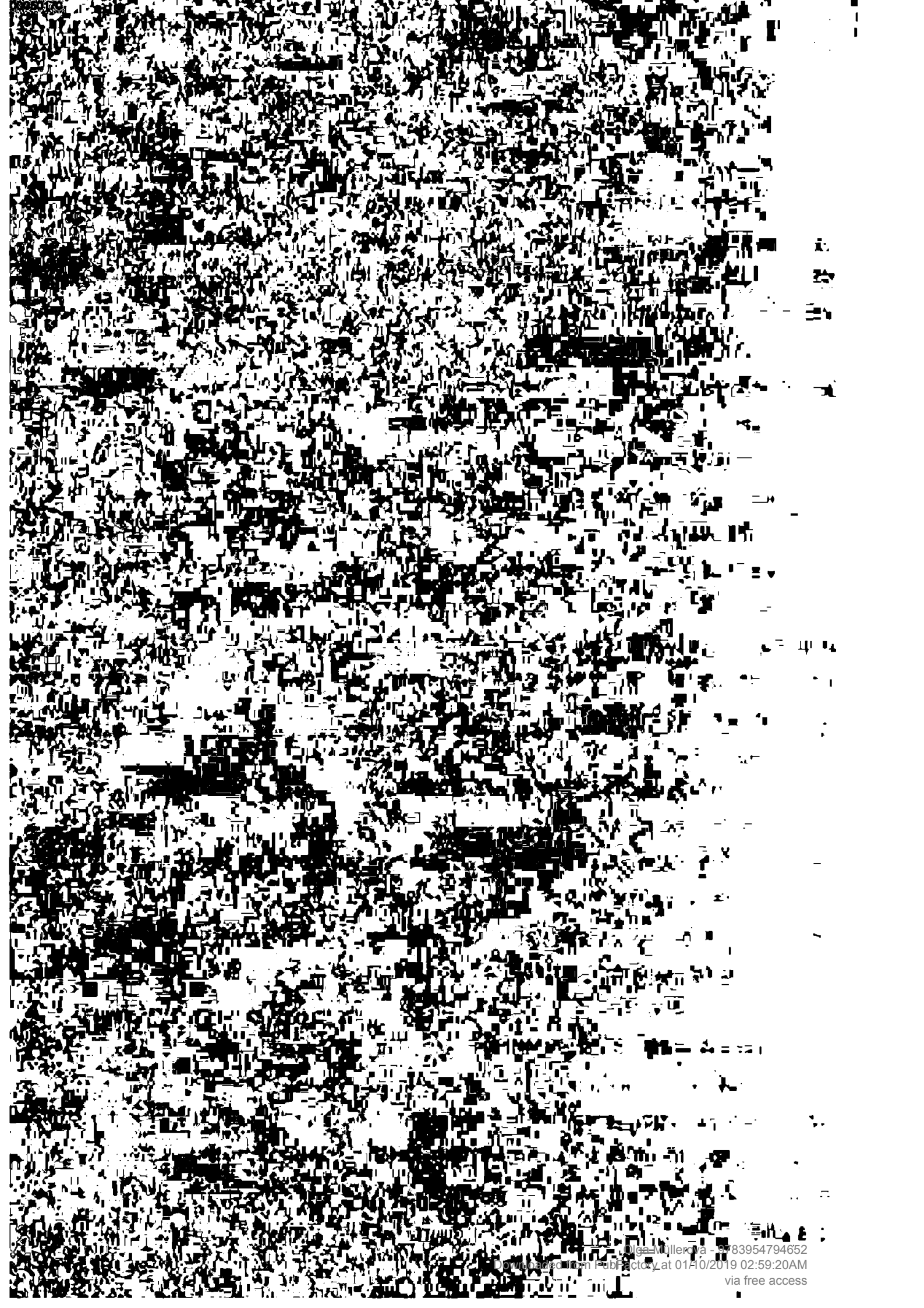
1.3.1997

Olga Müllerová

Olga Müllerová - 9783954794652

Downloaded from PubFactory at 01/10/2019 02:59:20AM

via free access

KOMUNIKATIVNÍ
SLOŽKY
VÝSTAVBY
DIALOGICKÉHO
TEXTU

OLGA MÜLLEROVÁ

UNIVERZITA KARLOVA
PRAHA 1979

© UNIVERZITA KARLOVA, PRAHA 1983

OBSAH

I. Úvod	7
II. Charakteristika použitého materiálu a zásady jeho přepisu	10
2.1. Rozhovory běžně, situační	11
2.2. Rozhovory pracovní	11
2.3. Rozhovory vyprávěcí	11
2.4. Rozhovory řízené	12
2.5. Rozhovory telefonické	12
2.6. Přepis mluvených projevů	13
III. Členění dialogického textu	15
IV. Tematická výstavba nepřipravených mluvených dialogických textů	17
4.1. Tematická výstavba dialogického projevu jako celku	18
4.2. Tematická výstavba seskupení několika replik	23
4.3. Tematická výstavba jedné repliky	25
V. Modální výstavba nepřipravených mluvených dialogických textů a komunikativní funkce dialogických replik	27
5.1. <i>Modální výstavba.</i> 5.1.1. Repliky tázací. 5.1.2. Repliky imperativní. 5.1.3. Repli- ky oznamovací. 5.1.4. Vícečlenná modální schémata	28
5.2. <i>Vztah mezi tematickou a modální výstavbou dialogického textu</i>	47
5.3. <i>Komunikativní funkce dialogických replik</i> 5.3.1. Podrobná komunikativní inter- pretace dialogického textu 5.3.2. Zkrácená komunikativní interpretace dialogického textu	47
VI. Klasifikace komunikativních funkcí dialogických replik	55
6.1. <i>KF sémantické</i>	58
6.1.1. KF samostatné	59
6.1.1.1. KF operativní 6.1.1.2. KF neoperativní	61
6.1.2. KF nesamostatné	91
6.2. <i>KF nesémantické</i>	94
6.2.1. KF konstrukční. 6.2.2. KF kontaktní	95
VII. Vztah mezi komunikativními funkcemi dialogických replik a typy postojové modality	102
7.1. Tázací repliky vyjadřující potřebu informace	103

7.2. Tázací repliky vyjadřující jiné KF než potřebu inf.	105
7.3. KF potřeba inf. vyjádřená replikami oznamovacími a imperativními	114
VIII. Závěr	120
IX. Souvislé ukázky nepřipravených mluvených dialogických textů .	122
X. Seznam odborné literatury	152
Résumé	159

Úvod

Oblast mluveného dialogického vyjadřování je oblastí stále ještě málo prozkoumanou, i když už byly postiženy mnohé rysy její specifiky¹. Vzhledem k tomu, že jde o velmi širokou oblast jazykového vyjadřování, která bývá někdy pokládána za primární a v tom smyslu nadřazenou monologu,² je třeba se výzkumem dialogu podrobně zabývat. Přitom je nutné postihnout nejen jeho stavbu gramatickou (např. syntaktickou stavbu otázky a odpovědi), ale charakterizovat dialogický projev i z jeho stránek komunikativních, a to jako celek s jistou organizací tematickou, modální atd. Považujeme proto za vhodné postupovat při zkoumání dialogu právě směrem od celého projevu k úsekům kratším. V dialogickém projevu, který je výsledkem komunikace dvou nebo více partnerů, se totiž prolínají jevy roviny větné i nadvětné, přičemž v rovině nadvětné tkví právě jeho specifika. Pro pochopení a postižení podstaty dialogu musíme ovšem jít ještě dál, tam, kde se základna jazyková stýká s mimojazykovou, na rovinu kontaktu partnerů dialogu. To, jak se dialog vyvíjí, o čem se mluví, jak se partneři vůči sobě chovají, jsou skutečnosti, které přímo ovlivňují dialogický projev nejen v nejhrubších rysech jeho stavby, nýbrž i ve výběru a užití některých jazykových prostředků, např. lexikálních (výskyt a opakování některých slov apod.).

Snahou o globální pohled na dialogický projev a ohledem na mimojazykovou situaci má práce blízko k teoretickým východiskům některých publikací z oblasti textové lingvistiky. Proto je i při zkoumání problematiky dialogu výchozím pojmem pojem text. Ten bývá v jednotlivých pracích chápán značně rozdílně. Někdy je za text pokládán jen psaný útvar, a to takový, který je nějak ucelený a záměrně vytvořený.³ Jindy se chápe text šíře, např.

¹Z našich prací o dialogu je stále podnětná studie J. Mukařovského (1948a), významná je studie C. Bosáka a I. Camutaliové (1967) i práce J. Mistríka (1978, 1979, 1980). Mnoho podstatného o dialogu bylo řečeno v publikacích o běžně mluveném jazyce, našich rusistických i sovětských.

²VI. Skalička, *Promluva jako lingvistický pojem*, SaS 3, 1937, s. 164; L. P. Jakubinskij, *O dialogičeskoj reči*, Russkaja reč I, Petrograd 1923.

³I. P. Galperin, *O ponjatii tekst*, sb. *Lingvistika teksta*, Materialy naučnoj konferencii, časť I, Moskva 1974, srov. i ostatní příspěvky sborníku.

jako jakýkoli ucelený (ukončený) produkt řečové činnosti, přičemž minimální text tvoří jedna věta, horní hranici textu určuje jeho autor. Za jednu z nejdůležitějších organizujících složek textu bývá považována jednota komunikativního záměru. Takovéto širší, komunikativní chápání textu je pro nás vyhovující. Náš materiál, tj. zachycené nepřipravené mluvené projevy, nepokládáme za pouhou fixaci mluvené řeči.⁴ Jsou to projevy s jistým komunikativním záměrem, vzniklé jako výsledky určité komunikativní situace.⁵ Zkoumání pragmatické složky nepřipravených mluvených dialogických textů pokládáme proto za nezbytné.

Blízký je nám i přístup k běžně mluvenému jazyku, uplatňovaný v pracích z oblasti etnometodologie. Tato vědní disciplína zkoumá podstatu jakékoli lidské aktivity a v souvislosti s tím i běžně mluvený jazyk, který ji doprovází. Analýza jazyka je přitom prováděna se zřetelem k všestranné charakteristice situace a účastníků jazykového projevu.⁶

Cílem naší práce je komplexní pohled na delší souvislý nepřipravený mluvený dialogický text a charakteristika některých složek podílejících se na jeho celkové výstavbě.

Vzhledem k tomu, že svá zkoumání zakládáme právě na delším souvislém textu, jeví se nám v hierarchii složek účastnících se jeho organizace na nejvyšším stupni jeho uspořádání tematické. Jeho rozboru věnujeme proto nejdříve pozornost, a to tak, že se zaměřujeme především na postihu základních principů tematické výstavby dialogického projevu jako celku, dále se zabýváme tematickou stavbou seskupení několika replik a zmiňujeme se i o tematické výstavbě jedné repliky (srov. kap. IV).

Delší souvislý dialogický text s ohledem na komunikativní aspekty jeho výstavby lze dále posuzovat podle zastoupení replik se základními typy postojové modality (tj. replik tázacích, oznamovacích, imperativních, event. přacích). Tyto tři (event. čtyři) typy postojové modality jsou posuzovány z hlediska jejich uplatnění v dialogu. Kromě jednotlivých replik a jejich dvojic jsou po stránce modální charakterizovány i delší úseky dialogického textu, na nichž se uplatňují vícečlenná modální schémata.

S modální výstavbou je spjata vyjadřování záměrů a cílů, které partneri rozhovoru v jednotlivých replikách sledují. Tyto záměry a cíle partnerů, obsažené implicitně v jednotlivých replikách dialogického textu, které je možno vyjádřit explicitně, nazýváme komunikativními funkcemi dialogických replik. (Modální charakteristika dialogického textu a vystižení podstaty komunikativních funkcí dialogických replik jsou obsahem V. kapitoly.)

⁴O zásadních rozdílech mezi mluvenou a psanou řečí srov. u B. M. Gasparova (1978).

⁵Podle O. B. Sirotininové (1974) je situace v běžně mluvené řeči plnoprávnou stránkou komunikativního aktu.

⁶Srov. A. V. Cicourel (1974), tam i další literatura; úvahami o podstatě lidské aktivity a o tom, jak je tato aktivita spjata s užíváním jazyka srov. též K. Konrad (1959).

V kapitole VI je provedena klasifikace komunikativních funkcí, k jejichž výčtu jsme dospěli na základě rozboru materiálu (podrobnou a zkrácenou komunikativní interpretací dialogického textu). Komunikativní funkce (KF) jsou klasifikovány podle kritérií vycházejících především z charakteru výstavby a organizace rozhovoru a ze vztahu partnerů dialogu a dále podle kritérií významových. Dále jsou v této kapitole charakterizovány jednotlivé KF dialogických replik (pomocí ukázek z materiálu).

Na konci práce (v kap. VII) je ukázán vztah mezi KF dialogických replik a typy postojově modalit, a to na jedné z nejtypičtějších KF, na potřebě informace.

V II. kapitole práce je charakterizován použitý materiál a hlavní zásady jeho přepisu, ve III. kapitole jsou uvedeny termíny, jichž používáme pro označení jednotek (segmentů) dialogického textu.

K práci jsou připojeny souvislé ukázky dialogických textů, které jsou součástí našeho materiálu.

Další fází zkoumání dialogického textu by měla být analýza jeho výstavby gramatické, především syntaktické (jednak navazování replik a syntaktická výstavba úseků tvořených několika replikami, jednak syntaktická výstavba jednotlivých replik). To i některé otázky jiné budou předmětem dalšího zkoumání, a nejsou proto do práce pojaty.⁷

Dovoluji si na tomto místě vyjádřit své poděkování prof. dr. Karlu Hausenblasovi, DrSc., za jehož vedení práce vznikla, doc. dr. Františku Danešovi, DrSc. za cenné rady a připomínky, jimiž mi pomáhal během celé práce, i za posouzení rukopisu. Za mnohé podněty děkuji i doc. dr. Pavlu Novákovi, CSc.

⁷Dialogický text by bylo třeba zkoumat ještě z mnoha jiných stránek, jak přímo jazykových (např. délka replik, frekvence slov, lexikální výstavba atd.), tak mimojazykových (např. z hlediska chování partnerů rozhovoru, z hlediska působení šumu apod.), další parametry srov. v čl. M. Morávka a O. Müllerové (1976).

Charakteristika použitého materiálu a zásady jeho přepisu

Materiálem, z něhož jsme v práci vycházeli, jsou magnetofonové záznamy rozhovorů většinou dvou partnerů. Při jeho získávání jsme se snažili zachytit různé oblasti řečové komunikace. S ohledem na množství rozhovorových situací by bylo nejlépe zmapovat celou její situačně rozsáhlou sféru,⁸ což je ovšem úkol pro jednotlivce obtížný. Soustředili jsme se proto na několik základních typů rozhovorů, které jsou utvářeny a modifikovány právě určitou specifickou vznikovou situací a jejichž jazyková stránka je ovlivňována působením jednotlivých faktorů této situace (vztahem partnerů, jejich aktivitou, záměrem, cílem atd.).

Z důvodů praktických jsme používali většinou magnetofonové záznamy rozhovorů dvou osob; rozhovory většího počtu osob jsou často nesrozumitelné, zvláště na místech, kdy mluví najednou více lidí. Přesný přepis těchto rozhovorů není možné pořádit ani v případě, že magnetofonový záznam sledují účastníci rozhovoru. S potížemi tohoto druhu, i když v míře menší, se ovšem setkáváme i v rozhovorech dvou osob. V úvažu je třeba vzít i to, že v přepisu těch míst magnetofonového záznamu, kdy mluví najednou víc osob, se jejich repliky, které jsou vysloveny současně, jeví jako následující po sobě. Řeč partnerů rozhovoru je zbavena vizuální mimojazykové situace. Kromě těchto důvodů praktických nás k našemu rozhodnutí analyzovat rozhovory pouze dvou osob vedlo to, že hlavní rysy jejich výstavby tematické a modální, o které nám šlo především, vystupují zde v podobě do značné míry jednoduché. V rozhovorech několika osob působí někdy komplikované vztahy mezi jednotlivými partnery a ty mohou ovlivňovat výstavbu tematickou. To se pak projevuje ve složitějším způsobu navazování replik na sebe (častější výskyt souvislosti replik vzdálenějších, nesousedících, možnost souvislosti jedné repliky s více než jednou replikou, nejednoznačnost této souvislosti).

⁸A. R. Balajan (1969) vyslovuje v tomto směru požadavek vytvoření slovníku situací, při nichž může docházet k dialogu.

2.1. Rozhovory běžné, situační

Dochází k nim v každodenním životě rodinném, v běžném denním styku, při nakupování, v dopravních prostředcích atd.⁹ Jejich významnějšími podtypy jsou jednak rozhovory, v nichž se uplatňují některé stereotypní způsoby vyjadřování (např. při nákupech, v různých dotazech apod.), dále rozhovory hádkové, konfliktové (doprovázející náhodné konflikty lidí), doprovodné (doprovázející nějakou činnost, event. různé společenské hry, jako např. karty, šachy apod.). Po stránce jazykové se vyznačují takové rozhovory často krátkými replikami, redukcí působenou přímou účastí situace při vytváření rozhovoru.

2.2. Rozhovory pracovní

Reprezentují většinou dialog zaměřený jedním směrem — k vyřešení nějakého problému. Bývají tematicky sevřené, mluvčí používají někdy odborných, termínů i speciálních vazeb a obrátů, které jsou v určitém oboru obvyklé. Rozhovory této oblasti mohou být značně různorodé; např. rozhovory diskusní, event. poradní mohou řešit problémy teoretické, v rozhovorech provozních se řeší problémy praktického chodu pracoviště, v jiných se jedná o osobních záležitostech jednotlivých pracovníků, časté jsou rozhovory pokynové, instruktivní. V pracovních rozhovorech se často výrazně projevuje vztah nadřízeného a podřízeného, dále jsou důležité faktory jako stupeň kvalifikace, věk, zkušenost apod. Tito činitelé se uplatňují společně s nestejnou intenzitou a kromě nich působí i faktory jiné (např. některé rozhovory instruktivní nebo pokynové se mohou blížit rozhovorům situačním). Proto i po stránce jazykové se některé rozhovory řazené do této skupiny mohou lišit mezi sebou délkou replik, mírou jejich redukce atd.

2.3 Rozhovory vyprávěcí (zážitkově, hodnotící, charakterizující)

Jde většinou o vyprávění různých příhod, sdělování dojmů, zážitků apod. Typickou situací, v níž k těmto rozhovorům dochází, jsou návštěvy, různé rodinné události, slavnosti, setkání s přáteli. Výsledkem takového rozhovoru bývá často text směřující k monologičnosti, asymetrický z hlediska účasti partnerů v rozhovoru, z hlediska informačního spádu, s dlouhými replikami vypravěče a s minimálními reakcemi posluchače. Některé přátelské rozhovory mohou být ovšem typicky dialogické.

⁹*Russkaja razgovornaja reč, teksty*, red. E. A. Zemskaja, Moskva 1978.

2.4 Rozhovory řízené

Nejsou typicky spontánní, nepřipravené, projevuje se v nich stabilní jednoznačný vztah mezi partnery, určený jejich výrazně protikladnými sociálními rolemi (lékař — nemocný, učitel — žák, soudce — vyšetřovaný atd.). Měli jsme k dispozici záznamy rozhovorů lékaře s nemocnými; z nich většina má charakter rozhovorů řízených. Často jsou tvořeny stereotypními obvyklými otázkami lékaře a více či méně stručnými odpověďmi nemocného. Některé z nich jsou modifikovány; rozhovor lékaře s nemocným se může blížit rozhovorům přátelským, zajímá-li se např. lékař blíže o pacientovu osobu, je-li mu sympatický apod. Rozhovory lékaře s nemocnými jsme používali jen jako ilustraci pro některá naše tvrzení, soustavnému rozboru jsme je nepodrobili. Při výzkumu dialogu, zejména výstavby dialogického textu je však nelze ponechat stranou, protože právě v nich jsou výrazně zastoupeny některé její charakteristické rysy (např. výstavba otázky a odpovědi).

2.5 Rozhovory telefonické

Jsou zvláštním typem, pokud jde o jejich vznikovou situaci, a jsou velmi rozmanité z hlediska tematiky a cílů. Od některých rozhovorů nezprostředkovaných (netelefonických) se liší pouze podmínkami své realizace (účastníci se nevidí, a nemohou tedy využívat mimiky a gestikulace, všechno musí být vyjádřeno jazykovými prostředky, je nutno počítat s různými komunikačními překážkami a podle toho uzpůsobovat projev atd.). Formu telefonickou mohou mít rozhovory všech probraných typů; jejich společným charakteristickým rysem bývá větší stručnost, rychlejší spád, což je vyvoláváno vědomím časové omezenosti rozhovoru. Ze souboru telefonických rozhovorů nás nejvíce zajímaly ty, jejichž cílem bylo pokud možno rychle něco sjednat, zařídit, domluvit se, dozvědět se něco, tzn. operativní telefonické rozhovory. Některé z nich jsou skutečnými operativními rozhovory, v jiných účastníci kromě hlavního záměru něco zařídit, sjednat realizují i cíle jiné (přátelsky se pobavit, splnit požadavky společenské konvence, např. poptat se po zdraví apod.).

Celkem bylo detailně charakterizováno 34 rozhovorů o průměrné délce 88 replik. Vzhledem k problematice tematické a modální výstavby těchto rozhovorů považujeme za ilustrativnější vyjadřovat délku textu počtem replik, i když repliky jsou různě dlouhé. Jde nám však spíše o to, jak často a jakým způsobem mluvčí přebírají řečovou aktivitu a jak ovlivňují chod a směr rozhovoru.

Tyto podrobně analyzované rozhovory jsou ovšem jen částí většího souboru materiálu pořázeného přibližně v průběhu posledních deseti let; z ostatních částí jsme rovněž při našem zkoumání podle potřeby čerpali.

Natáčení rozhovorů jsme vždy nemohli provést tak, aby účastníci nevěděli, že je v místnosti v provozu magnetofon. Ve většině rozhovorů pracovních a v rozhovorech lékaře s nemocnými, které jsme získali v jednom z pražských výzkumných ústavů, jeden z partnerů o nahrávání věděl; jde ovšem o pracoviště, kde zachycování jakékoli mluvené řeči je běžné a využívá se pro účely zkoumání vědeckého i pro posuzování zdravotního stavu pacientů. Kromě toho jsme z množství natočených rozhovorů vybrali pro náš detailní rozbor jen některé. Podobná situace byla při nahrávání rozhovorů telefonických: za pomoci zvláštního zařízení se nahrávaly přímo na magnetofonový pásek.

Problémy se nevyskytly ani při natáčení rozhovorů v rodinném prostředí, hlavně proto, že magnetofon býval v provozu po celé hodiny a natáčení se nepociťovalo jako něco neobvyklého. Mnohé z rozhovorů bylo nutno smazat, protože nebyly použitelné pro nekvalitnost způsobenou technickou nedokonalostí nahrávacího zařízení (nevýhodné umístění mikrofonu, hluk zvenku atp.). Některé rozhovory rodičů s dětmi, které se týkaly přímo postupu při nahrávání na magnetofon, jeho chodu a konstrukce, jsme dokonce zařadili do svého materiálu.

Problematictější bylo nahrávání rozhovorů při návštěvách přátel a při podobných příležitostech. Většinou však stačila jistá doba, aby se magnetofonu přestala věnovat pozornost. Pomohlo i to, že magnetofon je v současné době celkem běžnou součástí domácího zařízení, takže jeho provoz není již ničím neobvyklým.

2.6. Přepis mluvených projevů

Při přepisu magnetofonových záznamů jsme dodržovali tyto zásady:

1. Rozhovory, vzhledem k zaměření práce na komunikativní charakteristiky dialogu, nejsou přepisovány foneticky, ale způsobem běžným pro písemné vyjadřování. Při přepisu jsme se ovšem snažili vystihnout mluvenou podobu magnetofonových záznamů a pokud možno zachytit výrazné rysy běžně mluvené češtiny s četnými obecně českými prvky.

2. Ze všech prvků zvukové stránky rozhovorů jsou v přepise zaznamenány jen ty, podle kterých si lze dobře představit skutečný průběh rozhovoru:¹⁰ jsou to některé rysy intonačního průběhu a některé pauzy. Šipkou směřující dolů je značen klesavý intonační průběh (většinou koncových úseků), šipkou směřující vzhůru je značen stoupavý intonační průběh (většinou úseků nekoncových) např. *až se Jana vrátí* ↑ *tak prosím vás jí vyřídte že sem jí volal* ↓ *a teda že bych s ní rád mluvil* ↓. Kromě toho otazník označuje tázací výpovědi, a to zjišťovací (s intonačním průběhem stoupavým i stoupavě klesavým) i doplňovací (s intonačním průběhem klesavým). Dále zaznamenáváme pomlčkou

¹⁰O. Müllerová, J. Kubička, *Některé rysy intonačního členění nepřipravených mluvených projevů*, SaS 40, 1979, s. 23—31.

výrazné dlouhé pauzy vzniklé buď přerušením řeči nebo zamyšlením se apod. Pauzy, které se v projevech např. čtených vyskytují na intonačním předělu a které jej zvýrazňují, nejsou v nepřipravených mluvených projevech často realizovány; jde o pauzy jen potenciální. Je také často obtížné jen sluchem rozhodnout, je-li na intonačním předělu pauza, nebo ne. Proto jsme tyto pauzy ponechali v našem přepise stranou. Třemi tečkami (...) pak označujeme místo v textu, které je v příslušné ukázce vynecháno, protože není důležité pro ilustrovaný jev. Jeho vynecháním se nijak nemění smysl ukázky. Konečně přerušovaná čára (— — — —) označuje místa, která se nám nepodařilo ani po několikerém poslechu dešifrovat. V prepisech jsou zachována různá nefunkční opakování jednotlivých slov, jejichž příčinou jsou většinou vyjadřovací obtíže, rovněž různá přeřeknutí i zkomolená slova. V příkladech, které uvádíme v práci, označujeme repliky jednotlivých mluvčích velkými písmeny (A, B,..) a číslem (pro zpětnou orientaci v jednotlivých rozhovorech).

Členění dialogického textu

Dříve než přistoupíme k vlastnímu rozboru jednotlivých složek výstavby dialogického textu, je třeba se zabývat otázkou jeho členění.

Nejobvyklejším členěním psaného monologického textu je členění na věty resp. souvětí (chápané někdy jako úseky od tečky k tečce). Náš materiál je jiného typu: jeho psaná podoba je jen nedokonalým zachycením projevů mluvených.¹¹ Dostává se nám jenom informací verbálních, které jsou neúplné (např. bez znalosti účastníků komunikace, jejich povah, některých životopisných dat atd., dále bez gestikulace, mimiky, držení těla apod.) Pojem věta pro označení základní jednotky mluveného projevu nepokládáme proto za vhodný. Kromě toho je nesnadné určit místo, kde by v přepise mluveného projevu měla být tečka. Skutečnému průběhu řeči nejvíce odpovídá zvukové členění na jednotlivé celky ohraničené intonačně. V češtině je takovéto členění možno provést pomocí Danešova systému intonačních kadencí.¹² V ruštině se běžně používá pro zvukové členění mluveného textu sedmi typů intonačních konstrukcí, které propracovala E. A. Bryzgunovová¹³ a které jsou v jistém smyslu srovnatelné se systémem Danešovým.

V této práci členíme dialogický text pomocí hledisek zvukových, ale i významových a syntaktických na jednotlivé úseky, které nazýváme výpověďmi.¹⁴ Jednotlivé výpovědi jsou tedy úseky textu, vymezené především zvukově (intonačně), které jsou však i určitým celkem syntaktickým a významovým. Je ovšem třeba podotknout, že s ohledem na povahu běžně mluveného jazyka je někdy problematické stanovit přesnou hranici mezi jednotlivými výpověďmi, zejména pokud jde o hledisko syntaktické a významové.

Názory, že interpunkce v psaném textu odpovídá zvukovému průběhu

¹¹E. A. Zemskaja, *Osobnosti ruskéj razgovornoj reči i struktura komunikativnogo akta*, VIII. mezdunarodnyj sjezd slavistov, Zagreb-Ljubljana, 1978, s. 172—196; J. Mistrík, *Paralingvistické prostředky v dialógu*, SaS 39, 1978, s. 325—327.

¹²*Intonace a věta ve spisovné češtině*, Praha 1957.

¹³*Zvuki i intonacija ruskéj reči*, Izd. 3, Moskva 1974.

¹⁴O vztahu věty a výpovědi srov. K. Hausenblas, *Syntaktická závislost, způsoby a prostředky jejího vyjadřování*, Bulletin VŠR JL, Praha 1958, s. 28 n.; Fr. Daneš, *Syntaktický model a syntaktický vzorec*, Sborník přednášek pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii, Praha 1963, s. 18.

textu mluveného, nejsou opodstatněné.¹⁵ Obě členění se v projevech nepřipravených kryjí pouze částečně a v jejich shodě není pravidelnost, pokud se o členění interpunkční vůbec pokoušíme. Je to způsobeno tím, že v nepřipraveném projevu snaha po logickém uspořádání obsahu se kříží zejména se situačností, lineárností, aditivností a ostatními činiteli.¹⁶ Při posuzování jevů charakteristických pro mluvené projevy je třeba neustále mít na zřeteli, že jde o dvě samostatné a rovnocenné oblasti jazykového vyjadřování. Podle B. M. Gasparova (1978) mluvená řeč je primární, pokud jde o vztah k řeči psané, jak v dějinách každého jazyka, tak i v jazykovém vývoji každého jednotlivce; přesto se vytvořila pevná tradice, podle níž se mluvená řeč přijímá a posuzuje na pozadí jazyka psaného, a proto se v mluveném jazyce uplatňují kategorie jazyka psaného.¹⁷

Dialogický text se člení ještě na jiné rovině, v důsledku střídání partnerů, a to na jednotlivé repliky. Budeme v této práci používat termín replika pro úsek textu, který pronese bez přerušení jeden partner. Členění dialogického textu na jednotlivé repliky je pro nás nejvýznamnější, protože právě o vztahy mezi nimi nám jde především. Jednotlivé repliky pak mohou být na základě členění zvukového (v součinnosti se stránkou syntaktickou a významovou) tvořeny jednou nebo více výpověďmi.

Vedle označení replika pro úsek dialogického textu, který vysloví bez přerušení jeden mluvčí, zavedli C. Bosák a I. Camutaliová (1967) do teorie o dialogu termín *promluva* jako označení pro základní obsahovou jednotku dialogického textu (replika je podle nich jednotkou neobsahovou). Jednotky označené oběma termíny mohou spolu splývat, je-li jimi vyjádřený obsah jednotný (souvislý, spojitý); není-li jednotný, pak „v replice je tolik promluv, kolik je v ní samostatných obsahů“, a naopak, promluva může přesahovat hranice jedné repliky.

¹⁵K. Pisarkowa, *Skladnja rozmowy telefonicznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975.

¹⁶K. Hausenblas, *O studiu syntaxe běžně mluvených projevů*, sb. *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha 1961, s. 313—325.

¹⁷J. Vachek, *Psaný jazyk a pravopis*, Řeč a sloh, Praha 1942, s. 231—306.

Tematická výstavba nepřipravených mluvených dialogických textů

Delší souvislý dialogický projev je možno zkoumat z mnoha hledisek, např. z hlediska řečového chování účastníků,¹⁸ z hlediska navazování replik na sebe¹⁹ apod. Nás v této kapitole zajímá především výstavba tematická, to, o čem se mluví, jakým směrem rozhovor pokračuje, jakým způsobem se upřesňuje, utváří nebo dotváří základní téma rozhovoru či jak se postupně vytváří jeho smysl.

Většinou každý rozhovor²⁰ ohraničený začátkem a koncem²¹ od něčeho vychází (námět, vztah partnerů, záměr) a k něčemu dospívá (dohoda, získání informace, ujasnění). Obojí existuje vlastně mimo rozhovor, ovšem tímto rozhovorem se uskutečňuje pohyb v poznání o dané věci. Text (získaný přepisem) je jakýmsi jazykovým obrazem rozhovoru. Má kromě ostatního i svou určitou organizaci tematickou, a i když vlivem nejrůznějších mimojazykových činitelů nejsou patrně nikdy dva rozhovory stejné, lze postihnout některé její obecnější rysy. Fr. Daneš ve stati *Typy tematických posloupností v textu* (na materiále českého textu odborného), SaS 29, 1968, s. 125—141 ukázal hlavní způsoby tematického uspořádání textu monologického. Závěry uveřejněné ve stati mají velký teoretický význam: ukazují, že i tematická

¹⁸Fr. Zoubek, *O způsobech řečového chování v dialogu*, Ruský jazyk 24, 1973, s. 10—18.

¹⁹D. Brčáková, *O tzv. navazování v nadvětných celcích v mluvené ruštině*, SlavPrag 13, 1971, s. 248—262; *O svjaznosti v ustnych kommunikatach*, Sintaksis teksta, Moskva 1979, s. 248—262; J. Mistrík, *Štruktúra textu*, Bratislava 1975.

²⁰Materiálem pro tuto kapitolu jsou převážně rozhovory pracovní. Jejich tématem jsou různě pracovní problémy, diskuse odborné i jiné. Pracovní rozhovory považujeme za vhodné proto, že jsou většinou monotematické a bývají delší, a lze v nich proto relativně dobře sledovat tematickou výstavbu. Rozhovory z běžného denního života jsou tematicky často roztříštěné, vyprávění zase mívají ráz projevů monologických a ztrácí se v nich to, co je důsledkem kontaktu účastníků.

²¹Téměř všechny zkoumané rozhovory byly na začátku ohraničeny buď pozdravem nebo výzvou k mluvení, končily většinou také pozdravem signalizujícím, že osoby rozhovor skončily a rozecházejí se. K. Pisarkowa (1975) hovoří v tomto smyslu o konativních signálech terminálních.

stavba textu má systémovou povahu.²² V textu dialogickém²³ lze dospět k výsledkům obdobným, ovšem je v něm (a zejména v dialogu nepřipraveném) méně pravidelnosti a víceúrovňovitost tematické stavby, která je důsledkem komunikace více partnerů, je zde výrazná. Všimneme si některých jejích rysů postupně na třech rovinách:

1. na nejvyšší rovině, tj. na rovině dialogického projevu jako celku,
2. na rovině seskupení několika replik,
3. na nejnižší rovině, tj. na rovině jedné repliky.

4.1. Tematická výstavba dialogického projevu jako celku

Rozhovor mezi dvěma partnery většinou probíhá tak, že každá další replika navazuje²⁴ nějakým způsobem na repliku předcházející. Partneři reagují jeden na druhého a přitom mohou vyslovovat souhlas, nesouhlas, námítky, pochybnosti atd. Základní podmínkou k tomu, aby se normální rozhovor mohl uskutečňovat, je tedy to, že partneři musí být ochotni hovořit o těžké věci. Tuto vzájemnou ochotu partnerů hovořit o témž nazýváme *tematickým souladem*. Dokud účastníci rozhovoru mluví o jedné věci, trvá mezi nimi tematický soulad (bez ohledu na to, zda jejich názory nebo pocity jsou shodné či ne).

Př. (1):

- 4A ... bude ti to posuzovat Mach↓
 5B proč↑?
 6A no ředitel to dal Machovi↓
 7B proč↑?
 8A no proč↓ já nevím proč↓ no bude to posuzovat Mach↓
 9B proč mu to dával↓?
 10A ale no dal mu to↓
 11B dal mu to↓ jo↑?

²²V tomto smyslu se také s výsledky zkoumání Fr. Daneše pracuje v kandidátské disertaci A. V. Kleninové, *Sujaznoje vyskazyvanije v naučnoj reči* (na materiale političeskoj ekonomii), Moskva 1975; též M. Ju. Fedosjuk, *Sintaksičeskije osobennosti naučno-techničeskich referatov i formul izobretenij*, kand. dissertacija, Moskva 1976.

²³J. Filipec, *Zur Frage der funktionalen Satzperspektive im dramatischen Text*, Papers on Functional Sentence Perspective, Praha 1974, s. 129—142.

²⁴Navazování chápeme společně s N. Leontjevovou (1971) a D. Brěákovou (1973) jako skutečnost, že navazující výpověď obsahuje nějakou minimální informaci, která byla zahrnuta v jedné z předchozích výpovědí. Konkrétními jazykovými prostředky navazování se zde nezabýváme, o některých z nich srov. např. C. Bosák, *Signály stimulu a reakce*, ČSRus 16, 1971, s. 205—209; též M. K. Halliday, R. Hasan, *Cohesion in English*, Londýn 1976; J. Mistrík, *Hypersyntax a stylistika*, Čsl. přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů, Praha 1978, s. 213—220.

Některé (někdy i značně dlouhé) rozhovory, např. diskuse a spory o odborných problémech se vyznačují nepřetržitým tematickým souladem partnerů.

Často se ovšem stává, že se po jisté době tematický soulad mezi partnery poruší: jeden z nich nenaváže z nějakého důvodu na obsah bezprostředně předcházející repliky partnerovy a začne mluvit o něčem jiném (změní téma rozhovoru).²⁵ Toto „jiné“ může být dvojí povahy:

a) Není v žádné obsahové souvislosti s celou předcházející částí rozhovoru, začíná se mluvit o něčem úplně novém. Celý rozhovor může mít dvě nebo dokonce i více základních témat, to znamená, že jednotlivé úseky rozhovoru nejsou spojeny obsahově, ale pouze týmiž partnery a stejnou, event. postupně se proměňující situací.

Př. (2):

- 1A dneska ale byla v bazéně studená voda↓
 2B a zima tam byla↓
 3A no ale pak sme si zvykli↓ viď↓
 4B zvykli↓ ale na začátku tam nebylo rozsvícíno↑ a takový ty vlny↑
 5A Věro↓ co si eště koupíš kromě těch bot tajdlenc↓?
 6B já si už nemůžu nic koupit↓

Častěji se s tímto jevem setkáváme v rozhovorech z běžného denního života, při nichž působí řada podnětů mimojazykové situace, např. mluvčí nejsou tolik soustředěni na téma rozhovoru, jsou snadno přístupni různým vnějším podnětům.

b) Jeden z mluvčích sice nenavazuje (nechce už pokračovat, problém ho přestal zajímat atp.) na bezprostředně předcházející repliku partnerovu, dochází tedy k porušení tematického souladu mezi partnery, přesto však jednota základního tématu porušena není, do rozhovoru se zavádějí různá témata dílčí (zpřesnění, snaha získat či poskytnout další informace atd.). Je tu několik typů.

ba) Jeden z partnerů navazuje na některou z replik dřívějších,²⁶ chce např. získat nějaké další informace o dané věci nebo zjistit partnerův názor na to, o čem byla předtím řeč apod.

Př. (3):

- 19A ... není možno dráždit neustále ředitele↓ a — a tak jak ho dráždí Kardaš↑ a jak ho dráždí Hána↑ a vobčas já↑ ale
 20B copak ho Hána dráždí↓?

²⁵Tématem zde chápeme to, „co je položeno do popředí, do centra zorného pole uvažování a sdělování a co je zároveň podkladem zpracování v promluvě“, srov. K. Hausenblas, *Výstavba jazykových projevů a styl*, Praha 1972, s. 60. Na některých místech této kapitoly však výraz téma používáme i v jeho významu jiném, jakožto označení jedné ze dvou složek tematicko-rematické výstavby výpovědi. Bylo by třeba terminologicky odlišit od sebe tyto dva sice blízké, nicméně samostatné jevy.

²⁶D. Brčáková (1973) nazývá takové navazování distantním.

21A
22B
⋮
30B
31A

no von (Hána) chtěl potrestat ředitele a potrestal sebe↓
a Kardaš ho sere tím že to má rozdělený↓ jo↑?

Replika 32B nenavazuje na repliku předcházející (31A), ale na vzdálenější repliku 19A (mluvčí se vrací k dřívější části rozhovoru).

bb) Jeden z partnerů začíná mluvit o nějakém dalším aspektu základního tématu, např. ptá se na něco, podává informace, sděluje svůj názor, hodnotí atd.

Př. (4):

32B a Kardaš ho sere tím že to má rozdělený↓ jo↑?
33A ne↓ Kardaš ho štve tím že neustále se snaží ze všech možných těch vytlouct pro sebe co nejvíce↓... dneska se zas chytí vo kvůli místnostem↑... to nemá vůbec žádný význam todle↓
34B a co ty si říkal že ty chceš dělat na tý vě jedenáctce↓?...
35A ne já nechci dělat nic↓

Replika 34B navazuje na celou předcházející část rozhovoru. Signálem navázání je „*vě jedenáctka*“ (tj. plán výzkumu), která je vlastně stručným vyjádřením základního tématu celého rozhovoru. Mluvčí B se snaží zjistit co nejvíce skutečností týkajících se „*vě jedenáctky*“.

bc) Jeden z partnerů se neustále vrací k jednomu bodu rozhovoru (k tomu, co ho nejvíc zajímá).

Př. (5):

2B no ne↑ mně jako záleží na tom jak to bude konkrétně vypadat↓... jaký to má důsledky↓ todlento dělení↓...
⋮
4B no ne tady de vo to↓ podívej se↓ budeš ty mít proti tomu něco dyš já budu dělat takový ty věci co sem chtěl dělat↓?
⋮
62B taji de víceměně vo to jak to tedy ty vůči mně budeš nějakým způsobem postupovat↓ žejo↓ podle toho jak si to představuješ↓...
⋮
82B no tady de právě jestli ty mi necháš tady určitou svobodu tedy↓
⋮
100B no ně no tak já hele podívej se↓ mně to todlento jestliže já taji budu moct nějakým způsobem realizovat↓ žejo↓ tady to égé↑ i dyš to bude uzpůsobený nějakým způsobem Brunclíkovi↑ no tak prosím↓ no↑

Mluvčí B využívá každé příležitosti, aby obrátil hovor k problému, o který mu jde především, i když formulace jednotlivých replik se od sebe liší. Jejich srovnáním lze zjistit určitý vývoj (upřesňují a ujasňují se vzájemně vztahy mluvčích i vztahy k osobám dalším apod.).

Zc všech uvedených případů je patrné, že vždy jeden z partnerů porušuje tematický soulad tím, že začne mluvit o něčem jiném; druhý partner přistupuje na změnu (dílčího nebo základního) tématu, a tak se vytváří nový

tematický soulad. Někdy se stává, že partner není připraven nebo ochoten téma rozhovoru změnit a nový soulad se nevytváří hned, ale postupně.

Př. (6):

- 93A nojo↑ a dovedeš si představit↑ jak by ta situace vypadala kdyby ti šéfoval Mach↑?
 94B Mach↑? do těch mejh pokusů už potom vůbec nemluvil↓
 95A nojo↑ stejně ale kdyby todlento věděl↑
 96B co↓?
 97A no nic↑ dej dohromady↑
 98B potom sem co sem dělal já tu část↑ tak to potom von nechal na mně↓ to je tam celkem — to já už sem ani ani ani to nebylo dobře možný↓
 99A tak je tí něco nejasnýho↓?
 100B no ně no tak

V replice 98 mluvčí B stále ještě pokračuje ve vysvětlování, zdůvodňování, zatímco A se spíše snaží vést rozhovor ke konci.

Jsou i případy, kdy partner nepřistoupí na porušení tematického souladu a ke změně tématu nedojde (záleží na mimojazykových okolnostech, např. na vztahu partnerů ovlivněném dominancí nadřazeného, na zajímavosti tématu apod.). Může dojít k ukončení rozhovoru²⁷ nebo mohou vzniknout další varianty.

Celý rozhovor²⁸ se může v závislosti na porušování a opětném navazování tematického souladu mezi partnery členit na jednotlivé části. Každá z takových částí rozhovoru se vyznačuje tematickým souladem obou mluvčích: mluví (jsou ochotni mluvit) o téže věci. Tyto části budeme nazývat bloky. Např. v jednom rozhovoru o 102 replikách byl 9 × porušen tematický soulad partnerů, 10 × se začalo mluvit o nějakém jiném aspektu základního tématu (rozhovor se člení na 9 bloků). Jednotlivé bloky jsou různě dlouhé, nejkratší může být tvořen jen dvěma replikami, nejdelší ze zkoumaných obsahoval 22 replik. Délka bloku přímo závisí na mimojazykové situaci rozhovoru. Bylo by možné hledat paralelu mezi blokem rozhovoru a odstavcem²⁹ v projevu písemném (monologickém). V obou případech jde o nějaký nadvětný útvar daný tematicky; v písemném projevu je ovšem (s výjimkou nepřipravených písemných textů, např. dopisů) předem naplánován, členění na odstavce je záměrné a slouží tematickému rozčlenění látky³⁰. V mluveném dialogickém projevu lze takovéto členění na „odstavce“ (bloky) provést teprve zpětně.³¹ V někte-

²⁷Ukončení každého rozhovoru je možné už od jeho samého začátku. O tom a o různých způsobech ukončování rozhovorů srov. E. Schegloff—H. Sacks (1974).

²⁸Byly zkoumány delší rozhovory v průměru o 70—100 replikách.

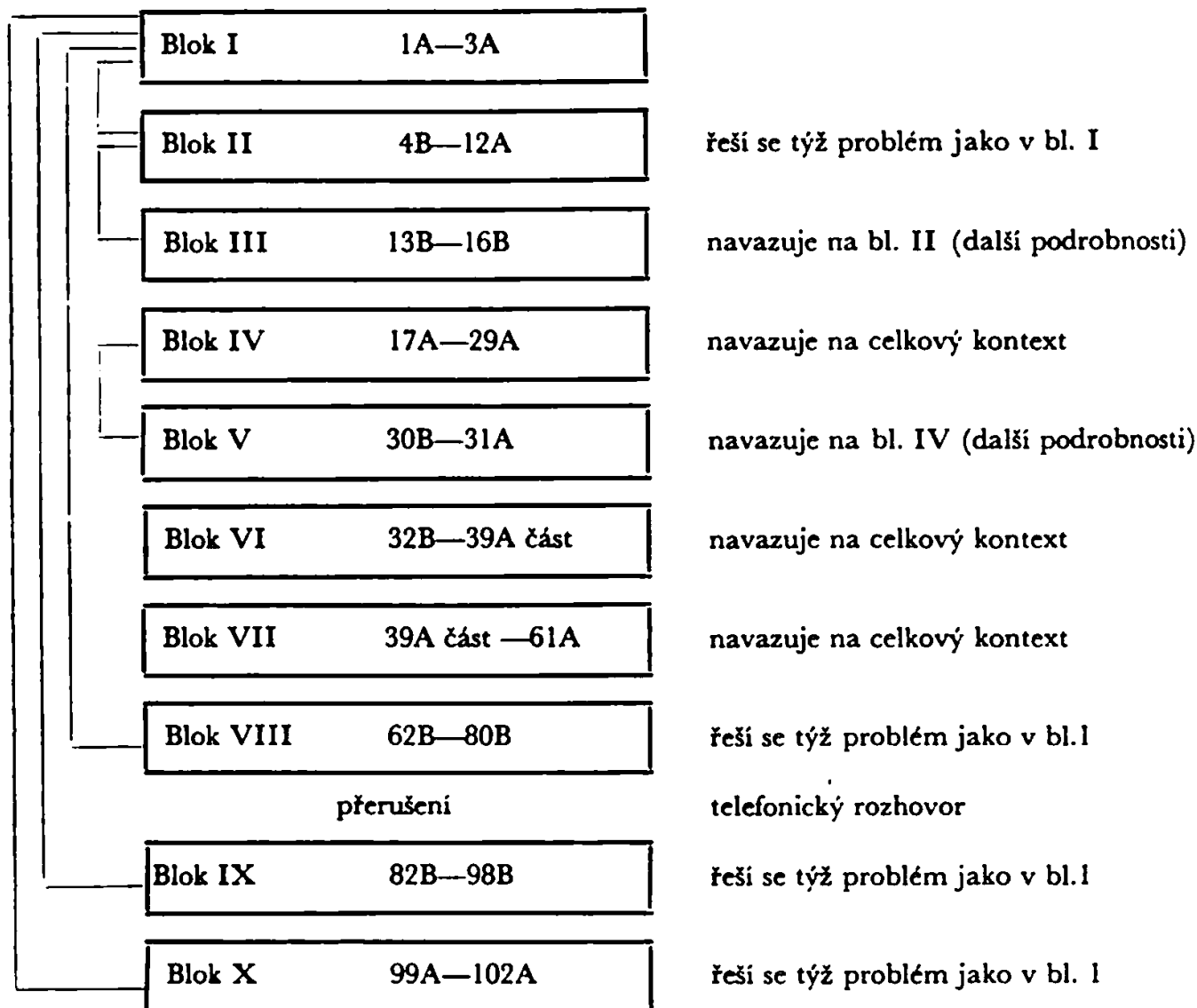
²⁹Vl. Skalička (1937, s. 164) píše že „řadění vět (monologu), seskupování v odstavce, se řídí podobnými pravidly jako dialog“.

³⁰To souvisí se základními rozdíly mezi monologickými a dialogickými projevy, o nich srov. L. P. Jakubinskij (1923), nověji též A. A. Leontjev (1974).

³¹V. Mathesius, *Umění psát odstavce*, Čtení o jazyce a poezii, Praha 1942, s. 97—102.

rých případech je téměř náhodné (změna situace vyvolá změnu nebo pozměnění tématu), nebo alespoň neúmyslně (pozměnění tématu na základě asociace, snahy získat nebo předat informaci, upřesnit, vysvětlit), jindy je naopak zcela úmyslné (mluvčí se záměrně vrací stále k tématu). Mimojazyková situace, její dvojitý uchopení a pohled na ni mají zde primární úlohu.

Schematické znázornění rozhovoru o 102 replikách, rozčleněného na jednotlivé bloky:

1. Bloky I, II, VIII, IX, X řeší nebo se začínají s cílem řešit stejný problém vnášený do rozhovoru vždy tímž mluvčím, který využívá každé příležitosti, aby se k němu vrátil. Je zde možno vidět jistou obdobu „průběžného tématu“ (Fr. Daneš 1968).

2. Bloky IV, VI, VII jsou relativně samostatné, navazují jen na celkový kontext rozhovoru, vztahují se obsahově k hlavnímu tématu rozhovoru a zároveň do něho vnášejí vždy něco nového (novou skutečnost, názor, pohled, informaci). Mohli bychom zde hovořit o „tematickém odvozování“.

3. Blok III přímo navazuje na blok II, blok V na blok IV. Navazuje se na jednu z obsahových složek předcházejícího bloku většinou tak, že se přidávají

nové podrobnosti k tomu, co už bylo řečeno. Lze zde vidět jistou paralelu Danešovy „tematizace rématu“.

4. Jeden z bloků rozhovoru nenavazuje na blok bezprostředně předcházející, ale na jednu z obsahových (rematických) složek některého z bloků dřívějších, srov. Danešovo „rozvíjení rozštěpeného rématu“ (ve zkoumaném rozhovoru není doloženo).

Členění dialogického textu na tematické bloky je členění už nikoli jenom na čistě jazykové rovině verbálního styku partnerů komunikace. Kromě toho je i výrazem tematické dynamiky³² textu. Existují jazykové, zvl. lexikální prostředky, např. opakování slov, které tomuto členění slouží.

4.2. Tematická výstavba seskupení několika replik

Vývoj tématu, tematickou dynamiku lze dále sledovat uvnitř jednotlivých bloků, kdy jsou partneři v tematickém souladu. Zde dochází také ke střídání jednotlivých dílčích témat a i zde je možno postihnout některé obecnější rysy tematické výstavby.

1. Následující replika (r_{n+1}) navazuje na předcházející (r_n) a zároveň přináší něco nového. Na (r_{n+1}) naváže další replika (r_{n+2}) a zase se přidá něco nového atd. Téma se tak postupně vyvíjí a jednotlivé bloky takto vystavěné se vyznačují tím, že se většinou (a zvláště pokud jsou delší) na jejich konci mluví už o něčem docela jiném než na začátku.

Př. (7):

87A ježíši krite↓ no nebudu ti kecat do těch tvech pokusů↑ ale budu ti kecat do toho jak ty pokusy děláš↓ to jak si dělal posledně s tou doktorkou já nevím jak se menuje↑ to se mně nelíbilo Aloisi↓

88B tam se ti nelíbilo že sem tady u toho nebyl↓ žejo↓

89A žes u toho nebyl↑ že nevíš co ti tam vlastně s tou — s téma osobama dělala↓

Dialogické texty reprezentované touto ukázkou jsou tematicky uspořádány tak, že se téma vyvíjí jedním směrem pořád dál. Uspořádání či organizaci tématu lze označit jako lineární. Tematická dynamika takového textu je značná.³³ I zde se můžeme setkat s obdobami některých typů tematických posloupností, např. s tematizací rématu. Jistá podoba této tematické posloupnosti na úrovni seskupení několika replik je dost vzácná, vyskytuje se v úsecích,

³² Tematickou dynamiku rozumíme to, jak se v rozhovoru proměňuje a vyvíjí téma; v některých rozhovorech se téma v podstatě nemění a důležitá je konfrontace názorů mluvčích (lze mluvit o malé tematické dynamice), v jiných jde především o předávání stále nových faktických informací, téma se proměňuje (tematická dynamika je značná).

³³ N. D. Arutjunovová (1970) píše v tomto smyslu o předmětném dialogu, jehož cílem je získání nebo předání faktických informací a v jehož replikách převažuje složka diktální nad složkou modální.

jejichž repliky jsou krátké (jsou tvořeny jen jednou výpovědí): réma předcházející repliky (výpovědi) se stává tématem repliky (výpovědi) následující, srov. v poslední ukázce repliky 88 a 89. Častěji, v úsecích tvořených delšími replikami, následující replika navazuje na jednu (častěji na poslední) z obsahových tematických složek repliky předcházející, srov. v poslední ukázce repliky 87 a 88.

2. Naproti tomu v některých úsecích (a dokonce i v celých rozhovorech) nejde o poskytování neustále nových faktických informací. Téma zůstává stejné nebo se vyvíjí zcela pomalu a primární je výměna či střetnutí názorů na jednu věc, konfrontace stanovisek obou mluvčích.³⁴ Takovéto „hnízdové“ uspořádání tématu je časté zejména ve sporech a v pracovních debatách mluvčích s protikladnými názory. Tematická dynamika bývá obvykle dosti malá.

Př. (8):

- 16A domluvili sme se že budeš v rezortním úkolu↓?
 17B my sme se vo tom domluvili spolu↓ ano↓
 18A domluvili↓?
 19B ty si říkal
 20A ale prosim tě↓ (B ty si říkal) kdy sme se vo tom domluvali↓

Př. (9):

- 16B teď říkám klasický podmiňování↑ tak ta páčka je tam náhodně↓ jo↑?
 17A dobře↓ tak klasický podmiňování a to co tu páčku mačká↑ zvíře nebo kdo↑
 18B klasický podmiňování aspoň podle toho jak já si představuju je↑ že by — nojo↑ počkej↓ no to je taky není podmiňování↑ já myslím podmíněnej reflex↑ danej myslíš jako experimentátorem↑ žejo↑
 19A ale ne↓ v tom není rozdíl↓ rozdíl mezi instrumentálním a klasickým podmiňováním je v tom↑ že zvíře...

Uvedené způsoby tematické výstavby několika replik uvnitř bloků se jen zřídka vyskytují v čisté podobě (a to ještě jen na kratších úsecích textu). Jsou sice rozhovory, v nichž převažuje způsob první (lineární), např. takováto lineárnost bývá spjata s časovou následností, v jiných, např. ve sporech a hádkách, převažuje způsob druhý (hnízdový). Nejčastěji se však oba způsoby kombinují v rámci jednoho rozhovoru tak, že některé úseky jsou tematicky dynamičtější, jiné méně dynamické. Lze se setkat i s různými typy přechodnými.

Př. (10):

- 27A to není tak jednoduchý↓ podívejte se↓ přihlášku na školu můžete dát jenom na potvrzení zaměstnavatele↓ zaměstnavatel se zaručuje↑ že vám umožní studium mimo↓
 28B ne to se nemusí↓ nemusí zaručit↓ (A ne↑?) von mě nemusí doporučit↓ vůbec zaměstnavatel↓...
 29A a přijmou vás v tom případě↓?
 30B no v tom přijmou↓...
 31A no já sem se s tím nikdy v této podobě nesetkal↓ já sem měl dycky dojem↑ že to potvrzení zaměstnavatele je nutné↓

³⁴V takových případech hovoří N. D. Arutjunovová o dialogu modálním.

Jde o objasnění určitého problému na základě konfrontace protikladných názorů obou mluvčích. Kromě vzájemného poskytování informací se ještě oba snaží přesvědčit partnera o správnosti své informace. Tematická dynamika se zdržuje, zpomaluje.

4. 3. Tematická výstavba jedné repliky

Vývoj tématu, tematická dynamika se konečně uskutečňuje i na nejnižší z nadvětných rovin, na rovině jedné repliky.

1. Z různých mimojazykových příčin může dojít i k velkému tematickému zvratu, ke změně základního tématu rozhovoru uvnitř jedné repliky.

Př. (11):

- 40A já myslím dále↑ že například oblast řeči je velice lákavá pro matematika↓
 41B ne ale to kdyby — se všim na mě žejo↓ můžete přijít↓
 42B já vim↓ ale jako téma vám to nemohu zadat↓
 43B no↑ no↑
 44A protože ta výzkumná laboratoř tady je v podstatě popelka trpěná↓ a tak↓ — a teď sou tady rozhodující jiný — jiný provoz↓ abych tak řekl↓ *to sou ty čistě medicínský↑ to je Brunclík↑ Hána↑ a podobně↑ no já sem si tady s velkým zájmem přečetl ty vaše to vaše povídání↓ něco se mně velice libilo↑ něco už méně↓ jako vždy↓*

Mluvčí A v replice 44 zřejmě proto, aby ukončil postupně rozhovor, přestává mluvit o předcházející věci a přistupuje bez jakéhokoli přechodu k dalšímu.

2. Zejména v delších replikách se téma vyvíjí v závislosti na postupu, směru myšlení mluvčího (srov. v př. 12 repliku 51).

Př. (12):

- 48B asi bude mít hodné práce Brunclík↓
 49A no to nevádí↓
 50B ten asi bude teďka lítat z jednoho do druhého↓
 51A to nevádí↓ to nevádí↓ protože von tam má celou řadu lidí u sebe↑ má tam doktorku Syrovou↑ a tak spolupráce s Brunclíkem se rovná i spolupráci s těmi lidmi kteří tam má u sebe↓ a kromě toho ta konkrétní spolupráce začne až příštím rokem↓ v tomto roce má mít hotový Brunclík ten svůj kombajn↑ to znamená ten takovej ten —
 52 vyšetřování↓
 53A ne↓ to je takovej automat↑...

Bylo by rovněž možné postihnout způsoby vnitřního tematického uspořádání jednotlivých replik dialogu. I zde se uplatňují některé z typů tematických posloupností, ovšem s větším množstvím variant, nepravidelností, modifikací působených neustálou změnou v situaci dialogu, mluveností, expresivitou apod.

Pokusili jsme se v této kapitole popsat hlavní principy tematického členění delšího souvislého dialogického textu. Tento popis není pochopitelně vyčerpávající; je omezen např. výběrem materiálu (byly pro tento účel zkoumány vesměs dialogy „nedějové“, tj. nespjaté s nějakou akcí mluvčích). Přesto lze konstatovat, že i v textech běžně mluvených, které jsou na první pohled neuspořádané a postrádají nějakou pevnější organizaci, se jako jeden z obecných

principů jejich tematické výstavby uplatňují tematické posloupnosti. K jejich podrobnějšímu popisu by ovšem bylo třeba provést detailní rozbor různých typů rozhovorů; vzhledem k zaměření práce, v níž charakteristika tematické výstavby dialogu je jen jednou z jeho komunikativních charakteristik, a vzhledem k omezenému rozsahu práce jsme se omezili jen na nástin této problematiky.

Modální výstavba nepřipravených mluvených dialogických textů a komunikativní funkce dialogických replik

V předcházející kapitole jsme charakterizovali delší souvislé dialogické texty z hlediska jejich výstavby tematické. V této kapitole chceme charakterizovat modální výstavbu dialogického textu, zejména výskyt replik oznamovacích, tázacích, imperativních a jejich kombinace a dále komunikativní funkce dialogických replik. Komunikativní funkcí nazýváme to, čeho chce mluvčí prostřednictvím určitých slov a gramatickým a modálním ztvárněním výpovědi dosáhnout. Bylo by také možno mluvit o komunikativním cíli³⁵, tímto označením chápeme však spíše snahu partnerů uskutečnit záměr, s nímž vstupují do rozhovoru. Tento cíl se realizuje právě prostřednictvím dílčích záměrů, komunikativními funkcemi dialogických replik. Fr. Daneš³⁶ hovoří o funkci výpovědní (odpovídá Austinovu a Searlovu „ilokučnímu aktu“). Termín výpovědní funkce nepřejímáme proto, že není z něho zcela jasné, zda znamená funkce jednotlivých výpovědí, či funkce nevázané na tyto jednotky (výpovědi), přítomné v jazykových projevech při mluvení, při vypovídání o něčem.

Komunikativní funkce dialogických replik jsou spjaty vztahy někdy dosti složitými s jednotlivými modálními typy replik — oznamovacími, tázacími a imperativními. Je zvykem nejvýraznější komunikativní funkce, např. rozkaz, zákaz, prosbu, žádost atd. označovat jako určité modální odstíny (v některých pracích sovětských se řadí do oblasti subjektivní modálnosti). Pro přesnější vystižení podstaty komunikativních funkcí a pro vyjasnění vztahů mezi nimi a modálními typy replik pojednáme nejprve o obou těchto kategoriích odděleně. Potřeba jejich oddělení je vyvolána širším, komunikativním pohledem na dialogický text.³⁷ Zatímco při klasifikaci jednotlivých vět či výpovědí v textu monologickém psaném vystačíme docela dobře se zmíněnými třemi, event. čtyřmi modálními typy, pro text dialogický se jeví jako nedostatečné, nevysti-

³⁵Fr. Zoubek (1977) definuje komunikativní cíl jako potvrzení nebo popření věcného obsahu; všechny odstíny komunikativního zaměření dialogických replik redukuje na afirmaci, negaci a podmíněnost.

³⁶*Verba dicendi a výpovědní funkce*, SlavPrag 15, 1973, s. 115—125.

³⁷G. V. Valimovová, *Funkcionalnyje typy predloženíj v sovremennom ruskom jazyke*, Izd. Rostovskogo universiteta, 1967.

hující jeho mnohotvárnost, zejména pokud jde o vyjádření jednotlivých komunikativních záměrů mluvčích. Klasifikace replik jako oznamovacích, tázacích a imperativních, která má v dialogu své opodstatnění, nevystihuje ještě uspokojivě komunikativní podstatu repliky. Zmíněné tři modální typy mohou vyjadřovat velmi různě komunikativní funkce. Vztah mezi určitým modálním typem a určitou KF je někdy jednoznačný, průhledný, přímý (např. je-li KF potřeba informace vyjádřena replikou tázací: „*kam pojedete na dovolenou?*“). Jindy je tento vztah nepřímý, zastřený (např. KF potřeba informace může být vyjádřena replikou oznamovací: „*to jsem zvědáv, kam pojedete na dovolenou*“ a někdy i replikou imperativní: „*řekni mi, kam pojedete na dovolenou*“) a mohou se tak vyjadřovat různé citové i jiné odstíny.

5.1. Modální výstavba

Naším cílem není postihnout kategorii modality v dialogu v celé její šíři a mnohotvárnosti a popsat jednotlivé prostředky, vyjadřující nějakým způsobem některý z jejích aspektů. Budeme se modalitou zabývat v souvislosti s popisem dialogického textu jako jedním ze způsobů jeho výstavby vedle uspořádání tematického.

Oblast modality je široká a nemálo už o ní u nás bylo napsáno.³⁸ I když různí autoři nedefinují a nepojímají modalitu vždy stejně a mají i různé názory na dílčí otázky s ní spojené, shodují se většinou v tom, že jde o kategorii komplexní a že je možné a účelné ji rozčlenit. Budeme zde vycházet z klasifikace M. Grepla (1973), z jeho rozčlenění na modalitu obecnou či postojovou, na modalitu voluntativní a na modalitu jistotní; soustředíme se ovšem pouze na první z nich.

Jednotliví autoři se také neshodují v terminologii pro označování této modality, i když jejich charakteristiky jsou většinou blízké; např. M. Dokulil (1973) ji charakterizuje jako modalitu, která „je podstatným znakem každé výpovědi“, M. Grepl (1973) hovoří o modalitě výpovědně konstitutivní. Bývá nazývána modalností predikativní (G. A. Zolotovová, 1973), syntaktickou neboli modalností v plánu komunikativním (J. Svetlík, 1973), predikátovou (P. Adamec, 1973) a konečně vztahovou (K. Svoboda, 1970, 1973).³⁹

Podle M. Grepla (1973) *modalita postojová* záleží v tom, že „mluvčí dává gramatickému větnému vzorci při jeho realizaci v promluvě status oznámení, otázky, rozkazu nebo přání. Vyjádřením těchto statutů příslušnými prostředky

³⁸Srov. např. *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno 1973.

³⁹V pojetí některých současných sovětských prací se modalitou objektivní rozumí právě modalita postojová, zatímco do oblasti modality subjektivní se řadí široký okruh jevů, které jsou výrazem různých citových postojů a na jejichž vyjadřování se podílejí prostředky syntaktické, lexikální a intonační, srov. *Ruskaja grammatika* (rukopis), odd. *Intonacija kak sredstvo vyraženijsja subjektivnomodalnyh značenij*, gl. red. N. Ju. Švedova, srov. též. N. Ju. Švedova (1960).

vznikají známé čtyři typy výpovědí podle modality postojové: oznamovací, tázací, rozkazovací a práci⁴⁰.

V. Mathesius⁴¹ dělí věty z hlediska modálnosti na oznamovací a výzvodové. O výzvodových říká, že „jsou to věty, kterými vybízíme posluchače k nějakému konání, buď aby odpověděl na to, nač se ptáme (věty tázací), nebo aby jednal podle našeho příkazu nebo žádosti (věty rozkazovací)“. V tomto rozdělení je patrný ohled na partnera komunikace; tázací a rozkazovací věty by se vůbec především měly posuzovat s ohledem na to, že hlavní a základní oblastí jejich použití je dialog.

V našich základních mluvnicích se většinou hovoří o rozlišování vět podle postoje mluvčího k jejich obsahu,⁴² nebo podle postoje mluvčího ke sdělované skutečnosti.⁴³

Označení „výpověď (replika) rozkazovací“ pokládáme pro naši práci za nevyhovující. Skutečných rozkazů se vyskytuje poměrně málo (např. na vojně nebo v některých rozhovorech rodičů s dětmi) a výpovědi vyjadřující např. požadavek, pokyn, pobídku, výzvu atd., v nichž je sice sloveso ve tvaru imperativu, těžko můžeme označovat jako rozkazovací. Nevyhovující je i termín výpověď žádací; žádost je jednou z komunikativních funkcí výpovědi (repliky) a mohou ji vyjadřovat i výpovědi (repliky) oznamovací a tázací. Zvolili jsme termín výpovědi (repliky) imperativní jako označení různě významově odstíněných dialogických replik, jejichž společným rysem je to, že obsahují ve své stavbě imperativní slovesnou formu (nebo jiné prostředky zastupující imperativ).

V souladu s cílem naší práce budeme v této části hlavně věnovat pozornost tomu, jak je v dialogu pro vyjádření určitého tématu využito výpovědí (replik) oznamovacích, tázacích, imperativních a jejich různých kombinací.⁴⁴ Výpovědi (repliky) práci ponecháváme stranou, protože na rozdíl od prvních tří typů není jejich použití pro nepřipravený dialogický projev typické a jejich výskyt v našem materiálu je velmi nízký. Ve srovnání s výpověďmi (replikami) imperativními, tázacími a některými oznamovacími nevyžadují ani odpověď ani neverbální reakci od partnera, pouze většinou informují o přáních a pocitech mluvčího, i když ovšem v průběhu řeči možnost reakce partnerovi dávají.

⁴⁰Podle Ju. V. Roždestvenského (1977) se v psané řeči tyto typy uplatňují v tradičním chápání uvnitř jednoho textu, dále však text může být už koncipován ve svém celku např. jako otázka (dopis vyjadřující dotaz), nebo jako zákon, který už sám o sobě je příkazem (rozkazem) apod.

⁴¹Základní funkce českého pořádku slov, *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha 1949. s. 327—353, srov. též Fr. Kopečný (1958), R. Zimek (1973).

⁴²Fr. Trávníček, *Mluvnice spisovné češtiny II*, Praha 1949; B. Havránek, A. Jedlička, *Česká mluvnice*, Praha 1970, VI. Šmilauer, *Novočeská skladba*, Praha 1966.

⁴³J. Bauer, M. Grepl, *Skladba spisovné češtiny*, Praha 1967.

⁴⁴L. Rejmánková, *K otázce modality v dialogu*, *Jazykovědné aktuality*, roč. XIII, 1976, č. 1, 22—24.

Uvědomujeme si, že postojová modalita je primárně záležitostí dialogickou. J. Mistrík (1973) charakterizuje modalitu jako „jav kontextový, patriaci do oblasti prehovoru, konkrétne do dialógu — hoci fiktívneho dialógu“. Je proto důležité při zkoumání dialogu věnovat pozornost právě jí a na druhé straně i pro samu kategorii postojové modality je přihlédnutí k dialogickým projevům užitečné. Takovéto širší, komunikativní hledisko, které J. Chloupek (1973) obecně charakterizuje jako vztah mezi původcem projevu (jeho vědomím), adresátem a denotátem, dále zřetel k různým mimojazykovým činitelům a pragmatickým složkám komunikace snažíme se při popisu modální struktury dialogických textů uplatňovat i my.

Pragmatickými složkami komunikace rozumíme nejenom všechno to, co ovlivňuje její průběh, tj. mimojazykovou skutečnost (která není pouhou „kulisou“ rozhovorů, nýbrž jejich organickou součástí), ale i komunikativní zaměření vyjadřované v replikách partnerů dialogu. Proto už samotný přístup k rozboru dialogického textu, který se snažíme uplatňovat, bychom mohli označit jako pragmatický.⁴⁵

V rozhovoru mluvčí něco sděluje svému partnerovi a toto sdělení formuluje buď jako oznámení, nebo otázku, nebo vybidnutí (k činnosti řečové nebo neřečové). Partner může reagovat různým způsobem a vzniká tak množství kombinací jednotlivých modálních typů. Důvody, proč si účastníci rozhovoru volí jeden z možných modálních způsobů ztvárnění tématu, tkví v mimojazykové situaci dialogu a v jeho pragmatických složkách. Za základ pro rozvíjení dialogu považujeme vyrovnávání nestejně úrovně informovanosti u účastníků dialogu. Toto vyrovnávání se uskutečňuje hlavně pomocí tázacích a oznamovacích (odpověďových i neodpověďových) replik. Repliky imperativní nemají pro vyrovnávání nestejně informační úrovně již takovou důležitost a jejich výskyt je v některých, hlavně neakčních rozhovorech nižší.

Jednotlivé modální typy vět (výpovědí, replik) jsou u mnohých autorů dále tříděny, a to většinou tak, že se jedna jejich skupina staví proti druhé podle toho, která stránka jejich významu se bere za základ pro jejich rozlišení. R. Zimek (1973) je dělí na neotázkové (oznamovací, zvolací, přací a rozkazovací) a otázkové. J. Svetlík (1973) staví zase do protikladu oznamovací a neoznamovací modální vztahy (neoznamovací jsou trojího druhu: rozkazovací, tázací a přací). Jemu blízká je charakteristika P. Adamce (1973), který hovoří o modálnosti predikátové nepříznakové (oznámení) a příznakové (otázka, výzva, přání). Staví se tedy proti sobě buď věty tázací a netázací (otázkové a neotázkové), nebo oznamovací a neoznamovací. Poněkud jiná je klasifikace G. M. Valimovové (1967). Podle ní oznamovací a tázací věty jsou reali-

⁴⁵G. Klaus, *Síla slova*, Praha 1975; L. A. Kiselevová, *Voprosy teorii rečevogo vozdežstviija*, Leningrad 1978; *Pragmalinguistics, Theory and Practice*, ed. by J. L. Mey, The Hague, Paris, New York, 1979.

zací těže modality a liší se jen přítomností příznaku (tázací věty jsou příznakovým členem této opozice). Věty rozkazovací jsou samostatným modálním typem a stojí současně proti větám oznamovacím a tázacím.

Pro tuto práci nepovažujeme za vhodné stavět do protikladu skupiny modálních typů; souhlasíme s názorem těch autorů, kteří všechny modální typy považují za samostatné a rovnocenné. R. Zimek (1973) píše v tomto smyslu o vztahu vět tázacích a oznamovacích: tázací věty se netvoří z oznamovacích pouze změnou intonace, ale rozdíl mezi nimi je dán už v hloubkové struktuře obou typů vět. Za důležitý pokládá pojem presupozice otázky, tj. taková předpokládaná situace, v níž se otázka (tázací věta) jeví jako přirozená. Důsledkem presupozice otázky je to, že otázkou je už předurčena jazykově adekvátní odpověď, která může být vyjádřena v různých parafrázích. Jazykovou adekvátností se rozumí např. označení téhož denotátu jako v otázce, tj. těže osoby (v dialogu je táž osoba vyjádřena střídavě 1. a 2. gramatickou osobou) a téhož předmětu.⁴⁶

Zmíněné tři modální typy budou tedy charakterizovány odděleně, a to jednak z hlediska jejich výskytu, jednak z hlediska jejich možných vzájemných kombinací. Dále se pak pokusíme postihnout, jak se podílejí na vyjadřování jednotlivých komunikativních funkcí dialogických replik.

Je třeba dotknout se ještě jednoho problému terminologického: jde o označení otázka a věta výpověď (replika) tázací, která nebývají většinou terminologicky rozlišována a často se zaměňují. Významový rozsah označení otázka je širší; toto označení může znamenat výpověď tázací, tzn. výpověď, která obsahuje speciální gramatické prostředky, jako jsou např. různá tázací slova v tázacích výpovědích doplňovacích či různé varianty intonačních kadenčí nebo vzácnější případy speciálního pořádku slov v tázacích výpovědích zjišťovacích (Fr. Daneš, 1949, 1957).⁴⁷ Jako otázku bychom však mohli označit i řadu výpovědí oznamovacích. Někdy výpovědi oznamovací mohou vyjadřovat otázku, chápanou třeba jako problém. V této souvislosti je zajímavý a užitečný i nelingvistický pohled na otázku. Např. Z. Cackowski (1964) ji pojímá velmi široce; podle něho každé tvrzení, každý soud je možno formulovat jako otázku (vychází z názorů Aristotelových).⁴⁸ Termín otázka má však ještě další specifický význam, a to v dialogu, kde spolu s odpovědí označují jeden z nejcharakterističtějších minimálních úseků dialogického textu, který se vyznačuje specifickými rysy syntaktické a lexikální výstavby. Otázka s odpově-

⁴⁶Podrobný rozbor různých názorů týkajících se samostatnosti jednotlivých modálních typů, zejména vztahu vět tázacích a rozkazovacích, podává R. Conrad, *Studien zur Syntax und Semantik von Frage und Antwort*, Studia grammatica XIX, Berlin 1978.

⁴⁷Problematikou tázacích vět se také zabývá čl. H. Křížkové, *Kontextové členění a typy tázacích vět v současných slovanských jazycích*, *Slavia* 41, 1972, s. 241—262.

⁴⁸O problematice otázky zejm. z hlediska logicko-sémantického srov. stať L. Tondla *Sémantika otázky v problémové situaci*, *Kybernetika* 4, 1968, s. 295—315.

dí tvoří těsně spjatý celek; toto sepětí je podmíněno zejména tím, že otázka předurčuje syntaktické uspořádání odpovědi a předurčuje i významový okruh, který přichází v úvahu při odpovídání (podrobněji srov. R. Conrad, 1978).

V této práci, která je zaměřena na charakteristiku komunikativních stránek dialogu, budeme převážně používat termínu replika tázací. Termín otázka chápeme jako označení jednoho ze dvou členů těsně spjaté otázkoodpověďové dialogické dvojice, zejm. při charakteristice její výstavby syntaktické a lexikální. Těmi se ovšem v této práci zabývat nebudeme. Z uvedených důvodů nepoužijeme termínu otázka ani v systému komunikativních funkcí (viz kap. VI). Snahu partnera dialogu něco se dozvědět označujeme jako potřebu informace (ta může být vyjádřena jak replikami tázacími, tak také oznamovacími a imperativními).

Jakákoli replika jednoho z mluvčích vyvolává repliku druhého mluvčího. Z hlediska modality může pak zde vzniknout celá řada kombinací replik tázacích, oznamovacích a imperativních. Schematický přehled různých takových

PARTNER A	PARTNER B	PARTNER A	PARTNER B
tázací replika	oznam. replika odpověďová	kdy otevřou ten nový obchod?	snad v lednu
	oznam. replika neodpověďová		bude prý velmi pěkný
	tázací replika		kdy myslíš ty?
	imperativní repl.		zeptej se na národním výboru
imperativní repl.	neverbální reakce	jdi už spát	
	oznam. repl.		ano už je pozdě
	tázací repl.		proč už musím jít spát?
	imperativní repl.		pověz mi dřív pohádku
oznam. replika	oznam. repl.	včera jsem byl v kině	já jsem byl zase v divadle
	tázací repl.		co hráli?
	imperativní repl.		vyprávěj mi ten film

kombinací podává následující tabulka. Příklady v tabulce jsou vykonstruované, materiál, z něhož v práci vycházíme, neposkytuje totiž příklady pro jednoduché schematické znázornění, jednotlivé typy se v něm vyskytují v podobě složitější a často bez širšího kontextu nejsou úplně jasné. Schéma si ani nečiní nárok na úplnost, neboť živý mluvený jazyk poskytuje nepřehledné množství různých odstíněných replik, které jsou důsledkem neopakovatelnosti rozhovorových situací. To se týká zejména různě významově odstíněných variant oznamovacích replik, jimiž partner reaguje na repliky tázací.

Jednotlivé kombinace v tabulce nejsou rovnocenné co do četnosti výskytu: některé jsou běžné, např. kombinace tázací a oznamovací repliky odpověďové, jiné jsou řidší; nejde nám zde však o vyčerpávající a detailní popis všech možných typů dialogických replik.

Situace v normálních skutečných rozhovorech je složitější i v tom smyslu, že jen menší počet replik je modálně jednotný. Takové jsou dvojice kratších replik (tvořených jednou výpovědí), např. tázací replika — replika oznamovací odpověďová.

Př. (13):

54A máte nějakou knihu o moderním umění↓?

55B mám↓

Jiné a zejména delší repliky bývají modálně smíšené.

Př. (14):

2B Zdeněk↓ Vladane chceš zaběhnout teda dolu ke mně nebo jak to uděláme↓?

3A já sem myslel že přijdeš sem↓ a jak seš na tom↓? dokdy tam seš↓?

Replika mluvčího A v př. (14) obsahuje jednak část (výpověď) oznamovací a jednak dvě části (výpovědi) tázací.

Některé repliky modálně smíšené jsou složitější.

Př. (15):

55A no co↑? já ti sháněj si místo buďto v rámci ústavu nebo mimo ústav↓ seš svízelněj↓ vopravdu↓ nepochopíš ty elementární věci↑ kterými se které musíš respektovat když chceš bejt členem jakési society nebo jakési struktury funkční↓ já nevím proč lpíš na takové tě na tom na té problematické samostatnosti↓ ty furt toužíš po nějakým samostatným plánu↑ přestože víš jakej je to nesmysl↓ já celej život netoužim po ničem jiným než aby někdo koordinoval muj plán↓ abych se moh na všechno vostatní vykašlat a dělat↓ — Aloisi↓ vopravdu↓ mám práci↓ nezlob se↓

Zkoumáme-li jednotlivé dvojice dialogických replik, zjistíme, že některé z nich jsou velmi těsně spjaty (je to vyjádřeno gramatickými a lexikálními prostředky), jiné jsou spjaty volněji a některé jakoby k sobě ani nepatřily, i když jsou v těsném sousedství. Nejtěsnější sepětí je mezi replikou tázací a replikou odpověďovou. Fr. Kopečný (1958, s. 22) píše, že „otázkové věty vyvolávají existenci vět odpověďových, vět zdánlivě neúplných. Věta tu tvoří zcela uzavřenou jednotku teprve s předchozí otázkou“. Otázka spolu s odpovědí bývá označována jako těsná komunikační jednotka.

Př. (16):

15A ... do kolika tady budeš dneska↓?

16B já sem tady do půl pátý↓

Ovšem velmi těsně spjatý bývají i dvojice replik po stránce formální oznamovacích, které se však chovají stejně jako replika tázací a odpověďová. Je několik typů takových dvojic.

Př. (17):

24A no tak to je jejich věc↓ ne↑?

25B no já vim↓ já vim↓

Replika 24 se člení z modálního hlediska na dvě části: část první (*no tak to je jejich věc*) je oznamovací a tázací je vlastně pouze výraz „*ne*“ (druhá část), který je ovšem velmi výrazný, má antikadenční intonační průběh a vede k dojmu, že celá replika má ráz tázací.

Jiný typ reprezentují následující dva příklady.

Př. (18):

79B to musí bejt taky strašně zajímavý↓

80A no někdy je to velice zajímavé↓

Př. (19):

8A a prosím vás já bych potřeboval mně nedobíjí dynamo↓ potřeboval bych to vopravit↓

9B nebereme pane doktore↓...

Přestože repliky 79 v př. 18 a 8 v př. 19 jsou po stránce formální oznamovací, vyvolávají repliky odpověďové. Je to pravděpodobně dáno tím, že v některých dialogických replikách je implicitně obsažena otázka. Důvody jen implicitní přítomnosti otázky jsou různé a tkví v mimojazykové situaci dialogu: mluvčí jakoby kromě snahy získat informaci sděloval ještě něco jiného, jindy se z různých důvodů nechce ptát přímo a svou otázku zakrývá. Modalita repliky je ovlivňována pragmatickými složkami rozhovoru.

Další výklad rozdělíme do tří oddílů v soulase s rozdělením v tabulce na repliky 1. tázací, 2. imperativní, 3. oznamovací a pokusíme se stručně je charakterizovat ve spojení s replikami jednotlivých modálních typů.

5.1.1. Repliky tázací. Jsou velmi různé a je možno je klasifikovat podle různých kritérií. Nejčastější je jejich klasifikace na zjišťovací, doplňovací a vylučovací. Rozdělení tázacích replik na zjišťovací a doplňovací odpovídá Ballyho klasifikaci na otázky modální a diktální. Podle něho každá věta má dvě části: část diktální, obsahovou, a modální, v níž mluvčí vyjadřuje svůj vztah ke sdělovanému obsahu.⁴⁹ Otázky modální pak vyžadují potvrzení či odmítnutí sdělovaného obsahu, otázky diktální vyžadují informace k doplnění obsahu.

⁴⁹Vl. Skalička (1973) mluví také o dvoudílnosti sdělení: vedle obsahu je ve sdělení přítomno buď posouzení míry platnosti sdělení (modalita objektivní), nebo zaujetí stanoviska (modalita subjektivní).

Otázka je v replikách tázacích (zjišťovacích i doplňovacích) explicitně vyjádřena speciálními prostředky (tázací slova, pořádek slov, intonace) a vyžaduje odpověď. V některých případech je tazatelovo očekávání splněno, partner odpovídá skutečně na to, nač se tazatel táže, jindy tomu tak není (srov. dále).

O replikách tázacích vylučovacích, které se většinou považují za variantu tázacích replik zjišťovacích (R. Conrad, 1978) tu nebudeme mluvit zvlášť, z našeho hlediska není jejich vydělení podstatné.

Mezi oběma typy tázacích replik, zjišťovacími a doplňovacími, je podstatný rozdíl ve stavbě i významové struktuře. Proto i odpovědi na oba typy otázek jsou různé z hlediska syntaktického i významového: odpovědi na otázky zjišťovací jsou jen potvrzením nebo popřením obsahu otázky (častěji se také na ně odpovídá explicitně, neredukovaně), odpovědi na otázky doplňovací přinášejí něco nového, co ve významové struktuře otázky chybí.

Tázací repliky vyžadují vždy odpověď. Z hlediska modálního se v pozici odpověďové mohou vyskytovat, i když v nestejně míře, repliky všech probíraných modálních typů. Tázací repliky se tedy mohou kombinovat s replikami oznamovacími, imperativními i tázacími a tvoří s nimi replikové dvojice, které se vyznačují různým stupněm vzájemného sepětí (syntaktického i významového).

Nejtěsněji bývají spjaty dvojice repliky tázací s oznamovací replikou odpověďovou. Oznamovací odpověďová replika je pevně spjata s příslušnou replikou tázací, je s ní i v určitém přesném vztahu významovém (druhý partner odpovídá přesně na to, nač se táže první partner).⁵⁰

Velmi důležitým rysem syntaktické výstavby tázací repliky (zjišťovací i doplňovací) a oznamovací repliky odpověďové je častá redukce odpověďové repliky (vyslovuje se jenom to nejdůležitější).

Př. (20):

176A je královna chráněná↑?

177B je↓

Př. (21):

111C a ty si byl u kterého vedoucího↓?

112D u Saši↓

V obou příkladech je odpověď na otázku maximálně redukována, jde o minimální dostatečnou odpověď. Jindy se partner neomezuje jen na nezbytné redukce.

Př. (22):

10E ... ta délka ti stačí↓?

11C ta mi stačí↓

⁵⁰R. Conrad (1978) používá v této souvislosti označení strukturní odpověďová determinace.

Př. (23):

11A a měli s sebou lyže↑?

12F měli lyže↓

Př. (24):

19A jakej vlek tam měli↓?

20F šlepr normální měli↓

Vyskytují se však i odpovědi neredukované, explicitní, a to zejména na otázky zjišťovací.

Př. (25):

116A Felixi buď tak laskav↓ vodpověz mi na otázku↓ byly tydlety je todle příklad instrumentálního podmiňování↓?

117B todle neni příklad instrumentálního podmiňování↓

Odpověď na otázku může být někdy nejenom explicitní, neredukovaná, ale dokonce zpodrobňující (uvádí více informací, než bylo otázkou požadováno).

Př. (25):

15B jedete na Rabštejn↓ jo↑?

16A jedu na Rabštejn↓ no↑ dneska↓

Př. (27):

27A a s tím tam měli potíže↓?

28B s tím tam měli velké potíže↓

Oznamovací replika, která sice stojí v odpověďové pozici, nemusí mít vždy ráz dostatečné nebo očekávané odpovědi. Jde o několik typů replik, které se od sebe liší různým stupněm syntaktické a významové vázanosti na otázku, eventuálně se taková vázanost vůbec neuplatňuje. Takové repliky bývají označovány jako nepravé nebo neplnohodnotné odpovědi a některé dokonce jako neodpovědi. Druhý partner ve své reakci na otázku buď nechce, nebo nemůže podat žádanou informaci, nebo tento požadavek informace (eventuálně i jiný požadavek) neplní dostatečně.

1. Velmi časté jsou reakce na otázku, které sice nenavazují přesně na syntaktické schéma otázky, ale významově jsou s ní spjaty a podávají dostatečnou informaci.

Př. (28):

3A dobrý den Martine↓ prosim vás je doma Jana↓?

4B Jana je v Pisku na prázdninách↓

Př. (29):

4A prosim vás už přišla Libuše↑?

5B už zas vodešla↓

Druhé repliky v obou příkladech obsahují implicitně sdělení požadované otázkou a navíc přinášejí další informace, o kterých se odpovídající partner domnívá, že by mohly prvního partnera zajímat. Jde o jistou ekonomii, která

se často uplatňuje při rozvíjení dialogu a která napomáhá k jeho zrychlení.

2. Jiné repliky reagující na otázku nepřinášejí přesnou žádanou informaci; partner jimi reaguje do jisté míry vyhýbavě (buď nemůže, nebo nechce odpovědět jednoznačně).

Př. (30):

- 26B (... já nevím kdy se vrátí z Písku Jana↓...)
 27A a jak se daří Pavlíkovi↓?
 28B Pavlík ten je tam s ní↓ no↑

Partner B v replice 28 dává najevo, buď že se Pavlíkovi daří dobře (nebo špatně), nebo že neví, jak se Pavlíkovi daří, o přímou jednoznačnou odpověď však nejde.

Jako vyhýbavou by bylo možno označit i odpověď v následující ukázce:

Př. (31):

- 228A ... řekni mi co bylo na večerníčku↓ byl hezkej↑?
 229B zase nověj↓

3. Typicky neodpověďové jsou odmítavé reakce typu „*neptej se mě na nic*“, „*o tom bych raději nemluvil*“ apod. nebo reakce svědčící o tom, že druhý partner z různých důvodů otázce neporozuměl.

Na repliku tázací může v dialogickém textu bezprostředně navazovat i replika imperativní. Některé repliky imperativní jsou rovněž v těsném spojení s tázací replikou, zejména ty, které vyžadují souhlas, svolení atd.

Př. (32):

- 12B ... já vám to povím až tam přídu↓ (A no) moh bych dneska během dopoledne↓?
 13A přidte↓ přidte↓ ano↓

Jindy imperativní repliky navazující na repliku tázací nepřinášejí odpověď přímou, mohou být někdy i do jisté míry vyhýbavé.

Př. (33):

- A kdy otevřou ten nový obchod?
 B zeptej se na národním výboru

Př. (34):

- 8A prosím vás máte tužku po ruce↓?
 9B počkejte moment↓ jo↑?

V obou případech v replikách mluvčího B je implicitně přítomna odpověď, v př. (33) „*nevím*“, v př. (34) „*nemám*“; důvody jejího nevyslovení jsou různé, v případě prvním ji mluvčí zřejmě vyslovit nechce, v případě druhém (telefonický rozhovor) je její vyslovení zbytečné a zdržovalo by.

Někdy je reakcí na repliku tázací rovněž replika tázací.

Př. (35):

- 10B v kolik tam mám přijít↓?
 11A no hodí se ňák v osum hodin↑?
 12B (mužu tam bejt v osum↓ ano↓)

Př. (36):

- 9A ... Jirko prosím tě↓ hraje něco slušného na co bys mně moh dát dva lístky↓?
 10B no tak to co bys chtěl vidět↓?
 11A (já nevím cokoliv↓...)

Jde často o případy, kdy první partner se na něco táže, druhý partner hned neodpovídá, ale sám se ptá na podrobnosti nebo žádá upřesnění dotazu apod. Nelze v nich posuzovat spojení jen dvou tázacích replik bez ohledu na repliku třetí a někdy i repliky další; všechny tvoří jeden celek.

Jindy se tázací repliky v pozici reakce na otázku blíží reakcím vyhýbavým (druhý partner nechce nebo nemůže z různých důvodů odpovědět, a proto klade prvnímu partnerovi „protiotázku“).

Př. (37):

- A kdy otevřou ten nový obchod?
 B kdy myslíš ty?

Př. (38):

- 7A pojedeme na vánoce na hory↑?
 8B a ty bys chtěl ject↑?

5.1.2. Repliky imperativní. Jejich výskyt je dán typem materiálu: v neakčních rozhovorech jsou méně četné, častěji se vyskytují v některých rozhovorech z rodinného prostředí, zejména v rozhovorech rodičů s dětmi.

I na imperativní repliky mohou navazovat repliky všech modálních typů. Nejpřirozenější je ovšem neverbální reakce, která imperativní replikou může být vyvolána (jde o různé příkazy, pokyny k pracovním úkonům apod). Z verbálních reakcí nejčastěji na imperativní repliky navazují repliky oznamovací, jimiž většinou druhý partner vyjadřuje svůj slib nebo ochotu splnit požadavek obsažený v imperativní replice.

Př. (39):

- 19C no tak pozdravujte tam↓
 20A vyřídím↓ vyřídím↓ ano↓
 21C a pozdravujte Jarmilu↓
 22A ano↓ a já vám v pondělí ráno zavolám↓

Př. (40):

- 61B pane doktore tak se vozvete↓
 62A vozvu↓ určitě↓

Někdy je oznamovací replika reagující na repliku imperativní již přímo realizací požadavku vysloveného v imperativní replice (srov. v násl. příkladě repliku 178).

Př. (41):

- 177A prosím tě vodpověz mně↓
 178B cílem je vazomotorická reakce↓

Replikami tázacími reagujícími na imperativní repliky se druhý partner často ptá na nějaké další údaje nebo podrobnosti nebo si napřed ověřuje situaci, než se rozhodne zaujmout stanovisko k replice prvního partnera.

Př. (42):

4B ... v půl druhý počítej s tím↓

5A a prosím tě nevíš jaký lidi tam bude mít↓? kdo vybírá ty lidi zezdola↓?

Spojení dvou replik imperativních je řídké, jde o jednotlivé případy, kdy partneři se většinou snaží vzájemně něco na sebe přenést (vinu, povinnost, úkol), nebo naopak něco jeden z druhého sejmout.

Př. (43):

31A nezlob se na mě↓

32B ne↓ nezlob se ty na mě↓ že sem byl takovej leklej↓ no↑ ale tak to viš sou takový dny kdy to člověk...

Oba partneři se vzájemně omluvají; partner B reaguje na požadavek vyslovený mluvčím A v replice 31 tak, že přenáší vinu na sebe a tím dává najevo, že se nezlobí.

5.1.3. Repliky oznamovací. Ve spojení dvou replik oznamovacích se může vyjadřovat velké množství významových odstínů, které se týkají vztahu druhého partnera k obsahu první repliky (2. partner vyjadřuje často souhlas nebo nesouhlas).

Př. (44):

43B to znamená že Mach tam bude hledat cokoliv↓

44A no samozřejmě že jo↓

Př. (45):

11B (no spali sme do rána do štvrt na šest asi vod půl devátý↓)

12A no to není moc↓

13A jéžiš to je krásný↓ bez jedinýho probuzení↑...

Někdy nejde jen o vyjádření souhlasu či nesouhlasu ve druhé replice; ten je vyjádřen s větší či menší mírou explicitnosti a druhý partner přidává další informaci, která posunuje rozhovor dále.

Př. (46):

12A ... a to je ta ulice přímo vedle nás↓ to je za rohem tam Pohraniční strážě↓

13B no je tam hezky↓ no↑ já vim↓ ale dyš to topení tam není↓

Př. (47):

47A Brunclík je teďka velice významná

48B asi bude mít ale hodně práce Brunclík↓

V jiných dvojicích oznamovacích replik se nevyjadřuje vztah souhlasu či nesouhlasu, partneři pouze navazují na sebe dalšími faktickými informacemi.

Př. (48):

9A ... co dělá pan Bruta↓?

10B no to je taky zajímavý↓ včera sem měl velice zajímavý rozhovor s ním↓

- 11A no mně já sem ho zastihl na tom na stanici autobusu s jednou vaší pacientkou↓
velice zajímavě se chovala↓
- 12B no včera taky↓ já sem byl úplně já vám to povím až tam přídu↓

V rozhovorech tohoto typu partneri jeden druhého nejen doplňují informacemi, ale dokonce se i předhánějí, kdo ví více.

Další rozmanité významové vztahy lze vyjádřit pomocí komunikativních funkcí replik obou partnerů (srov. kap. VI).

V tázacích replikách, které navazují na repliky oznamovací, se většinou druhý partner dotazuje na nějaké podrobnosti, ověřuje si různé skutečnosti, vyjadřuje pochybnosti apod. Vždy jde o vícečlenná modální schémata (srov. 5.1.4.).

Př. (49):

- 3B já sem chtěl abyste mi řekli↑ jak to s mojí manželkou vypadá↓ protože se mi zdá↑
že se to horší a horší↓
- 4A a co se horší vlastně↓?
- 5B (no tak myslím že se jí zhoršuje inteligence↓...)

Př. (50):

- 29B já sem s pani doktorkou mluvil↑ ale ovšem ta se mnou mluvila tak nějak zvláštně↑
že že jaksi sem z toho vůbec nebyl
- 30A jak zvláštně↓ v jakém smyslu↓?
- 31B (no tak že se jako nenechá s tím nic dělat↓ nebo tak↓)

Repliky imperativní navazující na repliky oznamovací vyjadřují převážně souhlas druhého partnera s obsahem předcházející repliky.

Př. (51):

- 5A (jak se máte↓?)
- 6B no střídavě a nestojí to za moc↓ byl sem za váma v takové touze po sociálním kontaktu↑ ale
- 7A tak přidejte↓

Př. (52):

- 45B tak jí tam zazpívám↑ aby tam byla↓ (na magnetofonu)
- 64C tak jí zazpívej↓ hned↓ teď↓

Př. (53):

- 10B když tak až budu hotov tak ti brnknu↓
- 11A brnkni↓ no↑

5.1.4. Vícečlenná modální schémata. Pokusili jsme se probrat, pokud nám to dovolovaly příklady z materiálu, možnosti kombinací dvou dialogických replik různých modálních typů. Všimli jsme si zatím jen dvojic replik, tedy minimálních úseků dialogického textu, a to proto, abychom zjistili možnosti celkového modálního uspořádání takového textu. Soustředíme-li se na delší dialogický text, zjistíme, že některé úseky jsou z hlediska vyjádření

modality výrazné a jejich stavba je poměrně jednoduchá. Jiné úseky jsou zase složitější. Jednoduché jsou např. takové texty, které jsou tvořeny sledem jednotlivých dvojic tvořených replikou tázací a odpověďovou.

Př. (54):

- 9A ztratila ste někdy vědomí↓?
 10B ne↓
 11A utrpěla ste úraz hlavy↓?
 12B ne↓
 13A ste vdaná↑?
 14B rozvedená↓
 15B rozvedená↓ máte děti↑?
 16B jedno↓
 17A jak staré↓?
 18B jedenáct↓
 19A užívala ste nějaké prášky↑?
 21B móře↓
 22A jakých↓?
 23B to je celá škála↓ to bych ani nevymenovala↓

Tento příklad je typickou ukázkou rozhovoru lékaře s nemocným; lékař klade obvyklé otázky a nemocná stručně odpovídá. Takový způsob modálního ztvárnění dialogického textu je poměrně častý, i když v jiných typech rozhovorů, např. v rozhovorech pracovních, je jeho výraznost oslabena délkou jednotlivých replik, jejich složitější stavbou (nebývají vždy modálně jednotné) atd., srov. následující příklad.

Př. (55):

- 6B no ne tady de vo to↓ podivej se↓ budeš ty mít proti tomu něco↑ dyš já budu dělat takový ty věci co sem chtěl dělat↓?
 7A pokud bude čas↓ pokud vé jedenáctka to dovolí↑ a nebo na druhé straně pokud... pokud to do té vé jedenáctky přímo zařadíš↓
 8B hm no a jakým způsobem by se to mělo zařadit teda do vé jedenáctky↓?
 9A no já — nejjednodušší přesvědčit Brunclíka že to je vono co chce↑ co potřebuje↑ a co by měl mít↓ jesi mu snad dáš nějaký ukazatele vo podle kterých von bude moct soudit o těch lidech které vyšetřuje↑ no tak prosím↓
 10B no von to má konkrétné už snad rozpracovaný↓ ne↑ tu vé jedenáctku↓?
 11A a no to sou to je taková hrubá anotace která stejně nemůže určovat ten příměj experimentální postup↑ takový ty
 12B a von se eště bude upřesňovat↑ nebo už to je↓
 13A no bude se upřesňovat↓ každěj rok↓ samozřejmě↓

Dvojice replika tázací a replika odpověďová je příkladem dvojčlenného modálního schématu, které se uplatňuje při modálním ztvárnění textu. Vedle těchto dvojčlenných modálních schémat lze v dialogických textech najít celou řadu různých jednodušších či složitějších modálních schémat vícečlenných.

Poměrně často se vyskytují modální schémata trojčlenná.

Př. (56):

- 11A ... a jak tamta věc↓ je prosté je to jinak v pořádku↓? nebo

12B no chystá se nějaký přelíčení↓

13A aha↓

Př. (57):

26A a koho si bere↓?

27A ale řákou Fuksovou↓ atletku↓

28A aha↓

Př. (58):

21B je tam Táňa↑?

22A není↓ není↓

23B není↓ tak dobře↓

Př. (59):

15A ... do kolika tady budeš dneska↓?

16B já sem tady do půl pátý↓

17A do půl pátý↓ dobře↓ no↑

Př. (60):

4A prosím vás už přišla Libuše↑?

5B už zas vodošla↓

6A aha↓

schéma:

tázací replika
oznamovací odpověďová replika
registrace

Jde o jistou modifikaci základního modálního schématu tázací replika — oznamovací replika odpověďová. Toto schéma je rozšířeno o určitou registraci odpovědi: mluvčí, který se ptá, dává po obdržení odpovědi najevo, že slyšel a rozuměl. Tato schémata jsou typická zejména pro telefonické rozhovory. V rozhovorech nezprostředkovaných jsou vzácnější, protože explicitní (verbální) registrace není při bezprostředním kontaktu účastníků rozhovoru nutná.

Další modifikací schématu tázací replika — oznamovací odpověďová replika je jeho zdvojení.

Př. (61):

20B copak ho Hána dráždí↓?

21A no šíleně↓ šíleně ho dráždí↓

22B Hána ho dráždí↑?

23A no Vampl ho teďko nemůže vidět↓...

Př. (62):

16A domluvili sme se že budeš v rezortním úkolu↓?

17B my sme se vo tom domluvili spolu↓ ano↓

18A domluvili↓?

19B ty si říkal...

schéma:

tázací replika
oznamovací replika odpověďová
tázací replika opakovaná
oznamovací replika odpověďová

Mluvčí vždy dvakrát opakuje touž otázku (někdy v různých formulačních obměnách, v různém rozsahu atd.). Odpověď ho zřejmě poprvé překvapila, chce se ještě jednou ujistit.

Poněkud jiné jsou případy, kdy si partner pro sebe ještě jednou opakuje položenou otázku, někdy ještě s otázkovou intonací, jindy s neotázkovou, a pak teprve odpoví.

Př. (63):

7A co vás k tomu vede↓?

8B co mě k tomu vede↓ no takovej ňákej taková ňáká volnost↓ jo↑ do budoucna↓

Př. (64):

18A jak se vám daří↓?

19B jak se mi daří↓ no mohlo by to být lepší↓

K jednodušším patří některá další trojčlenná modální schémata.

Př. (65):

19A ... není možno dráždit neustále ředitele↓ a — a tak jak ho dráždí Kardaš↑ a jak ho dráždí Hána↑ a vobčas já↑ ale to se vopravdu... nevyplácí↓

20B a copak ho Hána dráždí↓?

21A no šileně↓ šileně ho dráždí↓

Př. (66):

29B já sem s pani doktorkou mluvil↑ ale ovšem ta se mnou mluvila tak nějak zvláštně↑ že že jaksi sem z toho vůbec nebyl

30A jak zvláštně↓ v jakém smyslu↓?

31B no tak že se jako nenechá s tím nic dělat↓ nebo tak↓

Př. (67):

29C jo a já sem vám chtěla eště říct že vám mockrát děkujeme za ten krásnej křížek↓

30A jo ten ten ten dřevěnej↓?

31B no ten je vopravdu nádhernej↓

schéma:

oznamovací replika
tázací replika
oznamovací replika odpověďová

Př. (68):

- 10B v kolik tam mám přijít↓?
 11A no hodí se něk v osm hodin↑?
 12B můžu tam bejt v osm↓ ano↓

Př. (69):

- 9A ... a druhá věc↓ Jirko prosím tě↓ hrajete něco slušného na co bys mně moh dát dva lístky↓?
 10B no tak to co bys chtěl vidět↓?
 11A já nevím cokoliv↓ protože to to není pro mě↓...

schéma:

tázací replika
tázací replika
oznamovací replika odpověďová

Modální výstavba některých úseků může být složitější, základní modální schémata jsou různě obměňována nebo se mohou i vzájemně křížit.

Př. (70):

- 10A a už ste se trochu vyspali↓?
 11B no spali sme do rána do štvrt na šest asi vod půl devátý↓
 12A no to není moc↓
 13B jéžiš to je krásný↓ bez jedinýho probuzení↑...

schéma:

tázací replika
oznamovací replika odpověďová
oznamovací replika neodpověďová
oznamovací replika neodpověďová

Př. (71):

- 54B no a říkám↓ budeš-li mít někdy v tejdnu čas↑ zastav se↓
 55A zastavím↓ určitě↓
 56B jo↑?
 57A ano↓

schéma:

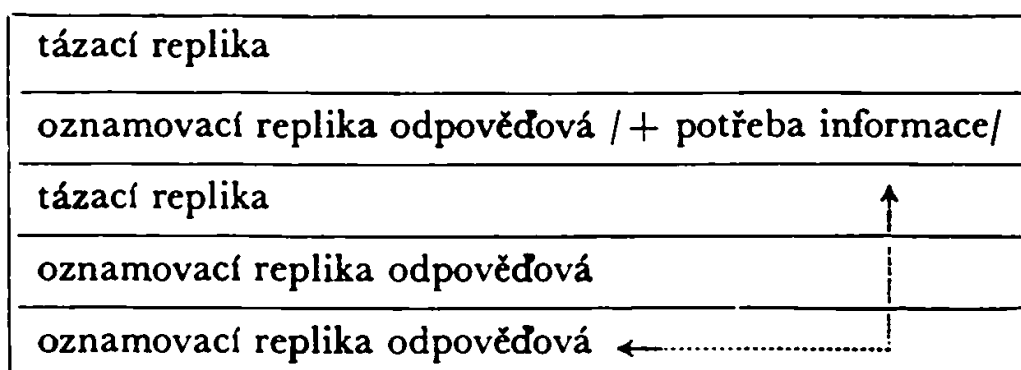
imperativní replika
oznamovací replika
tázací replika
oznamovací replika odpověďová

Příklady úseků se složitou modální stavbou:

Př. (72):

- 2A proč ste chtěl se mnou mluvit↓?...
 3B já sem chtěl abyste mi řekl↑ jak to s mojí manželkou vypadá↓ protože se mi stále zdá↑ že se to horší a horší↓
 4A a co se horší vlastně↓?
 5B no tak myslím si že se jí zmenšuje inteligence↓ já tomu tak nerozumím↓
 6A podívejte se já nejsem její ošetřující lékař↓ jí ošetřuje paní doktorka Wünschová↓ já tady dělám jenom vyšetření toho mozku↑ a to je vše↑ co o tom mohu říct↓

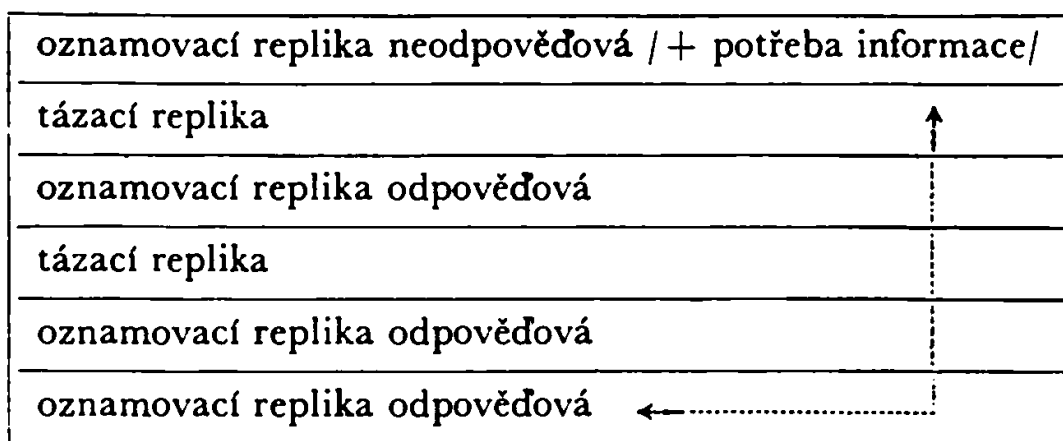
schéma:

Př. (73):

- 7B potom mám obavu jestli se jí nedělá nějaký nádor↓ nebo tak↓
 8A z čeho soudíte↓?
 9B no že se to zhoršuje↓ z toho myslím↓
 10A no a stěžuje si na nějaké bolesti hlavy↑?
 11B to ani ne↓
 12A tady to na nádor nevypadá podle toho égé↓...

schéma:

Odpověďové repliky 6 a 12 v obou příkladech jsou vzdáleny od své otázky.

Různé typy rozhovorů se navzájem odlišují i některými rysy modální výstavby. Tak např. v rozhovorech lékaře s nemocným převažují dvojčlenná modální schémata (tázací replika — oznamovací replika odpověďová). Rozhovory telefonické jsou svou modální stavbou pestré a některé způsoby modálního uspořádání jsou pro ně typické. Jde např. o trojčlenné modální schéma tázací

replika — oznamovací replika odpověďová — registrace odpovědi nebo o případy, kdy si partneři navzájem nerozumějí.

Př. (74):

- 22B pak máme toho Miláčka↓
 23A kdo ho dělá↓?
 24B William Inge↓
 25A kdo↓?
 26B William Inge↓ já nevím jesi ste ho viděli↓

schéma:

oznamovací replika neodpověďová
tázací replika
oznamovací replika odpověďová
tázací replika opakovaná
oznamovací replika odpověďová opakovaná

Př. (75):

- 37A a já my bychom šli někdy jindy↓
 38B no nechcete jít s nima↓?
 39A prosím↑?
 40B nechcete jít s nima↓?
 41A a to asi ne↓
 42B ne↓

schéma:

oznamovací replika neodpověďová
tázací replika
tázací replika
tázací replika opakovaná
oznamovací replika odpověďová
registrace odpověďové repliky

Situace, jejichž výrazem jsou příklady 74 a 75, vznikají i při rozhovorech nezprostředkovaných, ovšem bývá jich méně a mohou se řešit i jiným způsobem než doslovným opakováním otázky či odpovědi.

Z hlediska modální výstavby jsou nejobtížnější popsatelně rozhovory pracovní. Sde totiž o skupinu rozhovorů značně různorodou. Některé, např. pracovní diskuse jsou velmi živé, zejména jde-li o nějaký spor či ostřejší výměnu názorů. V jiných si mluvčí navzájem sdělují své poznatky a rozhovor je klidnější. Často

v nich následují za sebou nejrůznější oznamovací repliky, které mohou vyjadřovat celou řadu KF: souhlas, nesouhlas, odmítnutí, pochybnost, přání atd. O jejich přesnější postizení se pokusíme dále.

5.2. Vztah mezi tematickou a modální výstavbou dialogického textu

Oba tyto komunikativní aspekty celkové výstavby dialogického textu souvisejí s vlivem a působením mimojazykové skutečnosti, která se podílí na jeho vzniku. Výstavba tematická souvisí v jistém smyslu s výstavbou modální a jde v tomto vztahu o souvislost spíše jednostrannou. Zpracování tématu je samostatnou stránkou výstavby dialogického textu; je závislé vlastně jen na nevysloveně dohodě mezi partnery hovořit o jedné věci a na vzájemné (nebo jednostranné) ochotě přecházet z jednoho tématu rozhovoru na druhé (důvody přecházení od jednoho tématu k druhému mohou být různé.)

Výstavba modální slouží v jistém smyslu výstavbě tematické: jednotlivé tematické bloky jsou vystavěny pomocí oznamovacích, tázacích a imperativních replik a jejich vzájemných kombinací, uplatňují se v nich dvojčlenná i vícečlenná modální schémata. Pomocí modálně ztvárněných replik se v dvojím (či vícero) pohledu partnerů rozhovoru zpracovává určité téma; oznamovací, tázací a imperativní repliky vyjadřují střetání dvojího pohledu na věc. Různost záměrů je pak blíže vyjádřena komunikativními funkcemi dialogických replik.

Vztah mezi modální a tematickou výstavbou dialogického textu není postžitelný přesnými pravidly; tyto dvě stránky jsou někdy sladěny (jestliže určitý tematický blok je realizován určitým vícečlenným modálním schématem), jindy se kříží (tematický blok je vytvořen několika dvojčlennými i vícečlennými modálními schématy). Pravidelnosti lze vysledovat spolehlivě pouze na začátcích tematických bloků, kde v pozici první repliky nemohou stát oznamovací repliky odpověďové (nové nebo dílčí téma nelze normálně začínat odpovědí na předcházející otázku). Vztah mezi tematickou a modální výstavbou je ovšem nutno dále zpracovávat, zejména s ohledem na různé typy rozhovorů.

5.3. Komunikativní funkce dialogických replik

Téměř všechny komunikativní funkce, k nimž jsme na základě analýzy našeho materiálu dospěli, mohou být realizovány všemi jmenovanými typy replik, tj. replikami oznamovacími, tázacími a imperativními, i když pro některé KF bývají přednostně a převážně vyhrazeny určité modální typy replik. Např. KF „rozkaz“ bývá primárně realizována replikami imperativními, KF „sdělení informace“ zase replikami převážně oznamovacími atd.

Běžně mluvené projevy jsou velmi různorodé jak tematicky, tak pokud jde

o vzájemné vztahy partnerů apod. Důsledkem toho je veliká rozmanitost v odstínění replik z hlediska jejich KF a na první pohled by se zdálo, že je obtížné jednak podat jejich výčet, jednak postihnout obecně jakékoli jejich uspořádání. Rozborem našeho materiálu jsme se o oba úkoly pokusili.⁵¹

Abychom odhalili repertoár KF, provedli jsme rozbor materiálu ve dvou fázích, pomocí 1. podrobné a 2. zkrácené komunikativní interpretace dialogického textu.

5.3.1. Podrobná komunikativní interpretace dialogického textu. V této fázi jsme vycházeli z toho, že každý rozhovor má dvě složky, které v jeho průběhu splývají, avšak pracovní je možno je od sebe oddělit. V rozhovoru se jednak něco říká (tj. věcněobsahová složka) a jednak pomocí sdělovaného obsahu chtějí oba partneři na sebe zapůsobit, ovlivnit se, k něčemu jeden druhého přimět apod., a to nejen v rámci celého rozhovoru, ale i v jeho průběhu, při jeho rozvoji a dalším pokračování (tj. komunikativní funkce). Složka druhá (KF) jakoby byla skryta pod složkou první (věcně obsahovou) a navenek je částečně a ne vždy pravidelně vyjadřována pomocí postojové modality.

Rozdíl mezi oběma složkami bývá vystihován různými termíny; stavi se do protikladu propozice a modalita (K. Horálek, 1976), J. R. Searle (1976) hovoří o rozdílu mezi ilokuční silou výpovědi a jejím propozičním obsahem. Termíny ilokuční síla, ilokuční akt používají J. R. Searle a J. L. Austin ve svých teoriích zaměřených k pragmatickému aspektu řeči. Ilokuční akt je realizace (jazyková i mimojazyková) komunikativního záměru účastníka komunikace, ilokuční síly jsou různé složky usměrňující tuto realizaci. Podrobnější charakteristiku Austinových a Searlových teorií řečových aktů a jejich zapojení do širších souvislostí srov. také v monografii N. D. Arutjunovové, *Predloženiye i jego smysl, Logičesko-semantičeskije problemy*, Moskva 1976, s. 39—61. Rozdíl mezi oběma jmenovanými složkami odpovídá v podstatě i rozdílu mezi Ballyho diktem a modem v pojetí N. D. Arutjunovové (1970) a A. R. Balajana (1970, 1974). A. R. Balajan se ovšem spíše soustřeďuje na rozdíl mezi diktální a modální složkou ne takových jednotek, jako je věta (resp. výpověď), ale na úrovni celých jazykových projevů, a provádí jejich klasifikaci podle toho, která z obou složek v nich převládá.

Obě jmenované složky jsou buď v souladu, jedna podporuje druhou (je-li např. cílem výpovědi tázací skutečně uspokojení potřeby něco se dozvědět a cílem odpovědi skutečně informaci poskytnout), jindy je jejich vzájemný vztah komplikovaný. Např. v rozhovorech partnerů, kteří se důvěrně znají, mají společné zážitky, společné přátele i zájmy, stačí mnohdy náznaky, vše nemusí být vysloveno, některé repliky mají jiný smysl, než jaký by jim při-klá-

⁵¹Problematika této části má mnoho společného s problematikou, již se zabývají práce J. L. Austina, *How to do Things with Words*, Harvard and Oxford, 1962 a J. R. Searla, *Speech Acts: an Essay in the Philosophy of language*, Cambridge 1969. Zde čerpáme zejména ze srovnání se Searlovou prací *A Classification of Illocutionary Acts*, *Language in Society*, 1976, s. 1—23.

dal náhodný posluchač. Rozbor pragmatické stránky rozhovorů tu má velký význam.⁵²

V následující ukázce je provedena podrobná komunikativní interpretace dialogického textu.

Jde o telefonický rozhovor dvou spolupracovníků, dobrých známých: partner A, nadřízený, informuje svou podřízenou B, která se vrátila po dlouhodobém pobytu v zahraničí, o možné formě jejího zaměstnaneckého poměru před jejím opětovným nástupem do práce. Kromě toho s ní hovoří o některých jejích běžných rodinných záležitostech (výměna bytu, dítě apod.). Rozhovor je řízen nebo usměrňován osobou A (je nadřízený, má převahu, rozhodl se uskutečnit rozhovor), osoba B se nechává v rozhovoru řídit, aktivitu přebírá jen jednou, ke konci, přestože je hovornější a její repliky jsou delší.

Metoda použitá při podrobné komunikativní interpretaci je založena na tom, že jsme se pokusili u každé repliky dialogu (v levé polovině stránky) vystihnout komunikativní záměr mluvčího, který je v každé této replice implicitně přítomen, a vyjádřit ho (v pravé polovině stránky). Je jakoby skryt za konkrétními slovy mluvčího (za věcným obsahem repliky) a k jeho správné dešifraci partnerovi pomáhají kromě intonace ještě některé prostředky mimojazykové, jako např. mimika, gesta, vnější vzhled partnera (v rozhovorech netelefonických) a dále celá situace rozhovoru, vzájemný vztah partnerů.⁵³

Pro explicitní vyjádření komunikativních záměrů jednotlivých replik jsme si vytvořili jistý „metadialog“: jeho základním rysem je to, že v každé replice je obsaženo sloveso v 1. os. č. j. (jde převážně o slovesa dicendi nebo slovesa a obraty jim blízké: *oznamuji, ptám se, odpovídám, sděluji, dávám něco najevo, ujasňuji* atd.). Tato slovesa jsou při podrobné komunikativní interpretaci textu nejdůležitější, protože právě ona vystihují (nazývají) komunikativní záměry vyjádřené jednotlivými replikami. Text jednotlivých replik je interpretován tak, že konkrétní údaje jsou vyjádřeny obecněji pomocí slov jako záležitost, věc, rozhodnutí, řešení, okolnosti atd. Tento metadialog je vlastně jakýmsi komunikativním zobecněním konkrétního rozhovoru, jakousi „kostrou“, která zřetelně ukazuje komunikativní záměry mluvčích i jejich vzájemné vztahy. Poněkud problematický se může zdát stupeň podrobnosti, a tím i délka interpretací: řídí se cílem, který interpretací sledujeme, a možností interpretátora „proniknout“ do rozhovoru a správně jej komunikativně dešifrovat. Je ovšem třeba poznamenat, že pravděpodobně žádná, ani ta nejpodrobnější interpretace nemůže být úplná, o tu nám však zde nejde. Cílem naší interpretace je postihnout hlavní komunikativní záměr každé

⁵²P. Adamec (1973) používá označení koempirie (suma společných znalostí a zkušeností mluvčího i adresáta, z nichž mluvčí vychází při formulování své výpovědi a adresát při její interpretaci).

⁵³Podle D. Viehwegera (1979) je třeba brát při interpretaci jazykově promluvy v úvahu tři komponenty: propozici, postoj mluvčího a komunikativní zaměření.

	Text	Podrobná komunikat. interpretace
2A	dobrý den ----- Beránek↓	zdravím ----- oznamuji, kdo jsem
3B	dobrý den↓ tady je Libuše↓	odpovídám na pozdrav oznamuji, kdo jsem já
4A	ano já vim↓ já sem vás poznal↓ ----- Libuše já sem se ptal pani Voráčkové na tu dovolenou↓	sděluji, že jste mi to nemusela oznamovat, věděl jsem to ----- oznamuji, že jsem se ptal na něco, co vás zajímá a co jste chtěla vědět
5B	ano↓	sděluji, že beru na vědomí vaše oznámení a očekávám, co mi řeknete dál
6A	tak je to tak jak ste to asi říkali vy nebo Milan↓ mohla byste si vzít neplacenou dovolenou což je totéž jako máte↓ takže to je	sděluji, co jsem se dozvěděl, a dotvzruji zároveň to, co jste o té záležitosti vy a váš manžel soudili už dřív
7B	no to mám↓ že jo↓ ----- no tak jo↓	utvrzuji se v tom ještě jednou ----- beru to definitivně na vědomí a uzavírám řeč o tom
8A	a na ten byt se budete dívat zítra↓?	ptám se na věc, o které jsme mluvili již dřív, je nám oběma známá
9B	ne my sme my sme tam chtěli jít dneska↓ ----- ale maminka řikala že ne↓ dyš tam není topení↓ že to za- váděli ve dvou bytech a že chce byt s topením↓	odpovídám ----- oznamuji rozhodnutí o té věci a zdůvodňuji je
10A	hm	dávám najevo, že slyším a beru na vědomí vaše rozhodnutí, nevyjadřuji se však k němu
11B	tak sme to nechali plavat↓ vola- la sem tý pani že to teda padá↓ no↑	ještě dodávám sdělení o tom, jak jsme tu věc ukončili
12A	hm a to je ta ulice přímo vedle nás↓ to je za rohem tam Pohra- niční strážě↓	ujasněji (sobě a i vám) polohu (místo)

13B	no je tam hezky↓ no já vim↑ ale dyš to topení tam není↑ zase všechno rozkopávat↑ my bysme chtěli etážový↑ a máti prostě už nechce↓	poloha je jasná nám oběma, není třeba o ní mluvit, uznávám její výhody ale uvádím závažně důvody, které nás vedly k našemu rozhodnutí
14A	hm	dávám najevo, že slyším a беру na vědomí to, co mi říkáte, a nepovažuji za vhodné vyjádřit se k vašemu rozhodnutí
15B	že to zkusíme získat nějak byt už s topením↓ no↑	dodávám (dokončuji, co jsem začala), co budeme dále podnikat v té věci
16A	hm dobře↓ a jak se máte jinak↓?	beru na vědomí, co jste mi sdělila a ptám se na něco jiného
17B	dobře↓	odpovídám
18A	co dělá Lucka↓?	ptám se na další věc
19B	Lucka ta tady řídí↑ teď čekám na Milana↑ už sem jak na trní↑ protože deme s Luckou k doktorovi na prohlídku↓ вона musí mít prohlídky↑ a musíme tam donýst potvrzení na Vinohrady že je v pořádku↓	odpovídám a sděluji navíc, co momentálně dělám a co budu dělat v nejbližších chvílích
20A	ano↓ takže se mějte hezky Libuše↓	dávám najevo, že jsem to vyslechl, a chci ukončit rozhovor
21B	je tam Táňa↓?	nechci ještě ukončit rozhovor, ptám se na další věc
22A	není↓ není↓	odpovídám
23B	není↓ tak dobře↓ no↑ tak děkuju za zavolání↓	beru na vědomí vaši odpověď a přistupuji na vaši výzvu k ukončení rozhovoru
24A	není zač↓ na shledanou↓	zdravím
25B	na shledanou↓	zdravím

repliky rozhovoru a pokud možno stručně, ale v dostatečné míře vystihnout obecně obsah každé repliky. Tento cíl je tím více dosažitelný, čím lépe známe účastníky rozhovoru, jejich vzájemné vztahy, záležitost, o které se mluví, jsme-li přítomni při natáčení rozhovoru (většina těchto podmínek pro spolehlivou dešifraci rozhovorů v našem materiálu byla splněna).

Je zajímavé povšimnout si délky jednotlivých replik v levé polovině stránky a délky jim odpovídajících interpretací komunikativních záměrů v polovině pravé. Některé repliky jsou dlouhé (mnohomluvné), ale interpretace jejich komunikativních záměrů jsou stručné, jednoduché (srov. např. repliku 19). Komunikativní interpretace krátkých (stručných) replik naopak může být delší. Jde zejména o repliky jednoslovné, např. 5 ano, 10 hm, 14 hm apod. Při komunikativní interpretaci těchto replik opět velmi záleží na tom, zdali známe oba partnery rozhovoru, jejich vzájemný vztah, mají-li společné zážitky, společnou zkušenost (o mnoha věcech nemusí mluvit), mají-li stejné názory apod., protože takovéto jednoslovné repliky mohou být vícevýznamové. Přesto se interpretovi nemusí vždy podařit odhalit jejich pravý smysl. (Komunikativní interpretace tohoto rozhovoru byla schválena partnerem A jako vystihující komunikativní záměry jeho i partnerky B, kterou partner A dobře zná.)

5.3.2. Zkrácená komunikativní interpretace dialogického textu. Podstata zkrácené komunikativní interpretace spočívá v tom, že jsme slovesa v 1. os. č. j., obsažená v každé replice podrobné komunikativní interpretace (metadialogu) nahradili podstatnými jmény (často slovesnými), která pojmenovávají komunikativní záměry partnerů rozhovoru. Zbývající text podrobné komunikat. interpretace, který nám v první fázi sloužil k ujasnění smyslu jednotlivých replik dialogu, jsme v této fázi ponechali stranou. Podstatná jména vystihující komunikativní záměry partnerů v jednotlivých replikách slouží jako názvy jednotlivých komunikativních funkcí. Jejich soubor, k němuž jsme dospěli analýzou našeho materiálu, je možno klasifikovat podle různých kritérií (srov. kap. VI).

Cílem tohoto poměrně krátkého telefonického rozhovoru dvou spolupracovníků je domluvit se o termínu a místě pracovní schůzky. Problém, který se má na schůzce řešit, oba znají a oba počítají s nutností vyřešit jej (v rozhovoru jej nekonkretizují).⁵⁴

V následující ukázce je provedena zkrácená komunikativní interpretace dialogického textu.

⁵⁴Komunikativní interpretace tohoto rozhovoru byla rovněž schválena partnerem A.

	Text	Zkrácená komunikat. interpretace
6B	Kardaš↓	začátek + kontakt + identifikace
7A	nazdar↓	zdvořilostní obrat + kontakt
	Beránek↓	identifikace
	Oldřichu prosím tě tady vědecká rada projednává ten návrh tej vaší smlouvy↓ souhlasí s tím↑ ale teďkon a — a tam Kalousek upozornil na ty dva články já to teďka telefonicky nebudu řešit↓	oznámení + seznámení se situací
	prosím tě já sem u správce a je třeba se vo tom s ním domluvit↓	sdělení nutnosti provést něco
	kdy máš čas↓?	potřeba informace
	máš zítra odpoledne čas↑?	návrh
8B	ano Vladane↓	přijetí návrhu
	v kolik↓?	potřeba informace
	mám přijít ke správci↑?	potřeba potvrzení předpokladu
	nebo kam↓?	eventuální potřeba informace
9A	no uděláme to u správce zítra↓	potvrzení předpokladu
10B	v kolik tam mám přijít↓?	potřeba informace
11A	no hodí se něk v osm hodin↑?	návrh
12B	mužu tam bejt v osm↓ ano↓	přijetí návrhu
13A	no tak dobře↓	brání na vědomí
	tak zítra v osm hodin u správce↓	utvrzení se, ukončení

V pravé polovině stránky jsou vystiženy komunikativní záměry jednotlivých replik. Tyto záměry jsme označili již zmíněným termínem komunikativní funkce (KF). Jak je vidět z naší ukázky, mají některé repliky jednu KF, např. KF repliky 11 (*no hodí se něk v osm hodin↑?*) je návrh, KF repliky 12 (*mužu tam bejt v osm↓ ano↓*) je přijetí návrhu. Delší repliky mohou mít více než jednu KF, srov. např. v ukázce repliku 7, která se člení na šest obsahově, modálně i intonačně samostatných úseků, z nichž každý má vlastní KF (zdvořilostní obrat + kontakt, identifikace, oznámení, sdělení nutnosti provést něco, potřeba informace, návrh). Dále některé repliky nebo i jejich jednotlivé

úseky mohou mít více než jednu KF současně. Jsou to často krátké repliky, jejichž obsah není explicitně vyjádřen a které nemusí být z hlediska KF úplně vyhraněné (srov. např. repliky 5, 10, z telefonického rozhovoru na s. 50 a 51). Několikerou KF mají také některé repliky začínající rozhovory, srov. např. repliku 6 na s. 53, která má jednak funkci začátku rozhovoru, jednak funkci kontaktovou a navíc ještě identifikační. Několikerou KF mohou mít i repliky či jejich úseky v rozhovorech, v nichž mluvčí nevyslovují vše, protože mluví o záležitostech, s nimiž jsou oba obeznámeni, nebo z jiných důvodů. Komunikativní interpretace takových rozhovorů je obtížná.

Naše metoda komunikativní interpretace dialogického textu je blízká metodě K. S. Stanislavského (1948), kterou užíval při výchově mladých herců. Metodu Stanislavského charakterizuje L. S. Vygotskij (1972) z hlediska vztahu jazyka a myšlení jako odkrývání podtextu při scénické interpretaci libovolné úlohy. Podle Stanislavského je za každou replikou hrdiny dramatu záměr směřující k splnění určitých volných úloh; podle textu hry vyjadřoval Stanislavskij slovně záměr každé repliky (pomocí sloves). Dále Vygotskij píše, že „při chápání cizí řeči (tzn. řeči partnerovy) jde vždy o nedostatečné chápání pouhých slov a nikoli myšlenky spolubesedníka. Ale i chápání jeho myšlenky bez porozumění motivu, toho, kvůli čemu se vyjadřuje myšlenka, je neúplným porozuměním. Stejně tak v psychologické analýze libovolné výpovědi docházíme až na konec (tzn. porozumíme jejímu smyslu) pouze tehdy, jestliže odhalujeme tento poslední a nejutajenější vnitřní plán slovního myšlení, a to jeho motivaci“ (s. 290). Podobný přístup k rozboru textu uplatňuje také A. Wierzbická (1971).

Na základě předvedené analýzy (provedené na celém materiálu) jsme dospěli k jistému výčtu komunikativních funkcí (jejich přehled je uveden v tabulce na s. 57). Tento výčet není konečný, protože se zakládá na omezeném, i když podle našeho názoru dostatečném materiálu.

Komunikativní funkce můžeme zkoumat dvěma způsoby: 1. Vycházíme od jejich soupisu (je možno pořádit jej z výkladových slovníků, kde jsou jejich názvy v úplnosti zachyceny jako součást slovní zásoby jazyka), snažíme se o jejich klasifikaci a eventuálně můžeme pro ně hledat vhodnou jazykovou ilustraci. 2. Vycházíme z konkrétního materiálu, který je výsledkem různých komunikativních situací, a snažíme se z něho vyvodit KF v něm přítomné. Tak postupujeme v této práci.

Nevýhodou prvního postupu je to, že výčet KF jím získaných nemůže obsáhnout různotvárnost komunikativních situací a že se úvahy o této problematice pohybují pouze v obecné rovině. Nevýhodou postupu druhého je to, že výsledky, k nimž dospějeme na základě analýzy omezeného materiálu, nejsou konečné a úplné. I přes tuto nevýhodu pokládáme druhý postup pro zkoumání dialogických projevů za vhodnější, protože umožňuje pohled na dialogický text v kontextu proměnlivých rozhovorových situací. Dále se také domníváme, že obecné úvahy o jakékoli problematice nutně musí být doplněny poznatky získanými rozбором konkrétního materiálu. Pokud jde o výčet komunikativních funkcí, není jeho úplnost cílem práce, jde nám spíše o postihu podstaty KF a nastínění možnosti jejich klasifikace.

Klasifikace komunikativních funkcí dialogických replik

Problematika KF a jejich klasifikace je blízká problematice sloves *dicendi* která u nás vymezil a jejichž třídění nastínil Fr. Daneš,⁵⁵ zejména té jejich skupiny, kterou charakterizuje jako „slovesa vyjadřující nejen řečovou činnost, ale i její cíl (funkci) a vyžadující sdělení obsahu (nebo tématu); jde o takové činnosti, kdy užívání jazyka je jediným a nezbytným prostředkem k dosažení jistého cíle, jako je tomu u sloves *rozkázat, slibovat, varovat, poděkovat, žádat, ptát se*“ a dále „tato slovesa vyjadřují za jistých okolností cíl neboli funkci výpovědi, v níž je jich užito jako *verba finita*“ (v tom případě jejich užití lze nazvat performativním), srov. s. 115. Naše klasifikace KF má některé styčné body s tříděním ilokučnických aktů J. R. Searla (1976). J. R. Searle rozlišuje 11 kritérií pro charakteristiku ilokučnických aktů (ilokučnický akt chápe jako základní jednotku lidské jazykové komunikace). Z těchto kritérií za nejdůležitější pokládá tři, a to 1. cíl ilokučnického aktu (např. cílem rozkazu je donutit posluchače udělat něco), 2. „směr působení mezi slovy a světem“: může být dvojnásobný, a) svět odpovídá slovům, „svět poslouchá slova“, např. při rozkazu, požadavku, b) slova odpovídají světu, „slova poslouchají svět“, např. při tvrzení, popisu apod., 3. vyjádřený psychický stav (např. přesvědčení, přání, lítost, radost). Pouze tato tři kritéria používá Searle pro charakteristiku svých pěti základních skupin ilokučnických aktů (representatives, commissives, expressives, declarations, directives). J. R. Searle odlišuje od sebe dvě kategorie: kategorii ilokučnických aktů a kategorii ilokučnických sloves. Ilokučnický akt je kategorie obecná, jejímž konkrétním projevením může být větší či menší množství ilokučnických sloves (např. jeden typ ilokučnických aktů — directives — je reprezentován řadou ilokučnických sloves, jako jsou *ask, order, command, request, beg, plead, pray, entreat, invite, permit, advise*, která se v některých aspektech od sebe dosti výrazně odlišují.

Naším cílem není potvrdit či modifikovat Searlovu klasifikaci ilokučnických aktů. Naše úvahy se pohybují na méně obecně rovině (nepřejímáme ani jeho terminologii). Vzhledem k tomu, že vycházíme z konkrétního materiálu,

⁵⁵*Verba dicendi a výpovědní funkce*, SlavPrag 1973, s. 11—124. Fr. Daneš referuje ve stati i o zpracování sloves *dicendi* v mluvnici českého jazyka.

neobsahuje náš seznam takové KF, jako např. exkomunikace, žehnání, nářek, žebrání apod., které Searle uvádí. Searlova klasifikace se totiž vztahuje na celou oblast užívání jazyka, naše klasifikace se omezuje na oblast užší, pouze na nepřipravený mluvený dialog. Nicméně některá kritéria jeho klasifikace jsou i pro nás významná (jiná pokládáme pro naši práci za méně důležitá).

Cíl ilokučního aktu je obsažen ve významu slovesa nebo substantiva, jímž lze daný ilokuční akt pojmenovat. V dialogu každá replika či její úsek má vždy nějaký cíl, je vyslovena s nějakým záměrem, má určitou KF, např. cílem rozkazu je donutit partnera udělat něco, cílem oznámení nebo sdělení je seznámit partnera s něčím atd. Některé KF jsou si vzájemně blízké tím, že vyjadřují podobný cíl či záměr mluvčího (podle Searla je jejich podstatou stejný ilokuční akt), liší se však od sebe např. intenzitou (pokyn a příkaz) či jinak.⁵⁶

Jednotlivé KF dialogických replik a jejich uspořádání ukazuje následující tabulka.

Všechny KF dělíme na sémantické a nesémantické. Sémantické jsou KF, které slouží k vyjádření smyslu jednotlivých replik, tzn. mluvčí pomocí slov gramaticky uspořádaných v určitém modálním útvaru vyjadřuje svůj záměr, úmysl. KF nesémantické mají úlohu organizační, „stavební“: zajišťují chod a organizaci rozhovoru a stálý kontakt mezi partnery.

Sémantické KF dělíme na samostatné a nesamostatné.

Samostatné KF mohou být operativní nebo neoperativní (nebo směřují více či méně k jednomu z obou pólů).

Uvnitř KF operativních a neoperativních je pak provedeno další členění na skupiny KF významově blízkých.

Nesamostatné KF jsou buď kladné, nebo záporné.

Nesémantické KF se dělí na kontaktové a konstrukční.

Kritérium samostatnost a nesamostatnost je v jistém smyslu vnější, ale jeví se jako důležité pro výstavbu dialogického textu; repliky s KF samostatnými a nesamostatnými se výrazně od sebe liší, zejména výstavbou syntaktickou (repliky s KF nesamostatnými bývají syntakticky interpretovatelné často jen ve spojení s replikou předcházející).

Kritérium operativnost — neoperativnost, které se uplatňuje ve skupině KF samostatných, rozlišuje rovněž dosti výrazně repliky, a to z hlediska povahy a stupně zaměření mluvčího na partnera.

⁵⁶A. R. Balajan (1974) pojednává o určitých taktikách dialogického chování, má však spíše na mysli typy dialogů (polemika, polemické upřesnění atd.), nám jde o KF jednotlivých dialogických replik. Je pochopitelné, že tyto KF mohou dále nabývat určitých taktických funkcí při realizaci celkového záměru partnerů (replik s určitými KF je použito k dosažení hlavního nebo dílčího cíle rozhovoru).

VYJÁDRĚNÍ NÁZORŮ A CITŮ ↔
 PODÁVÁNÍ ZPRÁVY O NĚČEM,
 REFEROVÁNÍ O NĚČEM, ZOBRA-
 ZOVÁNÍ NĚČEHO

NESAMOSTATNÉ		KON- STRUKČNÍ	KON TAKTOVÉ
KLADNÉ	ZÁPORNÉ	začátek	vlastní kontakt
souhlas dávání za pravdu schválení potvrzení přijetí něčeho	nesouhlas zamítnutí popření odmítnutí něčeho	pokračo- vání ukončování konec	brani na vědomí identifikace mluvčích zdvořilostní obraty

SAMOSTATNÉ

OPERATIVNÍ →

← NEOOPERATIVNÍ

snaha mluvčího poskytnout něco partnerovi	návrh nabídka upozornění I varování I slib ujištění	prostě sdělení oznámení	
projevy vůle mluvčího	rada výzva k něčemu pobídka pokyn rozkaz (příkaz) zákaz napomenutí	domněnka tvrzení	stupeň jistoty mluvčího o platnosti sdělované zprávy
nesoulad mluvčího s partnerem	upozornění II varování II vyhrožování útok odmitnutí spolupráce, kontakt	konstatování charakteristika hodnocení kritika	způsob zobrazení skutečnosti
snaha mluvčího získat něco od partnera	prosba žádost požadavek potřeba informace potřeba rady potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil	vysvětlení zdůvodnění námitka kladění podmínky výčitka výtka	stanovisko mluvčího k partnerovu chování či výroku
		překvapení podiv pochybnost skepse	stupeň jistoty mluvčího o platnosti partnerova výroku
		spokojenost, uspokojení nespokojenost, nelibost, nechuť rozpaky obava emoce, rozčilení	city a duševní stavy mluvčího
		politování omluva vděčnost	cit. vztah mluvčího k partnerovi
		žert	hra

Významová klasifikace uvnitř skupiny KF operativních a neoperativních je založena na tom, že vždy skupina několika KF má jeden společný výrazný rys (KF uvnitř každé skupiny jsou dále modifikovány, liší se často např. stupněm intenzity tohoto rysu apod.).

6.1. Komunikativní funkce sémantické

KF sémantické, jak jsme již uvedli, slouží k vyjádření smyslu jednotlivých replik, tzn. mluvčí pomocí slov gramaticky uspořádaných v útvaru modálně ztvárněném vyjadřuje svůj záměr, úmysl. Jednotlivě podtypy, druhy sémantických KF probereme podle jejich uspořádání v tabulce.

Nejprve objasníme rozdíl mezi KF samostatnými a nesamostatnými. Repliky se samostatnými KF mají relativně nezávislé postavení. I když se replika se samostatnou KF obsahově a často i formálně váže k replice předcházející, není jen jejím doplněním. Je výsledkem rozhodnutí partnera, jakým způsobem dále aktivně usměrňovat rozhovor. Samostatnost takových replik je potvrzována i tím, že mohou stát na začátku tematického bloku (srov. o něm na s. 21). Replika se samostatnou KF, nestojí-li na konci rozhovoru, může dále vytvořit dvojici s replikou následující, která může být také buď samostatná, nebo nesamostatná. Podle toho se pak takové dvojice liší navzájem větší či menší těsnotí vztahu vyjádřenou často formálními gramatickými prostředky.

Repliky s nesamostatnými KF naproti tomu jsou těžko obsahově interpretovatelné bez repliky předcházející, k níž se většinou těsně váží i formálně. Na rozdíl od replik s KF samostatnými nemohou stát na začátku tematického bloku.

Př. (76):

	Text	KF
26B	tady de vo přihlášení na školu↑ a to můžu kdykoliv zrušit↓	vysvětlování
27A	to není tak jednoduchý↑	námítka
	podívejte se↓ přihlášku na školu můžete dát jenom po potvrzení zaměstnavatele↓ zaměstnavatel se zaručuje↑ že vám umožní studium mimo	tvrzení

Mladý pracovník B se chce přihlásit k externímu studiu jistého oboru a vysvětluje nadřízenému A své záměry. Nadřízený není přesvědčen o správnosti některých údajů a snaží se uplatnit svůj názor. V obou replikách jde o samostatné KF: po vysvětlování nemusí nutně následovat námítka.

Následující ukázka obsahuje třetí repliku (28) s KF nesamostatnou.

Př. (77):

	Text	KF
26B	a proč ho nechtěl dělat↓? (koordinátora plánu)	potřeba informace
27A	no že prej to je ředitelova práce↓	sdělení informace
	no tak tak dlouho zlobil↑ a tak dlouho trucoval↑ vodmít chodit na schůze↑ no až ředitel udělal Brunclíka koordinátorem↑	sdělení další informace
	a Hána přišel vo všechno↓	sdělení vlastního názoru
28B	no to jo↑	souhlas

Replika 28 s KF *souhlas* je nesamostatná a těsně se váže k úseku repliky 27 s KF *sdělení vlastního názoru*.

Některé KF jsou vždy nesamostatné, např. *souhlas*, *schválení*, *přijetí něčeho* atd. Jiné KF, např. *sdělení informace*, mohou být někdy samostatné, někdy nesamostatné. KF *sdělení informace* se často nevyskytuje bez prvního členu dvojice (s KF *potřebou informace*) a ani bez něho není srozumitelná.

Př. (78):

	Text	KF
21B	je tam Táňa↓?	potřeba informace
22A	neni↓ neni↓	sdělení (uspokojení potřeby informace)

Jiné je *sdělení informace*, které se přímo neváže na vyslovenou otázku (mluvčí informuje sám, bez přímé výzvy partnera). Tento rozdíl by bylo možno postihnout terminologicky, označeními „*uspokojení potřeby informace*“ (KF nesamostatná) a „*sdělení informace*“ (KF samostatná).

Další charakteristiku KF dialogických replik provedeme odděleně ve skupině KF samostatných a nesamostatných.

6.1.1. KF samostatně. Všechny samostatné KF se dělí na dvě velké skupiny — na KF operativní a neoperativní. V dialogu se neustále vyjadřuje vzájemný vztah partnerů; operativností rozumíme intenzitu zaměření mluvčího na svého partnera, vyjádřenou komunikativními funkcemi. V některých replikách vyjadřuje mluvčí primárně záměr dát svými slovy popud partnerovi

k jistému jednání, ovlivnit nebo usměrnit jeho další chování. KF takových replik nazýváme operativními. V jiných replikách není primárním záměrem mluvčího vést partnera k jednání (jak verbálnímu, tak neverbálnímu). I když mluvčí svá slova adresuje partnerovi (vztah partnerů je vždy přítomný), projevuje nějakým způsobem spíše sebe: vyslovuje své názory, myšlenky, svůj pohled na svět, konstatuje, charakterizuje apod. KF takových replik nazýváme neoperativními.

Je ovšem třeba poznamenat, že vedle KF výrazně operativních (např. *rozkaz*) a výrazně neoperativních (např. *domněnka*, *torzení*) jsou KF s nestejným stupněm tohoto příznaku: např. v KF *slib* a *ujištění* je operativnost oslabena (vyjadřují se výrazně úmysly mluvčího něco vykonat). Naopak např. KF *výčitka* a *výtka*, které sice řadíme mezi KF neoperativní, směřují k operativnosti (i když se jimi mluvčí nesnaží přímo přimět partnera k jistému jednání, je na něho silně zaměřen). Nestejná míra operativnosti jednotlivých KF je vyjádřena umístěním v tabulce.

S terminem operativnost pracuje ve své stylistické teorii Fr. Miko (1973). Označuje jím jednu z nejobecnějších výrazových kategorií, která tvoří opozici s výrazovou kategorií označovanou termínem ikoničnost. Operativností rozumí Fr. Miko „vlastnosti řeči, které poukazují na komunikačný vztah mezi expedientem a percipientem textu“. Ikoničnost chápe jako „schopnost řeči zobrazovat istú realitu“ (s. 39). Píše dále: „je zřejmé, že obidva momenty musia byť v reči vždy nevyhnutne zastupené; vždy sa v nej hovorí o niečom a niekomu, ináč by sa komunikácia neuskutočnila. Rozdiely sú potom v tom, že proporcia obidvoch zreteľov v jednotlivých textoch a druhoch textov kolíše. Práve v tomto kolísaní spočíva to, čo voláme diferenciaciou funkcie textu“. Fr. Mikovi jde v jeho teorii o stylistickou charakteristiku různých jazykových projevů a textů právě pomocí soustavy výrazových kategorií. Ikoničnost a operativnost vystupují podle něho v jednotlivých textech v nestejně míře, běžně mluvený jazyk pokládá vcelku za operativní. S tím lze v podstatě souhlasit, posuzujeme-li běžně mluvené projevy z hlediska funkce textu jako celku (v protikladu k textům jiného typu). Ovšem při detailním rozboru KF jednotlivých replik dialogických běžně mluvených projevů se ukazuje, že i v textu, který bychom mohli označit jako operativní, se projevuje základní protiklad operativnosti a ikoničnosti (v naší terminologii neoperativnosti): KF některých replik jsou výrazně operativní, jiné jsou výrazně neoperativní, některé směřují k jednomu či druhému pólu.

Naše rozdělení KF na operativní a neoperativní odpovídá v podstatě Chloupkové (1973) charakteristice promluv s funkcí operativní a promluv s funkcí zobrazovací. Rozdíl mezi nimi má rovněž podobný charakter jako rozdíl mezi funkcí zpravovací (nunciativní) a působící, ovlivňovací (konativní).⁵⁷ Domníváme se, že toto hledisko (protiklad operativnosti a neoperativnosti KF) má mnoho společného se Searlovým klasifikačním kritériem č. 2, se „směrem působení mezi slovy a světem“, i když na jiné rovině: „směr působení od slov k světu“ se uplatňuje ve skupině KF operativních: mluvčí se snaží svými slovy přimět partnera k určitému jednání. „Směr působení

⁵⁷K. Hausenblas, *Učební styl v soustavě stylů funkčních*, NŘ 55, 1972, s. 150—158.

od světa k slovům“ se uplatňuje ve skupině KF neoperativních. Mluví svými slovy zobrazuje či vyjadřuje vnější svět i svůj svět vnitřní.

Rozdílné termíny označující v podstatě stejný jev (dva rozdílné typy funkcí jazykových projevů, uplatňující se na různých rovinách komunikace) jsou důsledkem toho, že se na tento jev můžeme dívat z různých hledisek a s různým cílem. Pro naši práci jsme zvolili termín operativnost proto, že podle našeho názoru je dost široký, aby postihl různé odstíny projevů snahy mluvčího přimět partnera k jistému chování. Termín působící, ovlivňovací, apelový i výzvodový jsou pro nás příliš úzké. Podobné je to i s termínem opozičním: označení ikoničnost nám nepřipadá vhodné pro svou příslušnost k jiné oblasti (označuje se jím jeden z druhů znakovosti). Úzké jsou i termíny zpravovací (nunciativní) a zobrazovací; postihují některé aspekty dosti různorodých KF, které spojuje jeden rys: nevedou partnera k přímému jednání.

KF dialogických replik jsou v určité relaci k tradičním funkcím jazykových projevů,⁵⁸ jak je zavedl do lingvistiky K. Bühler a modifikoval R. Jakobson. Naše KF se vyznačují nižším stupněm obecnosti, což je dáno tím, že ohled na hlavní složky jazykové komunikace [v Bühlerově teorii mluvčí, adresát a předmět sdělení, v Jakobsonově modifikaci navíc ještě jazyk (kód), sdělení samo a spojovací cesta (kontakt, kanál)] uplatňujeme ne na rovině jazykového projevu jako celku, ale na rovině jednotek (dialogických replik), z nichž je tento projev vystavěn. Relace k základním funkcím jazykových projevů je patrná v klasifikaci našich KF.

6.1.1.1. KF operativní. Jsou to typické dialogické KF a v mnohých z nich se projevuje snaha mluvčího uplatnit svou vůli nebo prosadit svůj vliv. Všechny tyto KF dělíme na menší skupiny KF blízkých zejména obdobnou vzájemnou pozicí mluvčího a partnera. V jiných aspektech se mohou KF v jednotlivých skupinách lišit; pro náš výklad však považujeme vzájemný vztah a ovlivňování partnerů dialogu za základní.

U všech KF, které budou dále v této kapitole probírány, uvádíme ukázkou textu, v němž se replika s příslušnou KF vyskytuje. Některé ukázky jsou poměrně rozsáhlé; je totiž třeba uvádět širší kontext, aby příslušná KF byla správně interpretována. Z tohoto důvodu je u některých ukázek, tam, kde je to třeba pro jasnost, uveden i výklad seznamující s obsahem rozhovoru, s problémem, o němž jde, či s některými bližšími okolnostmi důležitými pro správné chápání smyslu textu.

Pro úplnější vystižení podstaty KF jsme se snažili využívat výkladu významu jednotlivých jejich označení v SSJČ. Tento výklad však často nebere v úvahu některé jemné odstíny vyplývající právě z užití v různých kontextech a názvy blízkých KF jsou většinou uváděny jako synonyma.

⁵⁸Funkce jazyka (systému jazykových prostředků) a funkce jazykových projevů rozlišil K. Horálek (1960, 1962, 1967).

Jak už bylo řečeno, všechny operativní KF dělíme dále na skupiny KF blízkých obdobnou vzájemnou pozicí mluvčího a partnera. Na začátku stojí KF (skupina 1), které vyjadřují snahu mluvčího poskytnout něco partnerovi (*návrh, nabídka, upozornění I, varování I, slib, ujištění*), na konci řady operativních KF (skupina 4) jsou ty, v nichž je vzájemná pozice mluvčího a partnera opačná: mluvčí se snaží něco od partnera získat (tyto KF dělíme do dvou podskupin, v první jsou KF *prosbá, žádost, požadavek*, v druhé KF *potřeba informace, potřeba rady a potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil*). V pořadí druhou skupinou (skupina 2) jsou KF vyjadřující výrazné projevy vůle mluvčího (*rada, výzva k něčemu, pobídka, pokyn, rozkaz (přikaz), zákaz, napomenutí*). KF skupiny 3 jsou výrazem nesouladu mluvčího s partnerem (*upozornění II, varování II, vyhrožování, útok, odmítnutí spolupráce, kontaktu*). Hranice mezi jednotlivými skupinami nejsou ostré: plynulý přechod je např. mezi skupinou 1 a 2: KF *rada*, částečně i *výzva k něčemu*, které řadíme do skupiny 2 (projevy vůle mluvčího), rovněž vyjadřují „snahu mluvčího poskytnout něco partnerovi“. Na druhé straně s ostatními KF skupiny 2 je spojuje snaha mluvčího prosadit svou vůli, i když tato snaha není vždy stejně silná (KF této skupiny jsou uspořádány od nejmenšího stupně intenzity snahy mluvčího prosadit svou vůli k intenzitě největší). Skupina 3 (nesoulad mluvčího s partnerem) je v jistém smyslu pokračováním skupiny 2: zatímco však vztah partnerů u KF skupiny 2 nemusí být rozporný, jestliže se partner nepostaví záporně k projevům vůle mluvčího (splní, vykoná to, co mluvčí požaduje), ve skupině 3 je rozpor mezi mluvčím a partnerem zcela patrný a jejich vztah má charakter do jisté míry až nepřátelský (KF této skupiny jsou rovněž uspořádány od nejméně intenzivních k nejintenzivnějším).

6.1.1.1.1. Repliky vyjadřující snahu mluvčího poskytnout něco partnerovi: KF *návrh, nabídka, upozornění I, varování I, slib, ujištění*.

Návrh

Př. (79):

	Text	KF
35A	když projdou tady tím normálním égé vyšetřením s tím že se bude u nich dělat tepová frekvence↑ a za těch podmínek jaké se u nás budou nalézat ti lidé↑ galvanické reflex ta těch atakddále atakddále↑ a já si je vezmu tam nahoru na tu řeč↑ na tu bazální↑	
36B	no dobře↓ tak tady by bylo možný že já bych na to nasadil další vyšetření égé↓	návrh

Mluvčí A seznamuje svého podřízeného B s plánem další činnosti pracoviště, mluvčí B zamýšlí zapojit se do této činnosti a podává konkrétní návrh, jak své zapojení uskutečnit.

Nabídka

Př. (80):

	Text	KF
34B	Revizor je — zejtra máme premiéru↓ (A no) a pak je ve čtvrtek sednáctého↑ a pak je dvádvacátého↑	
35A	třiadvacátého↑ čtyřiadvacátého↑ a moh bys na toho dvádvacátého sehnat ty dva lístky↓?	
36B	to víš že jo↓	
37A	a já my bychom šli někdy jindy↓	
38B	no nechcete jít s nima↓?	nabídka

Mluvčí A žádá mluvčího B, aby obstaral lístky do divadla pro jeho známé, mluvčí B je ochoten žádost splnit a navíc nabízí i jemu lístky.

Speciálním druhem nabídky je pozvání.

Př. (81):

	Text	KF
12B	... ale jinak bych tě rád viděl↓	
13A	no tak já bych se asi dneska tam u tebe zastavil↓ a to kdykoliv ať přijde↓	
14B	a ty prostě kdykoliv ti to bude vyhovovat tak se zastav↓ pokud budeš mít čas↓	pozvání

V rozhovoru mluvčí B žádá mluvčího A (lékaře), aby vyšetřil jednoho jeho známého. Mluvčí A je ochoten žádost splnit, mluvčí B dále zve partnera ke společné přátelské schůzce.

Nejobecnějším společným rysem KF *návrh* a *nabídka* je to, že mluvčí jedná (v širokém slova smyslu) ve prospěch partnera, poskytuje nebo dává najevo ochotu poskytnout partnerovi jisté služby či výhody. Repliky s KF *návrh* mohou být různě odstíněny, jedno však mají společné: mluvčí projevuje ochotu ke spolupráci, dává partnerovi něco k úvaze, podklad pro nějaké jednání či řešení něčeho. Záleží pak na druhu situace, jejímuž řešení má návrh sloužit. *Nabídka* má mnoho společného s *návrhem*, je ale specializovanější a užší. Zatímco navrhovat můžeme cokoli, i to, co sami nemůžeme ovlivnit, nabízíme většinou jen to, co můžeme sami poskytnout a splnit, co sami máme nebo co jsme s to umožnit.

Upozornění I

Př. (82):

	Text	KF
34A	a kdybyste dělal teda takovýho středoškolskýho profesora a nebo ňák šel po té dráze pedagogickě↓ (B něco takového bych si zkusil) byl byste spokojen↓?	
35B	to mě mě to láká↓ no↓ a je to takový — taková možnost je to v životě↓ žejo↓	
42A	no dobře↓ já vám v tom bránit nebudu↓ ale takový to psychologický riziko tady určitě existuje↓	upozornění I

Mladý pracovník B sděluje svému nadřízenému A svůj úmysl externě studovat, nadřízený ho upozorňuje na záporné stránky věci.

Varování I

Př. (83):

	Text	KF
26A	protože proč si šel ze ředitelem↓?... 27B ty si říkal sám 28A dokud si se nedomluvil s Brunclíkem↓ samozřejmě↓ 29B protože mi Brunclík stejně řekne↑ jak se dohodnu s ředitelem↓ 30A ale jak to↑? proč↑? co ty seš podřízenej ředitele nebo co↓? 31B nejsem↓ ale Brunclík stejně mi bude říkat jak se přes ředitele↓ ty si taky říkal↓ že vo tom bude rozhodovat ředitel↓ 32A vo čem↓? 33B vo tom jesi 34A v poslední instanci↓ 35B no v poslední instanci↓	
36A	ne Aloisi↓ každý je strůjcem svého osudu↓ pamatuj si to↓ a ty seš ty si strojiš velice nepříznivý osud vod sameho začátku↓...	varování I

Rozhovor dvou spolupracovníků týkající se chování jednoho z nich a možných důsledků tohoto chování.

Př. (84):

	Text	KF
156B	nojo tam nemůžu↓ semdle můžu↓	
157A	tam že můžeš↑?	
	tak to ti tu královničku vemu↓	varování I
158B	fuj↓	
159A	tam bych ti tu královničku vzal↓	varování I
160B	a mě to mrzí↓ semdle↓ — tam taky ne↓ — tak kam↑? — semdle↓	

V rozhovoru doprovázejícím hru v šachy otec často pomáhá malému synovi domýšlet důsledky některých tahů, které se dítě chystá provést, a varuje ho před nimi, protože nevedou k úspěšnému zakončení hry, o které se dítě snaží.

KF *upozornění I* a *varování I* jsou rovněž, podobně jako návrh a nabídka, výrazem snahy mluvčího jednat ve prospěch partnera, i když tato snaha má poněkud jiný ráz; plyne z toho, že mluvčí má jisté vědomosti, jisté informace o něčem, z čeho by partner nemusil mít prospěch (upozornění I), nebo co by dokonce mohlo přinést partnerovi nějaké nebezpečí (varování I): Mluvčí upozorňuje partnera, aby něco nedělal, ukazuje na nějaký neprospěch nebo nebezpečí. (Poněkud jiné je upozornění, jehož cílem je jen poukázat na něco, čeho si má partner povšimnout, na co má zaměřit pozornost.)

Slib

Př. (85):

	Text	KF
249A	... puč mně tu žvejkačku↓ dožvejkaš si jí potom↓ teď mi řekni↑ jakej byl večerníček↓ jakej byl↑ a pak já ti to dám↓	
250B	já to nevim↓	
251A	dyš mně to hezky povíš jakej byl večerníček↑	
	tak ti potom tu žvejkačku zase dám↓	slib

Ujištění

Př. (86):

	Text	KF
46B	... budeš mít u pokladny dva lístky na meno Beránek↓	
⋮		
49A	dobře↓ děkuju ti↓	
⋮		
54B	no a říkám↓ budeš-li mít někdy chvilku čas v tejdnu↑ zastav se↓	
55A	zastavim↓ určitě↓	
⋮		
58B	fajn↓ a na to se spolehni↓ bude to tam na meno Beránek↓	ujištění

Slib a jeho varianta *ujištění* jsou vyjádřením úmyslu a zároveň závazku mluvčího realizovat něco ve prospěch partnera. Mluvčí se zavazuje k určitému jednání nebo k dodržování určitých povinností nebo zásad. *Slib* (a *ujištění*) má poměrně blízko k *návrhu* a *nabídce*, je v něm obsažen dosti silný ohled na partnera (jednání v jeho prospěch), výrazná je zde ale zároveň snaha mluvčího něco udělat. Samotným slibem se mluvčí nijak přímo nesnaží ovlivnit partnerovo chování, naopak on sám se k jistému chování zavazuje — v tomto ohledu *KF slib* a *ujištění* směřují ke skupině *KF neoperativních*.

6.1.1.1.2. Repliky vyjadřující projevy vůle mluvčího: *KF rada*, *výzva k něčemu*, *pobídka*, *pokyn*, *rozkaz* (*příkaz*), *zákaz*, *napomenutí*.

Rada

Př. (87):

	Text	KF
13A	... a slyšel sem že se budete vdá ženit↓	
14B	no asi do toho prásknu↓	
15A	a kdy↑?	
16B	to nevím↓ ňák se to zřejmě kreje s tím	
17A	aha↑	
18B	s tím případem↓ tak ňáký to bude divný↓	
19A	ale to se tím nenechte ovlivňovat↓...	rada

Mluvčí B má nepříjemné pocity plynoucí z toho, že datum jeho sňatku spadá do období, kdy jeho rodina řeší jisté problémy. Mluvčí A mu radí, aby se těchto nepříjemných pocitů pokusil zbavit.

Výzva k něčemu

Př. (88):

	Text	KF
25A	chtěl bys vyhrát↑?	
26B	jo↓	
27A	tak se budeš muset hódně snažit↓ hódně↓	
28B	no já bych ti abych ti já nemoh dát rychlej mat↓ tak ty si musíš vyject tajdle koníčkem↓	
29A	dobře↓ hned napoprvé tak já si vyjedu semdle koníčkem↓ a když si tam vyjedu koníčkem↑ tak mi nemůžeš dát rychlej mat↑?	
30B	ne↓	
31A	tak dobře↓	
	tak hrajem↓	výzva

Mluvčí A (otec) a mluvčí B (čtyřletý syn) se chystají ke hře v šachy. Mluvčí A využívá každé příležitosti, aby dítěti dodal chuti ke hře a aby ho zasvětil do pravidel hry. V poslední replice ukázky vyzývá k začátku hry.

Př. (89):

	Text	KF
14A	tak jak to uděláme s tou dovolenou↓?	výzva k řešení problému
15B	no tak předně si řekneme kam chceme ject↑ no já to napíšu↓ – tak chceme ject↓ no voda↑	

Mluvčí A vyzývá partnera B k plánování dovoleně.

Pobídka

Př. (90):

	Text	KF
199A	no vidíš↓ to bylo hezký↓ a co Konopu dybyste zaspívali s maminkou↓	
200B	to ne↓	
201D	dyš já ten druhěj hlas moc to↑	
202A	tak ty sám že bys zaspíval Konopu↓ první hlas jako↓ no tak první hlas že bys zaspíval↓?	pobídka

Mluvčí A (otec) má v úmyslu natočit na magnetofonový pásek zpěv svého syna (mluvčí D), synovi se příliš do zpěvu nechce, otec ho pobízí.

Pokyn

Př. (91):

	Text	KF
8B	... tak to mám svolat teda na zejtek↓? a ke komu↓? k vám nebo	
9A	no ke mně jesi by se mohli sejít↓	
10B	jo tak já se eště zeptám jesi se mu to zejtra ráno hodí↑ a	
11A	no a dyš tak se zaříďte podle správce↓	pokyn

V rozhovoru jde o svolání schůzky jedné komise. Podřízená B nabízí svému nadřízenému A určité řešení, mluvčí A je přijímá a vydává také některé pokyny.

Rozkaz (příkaz)

Př. (92):

	Text	KF
46C	tak ji zazpivej↓ hned↓ teď↓	
47B	ale bez kytary↓	
48C	bez kytary↓	
49B	ale rači s kytarou↓	
50C	a rači bez kytary↓ to tě bude plect↓	
51B	nebude↓ (hraje a zpívá)	
52A	potichu na to hraj↓	rozkaz (příkaz)

Mluvčí C a A (rodiče) natáčejí na magnetofonový pásek zpěv malého syna (B). Rodiče uplatňují různé požadavky a příkazují dítěti, jak se má chovat.

Zákaz

Př. (93):

	Text	KF
307C	běž si vzít bačkory↓	
	nebudeš mi tady chodit bos↓	zákaz

Replika 307 je úryvkem z typického každodenního rozhovoru rodičů s dětmi, v nichž se podobných zákazů a příkazů vyskytuje mnoho.

Napomenutí

Př. (94):

	Text	KF
26C	hm dobře↓ no jenže ty neznáš dvanáct písniček↓ ták↓	
27B	znám↓	
28C	to neznáš↓	
29B	sem to počítal↓	
30C	tak počítej↓ kolik znáš písniček↓ já tě poslouchám↓ no počítej si na prstech↑ kolik znáš písniček↓	
	no tak spadneš↓	napomenutí

Jeden z rodičů rozmlouvá s malým dítětem a kromě snahy poučit ho dává ještě pozor na jeho chování, bezpečnost atd. V posledním úseku repliky 30, který obsahově nesouvisí s předcházející částí repliky, je dítě napomínáno, aby klidně sedělo.

V KF této skupiny se mluvčí snaží uplatnit svou vůli, snaží se přimět partnera k určitému jednání. Tato snaha může být několikerého druhu a nestejně intenzity.

Na začátku řady těchto KF stojí *rada*. Je blízká v některých ohledech *návrhu* a *nabídce*. Mluvčí buď proto, že je starší a zkušenější, nebo proto, že je o něčem lépe informován apod., se snaží dát partnerovi jistý návod k jednání, o němž je přesvědčen, že je pro partnera výhodné a že mu přinese prospěch. Vůle mluvčího se zde však ještě plně neprojevuje (KF *rada* tvoří přechod od skupiny 1 ke skupině 2).

V KF *výzva* mluvčí již uplatňuje svou vůli, snaží se přimět partnera k jednání či k zaujetí postoje, ne ovšem nijak kategoricky, je to spíše jakýsi popud, impuls k jednání, které také často nebývá partnerovi proti mysli, naopak: někdy člověk potřebuje impuls, aby jistou činnost, kterou má v úmyslu realizovat, opravdu realizoval.

Pobídka se poněkud liší od výzvy. Zatímco *výzva* se může týkat jak nějaké konkrétní činnosti, tak i např. stavů duševních apod., *pobídka* se většinou uplatňuje při nějaké konkrétní akci či události.

Pokyn v dialogických projevech má užší sféru použití než některé jiné KF. Uplatňuje se zejména v pracovních rozhovorech, v nichž např. vedoucí pracovník ukládá úkoly svým podřízeným a nastiňuje jejich řešení. Uplatnění vůle zde není nijak výrazné; je samozřejmé, že pokyny jdou směrem od nadřízeného k podřízenému a ne naopak. Mimo oblast nepřipraveného dialogu, v projevech, kde nestojí proti sobě dva partneři v protikladných sociálních rolích, má *pokyn* (častěji se používá v čísle množném — *pokyny*) spíše platnost ponaučení, návodu, směrnic nebo instrukcí.

V *rozkazu* (*příkazu*) vyjadřuje mluvčí svou vůli zcela zřetelně. Snaží se bez

všech ostatních významových odstínů přimět partnera, aby se choval, jak si on (mluvčí) přeje. Předpokládá se zde protikladná pozice partnerů (protikladné sociální role), např. nadřízený — podřízený, rodič — dítě, učitel — žák, velitel — voják apod. Při nedodržení tohoto protikladu se KF *rozkaz* (*příkaz*) mění v KF jinou, např. v *žádost*, event. v *přání* apod.

Zákaz je vlastně varianta *rozkazu* (*příkazu*), přesněji *zákaz* a *rozkaz* (*příkaz*) jsou dvě varianty jedné KF, odlišené pouze kladem a záporom. *Rozkazem* (*příkazem*) mluvčí vyjadřuje, že partner má něco vykonat, *zákazem* vyjadřuje, že partner nemá něco dělat (co by patrně jinak udělal).

Napomenutí je určitá varianta *rozkazu* (*příkazu*) a *zákazu*, která se uplatňuje zejména v některých situacích, nejčastěji ve škole, v rodině, při styku dospělých s mládeží apod. Někdy má charakter pouhého upozornění, jindy pokárání (záleží na situaci rozhovoru a momentálním vztahu mluvčích).

6.1.1.1.3. Repliky vyjadřující nesoulad mluvčího s partnerem: KF *upozornění II*, *varování II*, *vyhrožování*, *útok*, *odmitnutí spolupráce*, *kontaktu*.

Upozornění II

Př. (95):

	Text	KF
62B	taji de víceméně vo to jak to tedy ty vůči mně tedy budeš nějakým způsobem postupovat↓ žejo↓ podle toho jak si to představuješ↓ já tedy například nemám zájem vo řeč↓ tedy nějak zvlášť↓	
63A	ježišmarjá to ti nikdo nebude nutit nikdy↓	
64B	tady de vo to abys jesi mi do toho hodláš nějakým způsobem tahat↓ protože to já jako bych se asi proti tomu protože bych to proti tomu bych se asi jako nějak bránil↓ žejo↓	upozornění II

Varování II

Př. (96):

	Text	KF
308C	na tom koberci nebude ani skvrnka↓ rozumíš↓	varování II
309D	no↓	
310C	ani skvrnečka↓ ani jediná↓ rozumíš↓	varování II

Jeden z rodičů kárá dítě za to, že ušpinilo koberec. KF replik 308 a 310 je kromě varování, které je přítomno spíše implicitně, nicméně pro oba účastníky rozhovoru je zřejmé (vyplývá to ze vzájemného vztahu, ze zkušenosti s obdobnými příhodami, ze zvyklostí rodinného života), ještě rozkaz (příkaz) vyčistit koberec. Důležitá je v této ukázce intonace, která způsobuje, že ji chápeme spíše jako varování než pouhý příkaz (vyjadřuje varování před tím, co by se mohlo stát, kdyby mluvčí D příkaz nesplnil).

Vyhrožování

Př. (97):

	Text	KF
44A	ale teď kon první otázka↑ pročs to dal řediteli se žádostí aby tě aby ti povolil účast↓ zvykni si na určitý způsoby ty způsoby komunikace↓ vznikají z toho jenom komplikace↓ zvláště kolem tvé osoby↓ Aloisi↓ rozmysli si to všechno↑ já netrvám abys byl v mé laboratoři↓ vopravdu vůbec ne↓ ty víš dobře↑ za jakých okolností sem souhlasil s tím aby si sem přešel↓ netrvám na tom↓ jesi si tě veme něakej klinik↑ beze všeho↓ dělej si co chceš↓	vyhrožování
54B	no dobře↓ no tak já si budu shánět místo↓ no↑ dyš mi to říkáš↓	

Mezi partnery (nadřazeným A a podřazeným B) vznikla konfliktní situace, kterou se snaží oba v průběhu rozhovoru řešit. Mluvčí A dává (nepřímo) najevo mluvčímu B, že za dané situace je možný jeho přesun na jiné pracoviště.

Útok

Př. (98):

	Text	KF
26A 27B 28A 29B	.. proč si šel za ředitelem↓? nevytýkám ti to↓ ty si říkal sám dokud si se nedomluvil s Brunclíkem↓ samozřejmě↓ protože mi Brunclík řekne stejně↑ jak se dohodnu s ředitelem↓	
30A	ale jak to↑? proč↑? co ty seš podřizenej ředitele nebo co↓?	útok

Mluvčí A (nadřazený) vytýká partnerovi B, že nevolil pro své jednání obvyklý postup přes svého bezprostředního nadřazeného, že jednal bez jeho vědomí, „za jeho zády“. V replice 30 přecházejí výtky až v útok na osobu B.

Odmítnutí spolupráce, kontaktu

Př. (99):

	KF
44A :	
dělej si co chceš↓	odmítnutí spolupráce

Širší kontext srov. v př. (97).

V obou dříve probíraných skupinách KF (1,2) se mluvčí snažil s různou intenzitou a různým způsobem manipulovat svým partnerem, přitom byl ale vždy ochoten k nějaké, alespoň minimální spolupráci, mezi partnery nebyla zřejmá roztržka nebo neshoda. Výrazný rys, který spojuje KF skupiny 3, je různý stupeň nesouladu mezi partnery, kteří mohou stát i v pozici protivníků.

Upozornění II (na rozdíl od upozornění I, srov. o něm na s. 64) je výrazem neshody mezi partnery, i když tato neshoda není tak silná jako u podobné KF, u varování II. Vystupuje zde, ač nijak výrazně, moment možnosti neprospěchu pro partnera.

Při *varování II* jde již mluvčímu o postih, jestliže se partner nezachová tak, jak by si mluvčí přál (jiné je varování I, v němž se mluvčí snaží odvrátit nepříjemnost nebo nebezpečí, které partnerovi hrozí).

Další KF této skupiny je *vyhrožování*, které je silnější variantou varování II. Rozdíl mezi nimi je často dán tím, do jaké míry protikladná jsou stanoviska partnerů, stupněm jejich vzrušení a vzájemnými city, závažností řešené konfliktní situace a jejími důsledky pro ně. Ve vyhrožování bývá už konkrétněji naznačena možnost něčeho zlého, nepříjemného.

V KF *útok* se silně projevuje nesoulad mezi partnery, dokonce někdy i nepřátelství. Tato KF se vyskytuje ve vzrušených rozhovorech, hádkách, sporech apod., kde partneři někdy těžko ovládají své city.

Odmítnutí spolupráce, kontaktu stojí v řadě KF této skupiny na konci. Nesoulad mezi partnery je v něm nejsilnější. Např. při útoku mluvčí partnera sice napadá a obviňuje, ale pokouší se většinou tímto způsobem dosáhnout nějakého pozitivního cíle, kdežto odmítnutím spolupráce vlastně odmítá kontakt, v některých případech jakýkoli.

6.1.1.1.4. Repliky vyjadřující snahu mluvčího získat něco od partnera: KF *prosba, žádost, požadavek, potřeba informace, potřeba rady, potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil*

Prosba

Př. (100):

	Text	KF
14A	jak se daří vám pani Zvoníčková↓?	
15B	no zaplať pámbu↓ já sem trochu pověřivá↑ a tak to nechci ani ani říct↓ vopravdu se mi daří to↑	
:		
18A	no tak až se vrátí Jana↑ tak prosim vás jí vyřídíte že sem ji volal↓ a teda že bych s ní rád mluvil↓	prosba

Vztah partnerů rozhovoru je přátelský, založený na vzájemné úctě a dbající pravidel společenského styku.

Žádost

Př. (101):

	Text	KF
3A	prosim vás není tam náhodou pan Rajchman↑?	
4B	já vás přepojím↓ moment↓	
5C	autodílna↓	
6A	dobrý den↑ doktor Beránek↓ není tam náhodou pan Rajchman↓?	
7B	Rajchman je na dovolené↓	
8A	prosim vás já bych potřeboval mně nedobijí dynamo↓ potřeboval bych to vopravit↓	žádost
9B	nebereme pane doktore↓ my máme v srpnu závodní dovolenou↑ a potom mají vobjednaný už měsíc↓	

Mluvčí A je si vědom toho, že jeho nárok nemusí být uspokojen vzhledem k nesnadné situaci v autoopravných v daném období, proto jeho žádost není nijak kategoričká a oficiální. Mluvčí A jako by očekával (doufal), zda jeho žádost přece nebude splněna.

Požadavek

Př. (102):

	Text	KF
235A	nemysli si že je to lehká melodie↓ to je dost těžká melodie↓	
236D	já vim↑	
237A	zkus jí zazpívat↑ a uvidíš že	
238D	ale já to neznám↓	
239A	zkus jí zazpívat↓ a uvidíš že jí zazpíváš falešně↓	
:		
243B	mami ty mu nenapovídej↓	požadavek

Sourozenci (D, B) soutěží, kdo z nich lépe zazpívá jednu píseň, mladší chlapec ji lépe zná, je ve výhodě, a protože chce soutěž vyhrát, snaží se zabránit rodičům v jakékoli pomoci staršímu bratrovi.

Ve všech třech předcházejících skupinách mluvčí uplatňoval svou vůli nebo se snažil manipulovat partnerem; snažil se něco mu poskytnout nebo ho přimět k určitému jednání. Ve všech KF se projevovala buď jistá snaha o spolupráci či soulad, nebo naopak nechuť k nim. Tato skupina je jiná v tom, že se mluvčí sice snaží přimět partnera k jistému jednání, jde ale o jednání, které přináší prospěch mluvčímu samému; prospěch mluvčího závisí od ochoty či dobré vůle partnera. Mluvčí je si této situace vědom a s ohledem na některé další činitele formuluje to, čeho chce dosáhnout, buď jako *prosbu*, nebo jako *žádost*.

Prosbu a žádost jsou si velmi blízké. Rozdíl mezi nimi je dán opět hlavně rozdílem ve vzájemné pozici partnerů. To, čeho chceme dosáhnout, formulujeme jako *prosbu* tehdy, když náš partner „stojí nad námi“ (např. proto, že máme k němu úctu nebo respekt dané jeho vyšším společenským postavením nebo vyšším pracovním zařazením, věkem, zkušenostmi atd.), nebo naše přání, které chceme splnit, nám připadá poněkud neskromné, jindy svým postojem *prosbu* chceme v partnerovi vzbudit pocity příznivé pro nás apod. *Žádost* se uplatňuje spíše v situacích, které se vyznačují citově neutrálním vztahem partnerů, kteří se ani nemusí navzájem znát, přitom mluvčí je si jist, že partner splní (event. je povinen splnit) nárok (např. různé oficiální úřední žádosti, služby a zakázky). Není rozhodující, zda při formulování *prosbu* a *žádosti* používáme výrazy „*prosím*“ nebo „*žádám*“. V úředním styku dokonce často formulujeme svou *žádost* pomocí výrazu *prosím, prosíme (Vás)*. Proto také KF repliky 8 v př.101 klasifikujeme jako *žádost*.

Požadavek je většinou konkrétní a přesně vymezený. Jeho splnění bývá podmínkou pro úspěšnou realizaci něčeho. Pro svou určitost a naléhavost má někdy blízko ke KF, jako jsou např. výzva, pobídka, pokyn, rozkaz (příkaz).

Potřeba informace

Př. (103):

	Text	KF
105A	a kerej (vedoucí) z nich je nejlepší↓?	potřeba informace
106B	Saša↓	

Potřeba rady

Př. (104):

	Text	KF
186A	ty tam děláš – špatně rytmicky to hraješ v tom prostředku↓	
187D	já vim↑ no↑	
188A	no tak a dyťs to hrál dobře dřív↓	
189B	tati co mám zahrát↓?	potřeba rady
190A	co máš na co máš chuť↓ na co máš chuť↓	

Rozhovor otce a dvou synů při hře na kytaru.

Potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil

Př. (105):

	Text	KF
14B	a ty prostě kdykoliv ti to bude vyhovovat tak se zastav↓ pokud budeš mít čas↓	
15A	ano↓ do kolika tady budeš dneska↓?	
16B	já sem tady do půl pátý↓	
17A	do půl pátý↓ dobře↓ no↑	
18B	ty bys přišel tak spíš vodpoledne↓	
	vid↓	potřeba potvrzení předpokladu (+ kontakt)
19A	no samozřejmě	

Mezi KF, které jsou primárně zaměřeny na partnera, zařazujeme i *potřebu informace*. I jejím prostřednictvím chce mluvčí v širokém slova smyslu usměrňovat partnerovo chování, a to tak, že očekává od něho určité verbální chování, konkrétně sdělení požadované informace. I zde můžeme říci, že mluvčí

očekává (vyžaduje) od partnera chování, které jemu samému přinese prospěch; v tomto ohledu se KF potřeba informace sblíží s KF předcházející skupiny, a to s prosbou a žádostí. Potřeba informace je jednou z nejfrekventovanějších KF v dialogických textech. Jejímu podrobnějšímu rozboru je věnována VII. kapitola. Vedle čisté podoby této KF, kdy záměrem mluvčího je pouze získat informaci, vyskytují se i některé různě odstíněné varianty: jednou z nich je *potřeba rady* (srov. př. 104). Další KF této skupiny, kterou nazýváme širokým označením „*potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil*“, mívají často výrazy *jo, ano, že, ne, vidě* atd., které stávají na konci replik a tvoří úseky se samostatným (většinou antikadenčním) průběhem. V našem příkladě (105) komunikativní funkcí repliky 18B je sdělení předpokladu a výraz *vidě* vyjadřuje potřebu mluvčího, aby partner jeho předpoklad potvrdil (to partner v následující replice 19 činí). Kromě již zmíněné KF má výraz *vidě* ještě KF další: udržuje kontakt mezi oběma partnery. V některých případech, zejm. v telefonických rozhovorech je funkce kontaktní primární funkcí těchto výrazů, jindy, a zejména používá-li mluvčí takovýchto výrazů nadměrně, jde o záležitost zvykovou.

6.1.1.2. KF neoperativní. Nejvýraznějším rysem, který odlišuje neoperativní KF od operativních, je to, že se v nich mluvčí nesnaží přimět partnera k přímému jednání, neuplatňuje svou vůli, ani od partnera nic přímo nežádá, někdy se dokonce zdá, jako by mu ani na pozornosti či názoru partnera nijak zvlášť nezáleželo. Mezi operativními a neoperativními KF nejsou ovšem ostré hranice. V některých neoperativních KF výrazněji vystupuje vztah mezi mluvčím a partnerem (např. u KF hodnocení, kritika, kladení podmínek, námitka, výčitka, výtky, viz umístění v tabulce na s. 57) a přibližují se KF operativním.

Neoperativní KF jsou značně různorodé, a proto je nesnadné najít nějaké vhodné kritérium pro jejich klasifikaci. Dělíme je na dva typy, i když ani toto rozdělení není úplně jednoznačné. K prvnímu typu patří KF, jejichž prostřednictvím mluvčí podává zprávu o něčem, referuje o něčem, popisuje něco. K typu druhému řadíme KF, jimiž mluvčí především vyjadřuje své názory a city. Je pochopitelné, že ani mezi těmito typy nemůže být ostrá hranice: vyjadřování názorů a citů mluvčího můžeme také chápat jako podávání zprávy o nich, naopak při podávání zprávy o něčem mohou být výrazně vyjádřeny i názory a city mluvčího. Nicméně v každé KF můžeme podle našeho názoru nalézt převládající složku prvního či druhého hlediska. Další, významové dělení KF obou typů jsme pak provedli, podobně jako u KF operativních, na skupiny KF, které mají nějaký společný rys a jejichž označení bývají v SSJČ uváděna buď jako slova významově blízká (liší se někdy opět stupněm intenzity, např. podiv, pochybnost, skepse, nebo širším či užším významovým rozsahem, např. hodnocení a kritika), nebo jsou to označení, která bychom nazvali souřadnými

(vyjadřují např. různé citové stavy, jako spokojenost, nespokojenost, rozpaky, obavu, emoce).

Repliky podávající zprávu o něčem, referující o něčem, popisující něco tvoří 4 skupiny: ve skupině 6.1.1.2.1. jsou KF *sdělení a oznámení*, které bez nějakých dalších příznaků vyjadřují to, co je pro celý tento typ charakteristické — podávání zprávy o něčem. V KF dalších tří skupin je přítomen vždy nějaký další významový rys. KF *domněnka a tvrzení* (6.1.1.2.2.) obsahují různý stupeň jistoty mluvčího o platnosti vlastní sdělované zprávy, KF *konstatování, charakteristika; hodnocení, kritika* (6.1.1.2.3.) současně spojuje i rozlišuje určitý způsob zobrazení skutečnosti či podávání zprávy o ní. V KF skupiny 6.1.1.2.4. (*vysvětlení, zdůvodnění, kladení podmínky, námitka, výčitka, výtka*) dominujícím rysem je zaujetí stanoviska mluvčího k partnerovu chování či výroku. Stanoviskem mluvčího, které je silné zejm. v KF výčitka a výtka, se tyto KF blíží neoperativním KF 2. typu (vyjadřujícím názory a city mluvčího), je zde ovšem přítomen moment podávání určitých faktů, který u KF 2. typu chybí. Zároveň mají tyto KF (zejm. kladení podmínky, námitka, výčitka, výtka) blíže ke KF operativním snahou mluvčího řešit určitý problém.

Repliky vyjadřující názory a city mluvčího dělíme rovněž do čtyř skupin: KF skupiny 6.1.1.2.5. (*překvapení, podiv, pochybnost, skepse*) jsou charakteristické různým stupněm jistoty mluvčího o platnosti partnerova výroku. KF skupiny 6.1.1.2.6. *spokojenost (uspokojení), nespokojenost (nelibost, nechut), rozpaky, obava, emoce (rozčilení)* vyjadřují vlastní city a duševní stavy mluvčího. Ve skupině 6.1.1.2.7. (*politování, omluva, vděčnost*) jsou KF vyjadřující citový vztah mluvčího k partnerovi a do skupiny 6.1.1.2.8. jsme zařadili jedinou KF *žert*.

6.1.1.2.1. Repliky podávající prostou zprávu o něčem: KF *prosté sdělení, sdělení nutnosti, úmyslu* atd., *oznámení*.

Prosté sdělení

Př. (106):

	Text	KF
9A	... a druhá věc↓ Jarko prosím tě↓ hrajete něco slušného na co bys mé moh dát dva lístky↓?	
10B	no tak to (A vopatřit) co bys chtěl vidět↓?	
11A	já nevím cokoliv↓ protože to není pro mě↓ to je pro jedny známý který se teďka vrátili z takové – z takové prostě – díry světa↑ a rádi by cokoliv slušnějšího viděli↓	
...		
16B	podívej se↓ tak my ... máme premiéru Revizora↑... ale podívej se máme tady jednak ty Koně↑ kteří pořád eště běží↓ už mají asi těch 115 repríz↑...	sdělení prosté

Oznámení

Př. (107):

	Text	KF
2A 3B	dobrý den Beránek↓ dobrý den↓ tady je Libuše↓	
4A	Libuše já sem se ptal pani Voráčkové na tu dovolenou↓	oznámení
5B	ano↓	

Mluvčí A oznamuje partnerce B, že už vykonal to, co se od něho očekávalo a že je ochoten seznámit ji s výsledky akce.

Prostřednictvím replik s KF *prosté sdělení* mluvčí podává partnerovi zprávu o tom, o čem se domnívá, že by byl partner rád informován, nebo mluvčí chce sám partnerovi něco sdělit (aby dal najevo, že je informován, aby se s ním rozdělil o zkušenosti, aby uspokojil svou přirozenou potřebu být s někým v kontaktu apod.), seznamuje ho s tím, co zamýšlí udělat, se svými plány. KF *prosté sdělení* se vyskytuje ve dvou variantách: jednak je uspokojením potřeby informace, kdy partner odpovídá na otázku tím, že sdělí požadovanou informaci, např.: *je Jana doma? Jana je v Plsku na prázdninách.* Vznikají tak navzájem těsně spojené dvojice dialogických replik. Sdělení se ovšem může jednat vyskytovat samostatně; můžeme něco sdělovat, i když o to nejsme výslovně požádáni.

Př. (108):

	Text	KF
80A 81E 82A 83E	zatím to s nima nedopadlo dobře↓ protože byly čtyři↓ už sou jen dva↓ a nevím jestli se udržej↓ ty dva rododendrony↓ no ten jeden je pěkněj↓ a tamten druhej já nevím↓ snad bysi ho měl rozsadit↓ takle to tam nevypadá nijak no to až se zesílí trošku↓ zatím je nechám pohromadě tak jak říkal Dušan↓ voni chtějí bejt pohromadě↑ mít pohromadě vláhu↑ podržet si jí↑ aby se jim dobře rostlo↓ no ale tu rašelinu↓	
84A	budu muset jet do jižních Čech pro ní na Soumarskej most↓	sdělení nutnosti
85E	na Šumavu↓ vid↓	

Partneři v rozhovoru řeší problémy týkající se zahrady.

Oznámení se jen málo odlišuje od prostého sdělení. Kromě toho, že jím mluvčí podává zprávu o něčem, má ještě příděch něčeho nového, oficiálního, zprávy nebo něčeho, co může v nějakém směru ovlivnit další průběh událostí. Oznámení a zejména prosté sdělení se mohou týkat nejrůznějších skutečností i vztahů mluvčího k okolnímu světu. Mluvčí např. sděluje, že by něco měl vykonat (nutnost), nebo informuje partnera o svých úmyslech.

Př. (109):

	Text	KF
110A	ta k večeri třebaš co udělá jak máme tady tu petrželku tak pohodí takle do salámu čerstvou↑ moc dobrý↓	
111E	no vona voní a je zdravá↓	
112A	hm	
113E	to víš a to	
114A	mně to chutná a kluci to nejedí↓	
115E	má vitamíny↓ nejedí to↓? a šnitlík tadydle je pěkněj taky↓ pažitka↓ to se menuje pažitka↓ a letos si ani nestříhal ty tůje↓	
116A	to já je zastřihnu možná hned zejtra↓	sdělení úmyslu
117E	hm no to víš teďka snad je to nejlepší teďka na jaře↓	

Úmysl může být spojen se sdělením nutnosti, ne však vždy. Někdy máme v úmyslu udělat to, co nejen není nutné, ale ani potřebné. Úmysl je vlastně jisté vyjádření plánu naší činnosti, uvážená snaha něco učinit, zamýšlené jednání, záměr.

Domněnka

Př. (110):

	Text	KF
34A	a kdybyste dělal teda takovýho středoškolskýho profesora anebo šel po té dráze (35B něco takového bych si zkusil) pedagogické↓ byl byste spokojen↓?	
36B	to mě mě to láká↓ no↑ – a je to takový taková možnost je to v životě↓ žejo↓	
38A	vy chcete být dlouho mladý↓ ne↑?	domněnka
39B	no↑	
40A	ve styku s mladými lidmi↓	domněnka

Tvrzení

Př. (111):

	Text	KF
26B	tady de vo přihlášení na školu↑ a to můžu kdykoliv zrušit↓	
27A	to není tak jednoduchý↓	
	podívejte se↓ přihlášku na školu můžete dát jenom po potvrzení zaměstnavatele↓ zaměstnavatel se zaručuje↑ že vám umožní studium mimo	tvrzení

Mluvčí A je si jist svým sdělením, není ochoten připustit žádné pochybnosti, podobné je to však i s mluvčím B.

V replikách s KF *domněnka* mluvčí vyslovuje své mínění, svůj názor na něco, k němuž dospěl na základě znalosti o věci atd., svůj předpoklad; není si ovšem jist, zda jeho mínění je pravdivé. Tato určitá míra nejistoty není přítomna u jinak blízké KF *tvrzení*.

6.1.1.2.3. Repliky vyjadřující způsob zobrazení skutečnosti, určitý způsob podávání zprávy o něčem: KF *konstatování, charakteristika, hodnocení, kritika*.

Konstatování

Př. (112):

	Text	KF
75E	já nevím ale no – hele ale k těm rododendronum trošku tý rašeliny bysi měl sehnat↓ pan Uhlík říkal že jí letos nedostal vod zahrádkářů↑ že prej jí bylo málo náč↑ že se na něj nedostalo↓	
76A	hm	
77E	a já bych potřebovala trošku já snad je budu muset zalejt trošku↓ protože je to suchý↓	
78A	to jo↑ zalejt se budou muset↓	
79E	no neprší tak dlouho↑	konstatování

Charakteristika

Př. (113):

	Text	KF
37B	no ňák ňák jo a je vám to takovej dybyste jí viděl↓ tak by se vám určitě nelíbila↓ já nevím jakej vy máte vkus↑	
	ale je to takový koště hubený šileně↓	charakteristika
38A	hm	
39B	taková rezatá pihatá↓ no↑	charakteristika
40A	ovšem to sou velice sympatický dívky↓	
47B	nevím↓ taková jako taková jako vypadá jako Grétchen trochu↓	charakteristika

Rozhovor dvou známých, mluvčí B charakterizuje dívku svého syna.

Hodnocení

Př. (114):

	Text	KF
45B	... jeden čas jí dala pani doktorka Wünschová librium↓	
47B	a to se teď taky nedostane↓ a tak sem ho sehnal tady to západoněmecký a to po tom je jí úplně špatně↓ ... je to jak je ve dvou dilech takový↓	
48A	no teďka se už jiný nedělá↓	
49B	takový podlouhlý↓	
50A	no a to západoněmecký librium to je vynikající↓	hodnoceni kladné

Rozhovor lékaře s manželem jedné pacientky.

Př. (115):

	Text	KF
114A	já vim ale ty tam seš kluk mezi samejma hlokama↓ vid↓	
115D	no↑	
116A	tak to je horší↓ to je horší↓ já dyš sem tam byl tak sem si myslel že by se ti mohlo stát že bys za chvíli mezi ně zapad se sukněma↓	hodnocení záporné
117D	to by se mi nelíbilo↓ zvlášť ty velký podpatky↓	

Rozhovor otce se synem, otec se vyptává na synovy zážitky ze soustředění pěveckého sboru.

Kritika

Př. (116):

	Text	KF
87A	... no nebudu ti kecat do těch tvejch pokusů↑ ale budu ti kecat do toho jak ty pokusy děláš↓ to jak si dělal posledně s tou doktorkou já nevím jak se menuje↑ s tou psycholožkou↑ to se mně nelíbilo Aloisi↓	kritika
88B	tam se ti nelíbilo že sem tady u toho nebyl↓ žejo↓	
89A	žeš u toho nebyl↑ že nevíš co ti tam vlastně s tou s těma osobama dělala↓	kritika

Při *konstatování* se mluvčí omezuje na víceméně neosobní zprávu o existenci něčeho (je blízké sdělení, oznámení).

Charakteristikou se snaží postihnout věc či událost z různých stránek, podává popis někoho nebo něčeho vytčením příznačných, podstatných rysů.

KF hodnocení (kladné nebo záporné) je již užší, speciálnější: vyjadřuje kladný nebo záporný postoj mluvčího k něčemu, mínění o hodnotě něčeho.

Kritika má společné rysy s hodnocením, zaměřuje se ale většinou na stránky negativní, je to záměrné vytčení a posouzení jednotlivých stránek kritizované věci či události, hodnocení naproti tomu vzniká spontánně. (Jiný je význam „odborně posuzovat, hodnotit“.)

6.1.1.2.4. Repliky, jejichž komunikativním smyslem je vyjádřit stanovisko mluvčího k partnerovu chování: *KF vysvětlení, zdůvodnění určitého jednání, námitka, kladení podmínky; výčitka, výtky.*

Vysvětlení

Př. (117):

	Text	KF
3A	dobrý den Martine↓ prosím vás je doma Jana↓?	
4B	Jana je v Písku na prázdninách↓	
5A	aha↑ a nevíte jestli je ještě uražená↓?	
6B	uražená↑? proč↑? já nevím↓	
7A	vona se mnou nějak přestala mluvit↓	vysvětlení

Zdůvodnění

Př. (118):

	Text	KF
7A	Jarko prosím tě nezlob se že tě vobtěžuju↑ ale jednak ti chci vynadat že ste se nezastavili↑	
8B	ne Vladane vono to bylo dobrý↓ protože my sme totiž dojeli my sme k tomu měli ještě jeden svůj důvod takovej↑ protože sotva sme dojeli do Prahy tak Dana lehla↓ viš↑ a má nějakou zřejmě takovou zasňáká taková viróza nebo něco prostě bloudí↑ tak je v takovym polochřipkovym stavu↓ leží↓ viš↑ vono už ji nebylo moc dobře↓...	zdůvodnění urč. jednání

V telefonickém rozhovoru mluví B vykládá důvody, proč neuskutečnil smlouvenou návštěvu u mluvčího A.

Námítka

Př. (119):

	Text	KF
23A	no ne pochopte jedno↓ že takovej doktor Hlušička↑ doktor Kalousek↑ docent Hána↑ atakdale↑ kteří s vámi mají nejvíce spolupracovat↑ se budou na vás dívat skrz prsty když ucítí že máte zaječí úmysly↓	
24B	to já bych jim to vysvětlil↓	
25A	dobře↓ vysvětlovat jim to můžete↑ ale druhá věc je že ten pocit který v nich toto vaše rozhodnutí vyvolá↑ z nich asi nedostanete↓	námítka

Podřízený B chce externě studovat, nadřízený A posuzuje kriticky jeho záměry.

Kladení podmínky

Pr. (120):

	Text	KF
159A	Víte↓ vem kytaru a zahraj něco↓	
160	tak ale nejdřív mi ukaž to jak sem	kladení podmínky
161A	cože↓?	
162D	nejdřív mi ukaž tamto co sem měl↑ jak sme spolu mluvili↓	kladení podmínky

V replikách KF *vysvětlení*, *zdůvodnění určitého jednání*, *námítka*, *kladení podmínky* mluvčí reaguje na partnerův výrok nebo jeho chování tím, že uvádí jistá fakta, která mohou pomáhat při řešení něčeho nebo mohou vést k objasnění něčeho. KF *vysvětlení* a *zdůvodnění určitého jednání* se týkají většinou toho, co už bylo řečeno nebo vykonáno, *kladení podmínky* a *námítka* spíše směřují k tomu, co bude následovat (v tom smyslu směřují ke KF operativním). *Námítka* (důvod, argument uváděný proti nějakému mínění) se vyskytuje často v diskusích o určitých pro-

Výčitka

Pr. 121:

	Text	KF
156B	nojo tam nemůžu↓ semdle můžu↓	
157A	tam že můžeš↑? tak to ti tu královničku vezmu↓	
158B	fuj↓	
159A	tam bych ti tu královničku vzal↓	
160B	a mě to mrzí↓ semdle↓ — tam taky ne↓ — tak kam↑? — semdle↓	
161A	no Zbyňdo tos mě ale tos mě ale teďkon zklamal↓	výčitka
162B	no kam sem moh jinam↓?	
163A	tos mě teďkon zklamal↓	výčitka
164B	kam sem moh jinam↓? ty↓	
165A	tak se dobře podívej↓ na co sis to všechno připravoval↓?	
166B	na mat↓	

blémech nebo hledá-li se správný postup, správné řešení. Námitka na rozdíl např. od výčitky může často vést ke konstruktivnímu řešení. Mluvčí posuzuje jistý problém, postup a svými námitkami poukazuje na jeho nedostatky či nějaké nejasnosti. V porovnání s námitkou je *kladení podmínky* určitější v tom, že navrhuje v některých situacích jisté řešení, většinou takové, že mluvčí je ochoten něco vykonat, budou-li splněny jisté předpoklady (buď partnerem, nebo jině).

Výtka

Př. (122):

	Text	KF
227A	to bylo moc hezký↓ moc hezký↓ pod sem↓ eště jednou to zkus↓ to bylo tak hezký↑... že mi to zazpívej eště jednou↓ tak↓ jaks to držel↓ – hezkys do toho zpíval↓ jako ty zpěváci↓ vopravdu↓ ale eště jednou to tak zazpívej↓ no↓	
B	zpívá	
⋮		
231	ale to bylo moc hezký↓	
	Vítku pročs mu do toho povídal↓?	výtka
232B	já mu do toho nepovídal↓	
233A	ale nepovídej↓	
	von tak hezky zpíval a tys ho přerušil↓	výtka

Replikami s KF *výčitkou* a *výtkou*, stejně jako předcházejícími KF této skupiny mluvčí zaujímá stanovisko k partnerovu chování nebo k tomu, co partner pro nesl. Na rozdíl od KF vysvětlení, zdůvodnění, námitka, kladení podmínky, které zaujímají stanovisko na základě objektivních faktů, mají KF výčitka a výtka charakter subjektivní, daný často osobním vztahem a city partnerů (v tomto smyslu jsou obě KF přechodem ke KF vyjadřujícím názory a city mluvčího). *Výčitkou* vyjadřuje mluvčí nespokojenost se stavem věcí, způsobeným partnerovým chováním, jisté zklamání apod., je to poukázání na prohřešek partnera, jeho vinu (třeba i domnělou). Oproti výčitce je *výtka* poněkud vyhraněnější v tom smyslu, že velmi konkrétně poukazuje na jisté nedostatky nebo skutečnosti z partnerova jednání, které mluvčí neschvaluje, což u výčitky není nutné.

6.1.1.2.5. Repliky vyjadřující neočekávanost partnerova výroku či stupeň jistoty mluvčího o platnosti partnerova výroku: KF *překvapení, podiv; pochybnost, skepse*.

Překvapení

Př. (123):

	Text	KF
39A	no nech bejt↓ to není tak jednoduchý↓ no nic↓ taková je situace↑ a já vopravdu Aloisi↑ neto neber to paranoicky↑ ber to tak jak to je↑ že je to určitá já nevím↓ je to určité vítězství↓ dalo by se říct↓ když sme se tak do té vé jedenáctky dostali↓	
40B	ty v tom vidíš vítězství↓	překvapení
41A	samozřejmě↓ – pokud de vo tebe↓	

Mluvčí B je překvapen názorem mluvčího A vysloveným v replice 39 na určitou pracovní záležitost týkající se osoby B (jde o zařazení do státního plánu výzkumu). KF repliky 40 charakterizujeme jako překvapení také na základě zvláštního výrazného intonačního průběhu.

Podiv

Př. (124):

	Text	KF
14A	jaké prášky bere↓?	
15B	no pani doktorka jí dávala ten thioridazin↑ ovšem ten jí srazil natolik↑ že vůbec nebyla schopna žádného konání↓ ten prostě z ní udělal takovou asi pětiletou holčičku↓ před desíti lety žejo↑ to prostě pani doktorka Munzarová jí dala meleril↑ a ten jí z toho dostal velice rychle↓ tak pokud sme ho sehnali↑ ten meleril zabírá ještě dosud↓...	
18A	ne ale to já se divím že vona je tak závislá na tom melerilu↑ dyš ten to je v podstatě náš thioridazin↓	podiv

Rozhovor lékaře s manželem jedné pacientky.

Replikou s KF *překvapení* mluvčí reaguje na nějakou skutečnost, na něco, co se právě dovídá od partnera, je udiven něčím neočekávaným. Překvapení může být příjemné nebo nepříjemné, podle toho, zda skutečnost, která překvapení vyvolává, přináší mluvčímu prospěch či nepospěch.

V KF *podiv* bývá na rozdíl od KF překvapení oslaben moment neočekávanosti. Někdy se ještě dále připojuje odstín nesouhlasu nebo prezírání či mírného pohrdání.

Pochybnost

Př. (125):

	Text	KF
130B	no já myslim že sme u konce↓ no pak máme teda až se vrátíme tak je vlastně skoro celý srpen a co já budu dělat↓? já přece nebudu doma↓	
131A	k Jarce pojeděš↓	
132B	ale k Jarce pojedu jenom na tejdě↓ a to sem řekla že pojedu v červenci↓	
133A	no tak si sama napiš tu chatu — tu chatu tam na tom Orlíku nebo kde to je↓ nebo na Slapech↓ pojeděš tam sama↑ a já tam za váma přijedu z práce↓	
134B	ty bys tam moh jezdit z práce normálně↓	
	ale není to daleko↓?	pochybnost
135A	dyť je to blízko ale↓ dyť je to blízko↓	

Rozhovor manželů při plánování dovolené.

Skepse

Př. (126):

	Text	KF
163A	my bysme potřebovali ject ještě s někým abychom mohli s téma autama přeject↓ jak sme vo tom hovořili↓	
164B	nojo↑ tak to bys musel to s někým vyjednat↓ no já nevím s kým↓ to máš který z našich známých připadají v úvahu↓?	
165A	a bez dětí↓	
166B	bez dětí a s manželkama který by chodily po horách↓	
167A	hm	
168B	to máš dost těžký↓ žejo↓ moh bysi říct Pezlarovum↑ ovšem já myslim že Jiřina by tak ňák — nevím↓	
169A	to se mi zdá dost nereálný↓	skepse

Rozhovor manželů při plánování dovolené.

Pochybností vyjadřuje mluvčí svou nedůvěru v platnost obsahu partnerova sdělení nebo vůbec v existenci či uskutečnění něčeho.

Nejsilněji je vyjádřena nedůvěra v existenci nebo uskutečnění něčeho v rep-likách s KF *skepse*.

6.1.1.2.6. Repliky vyjadřující city a duševní stavy mluvčího: KF *spokojenost (uspokojení), nespokojenost (nelibost, nechut'), rozpaky, obava, emoce (rozčilení).*

Spokojenost, uspokojení

Př. (127):

	Text	KF
2B	... Vladane chceš zaběhnout teda dolu ke mně nebo jak to uděláme↓?	
3A	já sem myslel že přijdeš sem↓ a jak seš na tom↓? dokdy tam seš↓?	
4B	no podle toho co teďka máš↓ já budu mít hodinu s jedním pacientem↑...	
5A	a ty seš dole u sebe tady nebo v domečku↓?	
6B	dole sem u sebe↓	
7A	ty já teďka přijde Oldřich Kardaš další ten k projednávání toho posudku↓ čili	
8B	dobře↓ tak já si vezmu toho pacienta↑ a	
9A	tak za hodinu bych přišel↓	
10B	když tak až budu hotov tak ti brnknu↑ a	
11A	brnkni↓ no↑	

12B jo dobro↓ fajn↓ spokojenost, uspokojení

Telefonický rozhovor dvou spolupracovníků, jehož cílem je sladit časové možnosti obou a sjednat pracovní schůzku.

Nespokojenost, nelibost, nechut'

Př. (128):

	Text	KF
52A	no a nechceš pochopit↑ že prostě to že seš cele ve ve jedenáctce je výhodný↓ to nechceš pochopit↑ a děláš takovýdle prostě kroky velice neuvážený↓ já vim že ty nad tím uvažuješ já nevím asi velice dlouho↓ a nakonec to vyjde vyjde z toho takovádle takovejdle nesmysl↓ já řediteli nemůžu↓ já řediteli nemůžu vytýkat↓ (B že to dal Machovi) ano↓ že to dal Machovi↓	
	... bude to na vědecké radě↑ bude se to posuzovat↑ bude kvantum řeči až já nevím až na půdu↑ a nic z toho↓ jenom komplikace↓ no to je vše↑ Aloisi↓	nespokojenost, nelibost nechut'

Pracovní rozhovor, širší kontext srov. na s. 71.

Rozpaky

Př. (129):

	Text	KF
51B	no to jistě pane doktore↓ tak dybyste u nás byste byl vždy vitaným hostem↓	
52A	dobře↓ já se u vás někdy zastavím↓	
53B	já nikdy nezapomenu jak ste mě vy — jak sem se vylizala u vás z nejhoršího↓	
54A	no↓	rozpaky (intonace)

Mluvčí B vyjadřuje vděčnost a uznání partnerovi A (lékaři) za pomoc, kterou ji prokázal už dříve. V replice 54, již mluvčí A reaguje na slova uznání, je velmi důležitá intonace: je hlavní nositelkou komunikativní funkce.⁵⁹

Obava

Př. (130):

	Text	KF
2A	proč ste chtěl se mnou mluvit↓? posadte se↓	
3B	já sem chtěl abyste mi řekl↑ jak to s moji manželkou vypadá↓ protože se mi stále zdá↑ že se to horší a horší↓	
7B	potom mám obavu jesi se jí nedělá nějaký nádor↓ nebo tak↑	obava

Emoce, rozčilení

Př. (131):

	Text	KF
38A	a proč chceš mít samostatnej plán↑... proč to nemůžeš řešit v rámci vě jedenáctky↓ proč chceš bejt samostatnej↓? proč chceš mít samostatnej úkol↓?	
39B	mně není jasný hele jesi v rámci vě jedenáctky to řešit budu moct↓ to mi nikdo tady — rozumíš↓ to já sem furt nevěděl↑ jak to je↓	
40A	já tak chápu Macha↓ krucifix já ho tak chápu↓ no nic↑ — tak teďka čekáme na posudek doktora Macha↑	emoce, rozčilení

⁵⁹V běžně mluvených projevech může intonace být samostatným prostředkem vyjádření významu, srov. o tom např. O. B. Sirotiniová (1974).

Rozhovor nadřizeného s podřizeným, nadřizený kritizuje jednání podřizeného, chvílemi se konflikt mezi nimi vyhrocuje a mluvčí A dává najevo své city. V replice 40 je narážka na skutečnosti známé oběma mluvčím, týkající se minulého chování osoby B a jeho důsledků.

KF vyjadřující city a duševní stavy mluvčího se neomezují pouze na KF jmenovaně výše: zjištění jejich konečného počtu však není naším cílem. Vymezení platnosti uvedených KF se v podstatě kryje s vymezením jejich označení v SSJČ.

6.1.1.2.7. Repliky vyjadřující citový vztah mluvčího k partnerovi (KF *politování, omluva, vděčnost* apod.).

Politování:

Př. (132):

	Text	KF
53B	no tak taklenc takle to vypadá↓ tak právě sem si myslel jesi nevíte náhodou něco co by teda mohlo	
54A	bohužel no já teda to je jediný co vám mohu říct↓ a snad by bylo dokonce vhodný↑ aby šla do nějaké nemocnice↓	politování

Rozhovor lékaře s manželem pacientky.

Omluva

Př. (133):

	Text	KF
7A	Jarko prosím tě nezlob se že tě vobtěžuju↑ ale	omluva

Vděčnost

Př. (134):

	Text	KF
53B	já nikdy nezapomenu↑ jak ste mě vy jak sem se vylízala u vás z nejhoršího↓	vděčnost

KF *politování, omluva, vděčnost*, podobně jako KF předcházející skupiny, jsou omezeny v naší práci co do počtu: citový vztah mluvčího k partnerovi může být za různých okolností velmi různě odstíněný.

6.1.1.2.8. Repliky vyjadřující slovní hru mluvčího: KF *žert*

Žert

Př. (135):

	Text	KF
26A	a koho si bere↓?	
27B	ale nákou Fuksovou↓ atletku↓	
28A	aha↓	
29B	no běhají spolu↓ no a	
30A	no tak	
31B	tak ho nák doběhla↓ (smích)	žert

Mluvčí B informuje mluvčího A o chystané svatbě svého syna.

KF *žert* má poněkud zvláštní postavení mezi všemi ostatními KF, pokud jde o její platnost, informuje sice o něčem, ale se záměrem pobavit, obveselit, oživi-
vuje rozhovor a přispívá k vytvoření určitého (většinou příjemného) ovzduší.
Obsah informace často není míněn opravdově, vážně.

6.1.2. KF nesamostatné. Jsou méně rozmanité než KF dosud probírané, tj. KF samostatné. Je to způsobeno závislostí na předcházející replice: mluvčí nemá tolik možností volby dalšího směru rozhovoru. Repliky s nesamostatnými KF jakoby dovršovaly předcházející úsek rozhovoru a něco podstatně nového nepřinášejí. Nesamostatné KF se převážně vyskytují ve dvou variantách, kladné a záporné. Řadíme sem tyto dvojice KF: *souhlas (dávání za pravdu) — nesouhlas, potvrzení — popření něčeho, přijetí — odmítnutí něčeho*.

Souhlas — nesouhlas

Př. (136):

	Text	KF
1D	že to bylo hezký ta Toulavá plachetnice↓ co↑?	sdělení názoru + potřeba souhlasu
2B	no byla hezká↓	souhlas s názorem

Rozhovor dvou sourozenců o dětském televizním pořadu.

Př. (137):

	Text	KF
14B	... no tak ty to záleží na tom↑ co ty mi řekneš↓ sice pokud to vě jedenáctka dovolí↑ což je odpověď jistě diplomatická↑	hodnocení
15A	vůbec to vůbec to vůbec není diplomatický↓ to není vůbec diplomatický↓ (pracovní rozhovor)	nesouhlas s hodnocením

Př. (138):

	Text	KF
20A	a kdy má Martin svatbu↓?	
21B	ale ten idiot prosím vás↓ to — třináctýho září↓	
22A	hm	
23B	to je blbec↓	
24A	no tak to je jejich věc↓ ne↑?	sdělení názoru
25A	no já vim↓ já vim↓	dávání za pravdu

Mluvčí B dává najevo výhrady proti chystanému sňatku svého syna, dává však za pravdu mluvčímu A a jeho názoru na věc.

Schválení zamítnutí (neschválení)

Př. (138):

	Text	KF
58A	takže se mějte hezky a pozdravujte↑ a já se vozvu↓	sdělení úmyslu
61B	pane doktore tak se vozvete↓	schválení úmyslu

Př. (139):

	Text	KF
211A	vem si to jako zpěváci↓ a nesmíš s tím utíkat nikde↓ protože tady by se to mohlo vodtrhnout↓ tak teď seš na pódiu↑ a už to začíná↓	
212B	počkej↓ ještě nezačíněj↓	
213A	pročpak↓?	
214B	já k tomu pustím gramofon↓	návrh
215A	ale to ne Zbyňdo↓	zamítnutí návrhu

Rozhovor otce a dvou synů při natáčení na magnetofon.

Potvrzení — popření

Př. (140):

	Text	KF
13A	... a slyšel sem že se budete vdá ženit↓	domněnka
14B	no asi do toho prásknu↓	potvrzení domněnky

Př. (141):

	Text	KF
16A	domluvili sme se že budeš v rezortním úkolu! ? (= nedomluvili)	tvrzení
17B	my sme se vo tom domluvili spolu, ano!	popření tvrzení (intonace)
18A	domluvili! ?	
19B	ty si říkal	
20A	ale prosim tě↓ kdy my sme se vo tom domlouvali↓ to bylo dlouho před tím' než	

Pro správnou interpretaci repliky 16 je velmi důležitý zvukový (intonační) průběh. Replika je pronesena silně ironicky a forma tázací nevyjadřuje KF potřebu informace, jak by se na první pohled zdálo, ale tvrzení. Mluvčí A ve sporu (či spíše hádce) vytýká partnerovi B jeho chování, to, že udělal něco bez jeho vědomí a souhlasu. Naopak mluvčí B tvrdí, že jednal po předchozí vzájemně dohodě.

Přijetí něčeho — odmítnutí

Př. (142):

	Text	KF
50A	... já sem si tady s velkým zájmem přečetl ty vaše to vaše povídání↓ něco se mně velice líbilo' něco teda už méně' jako vždy↑ — a mně se nejvíc líbily tady — tohleto se mi líbilo↓ jak říkám tydlety drobnosti prozaický mně vyhovují víc↓	
51B	já vám zas dám něco přečíst↓	nabídka
52A	přineste↓ no!	přijetí nabídky

Mluvčí A vyslovuje svůj názor na literární pokusy mluvčího B.

Př. (143):

	Text	KF
59B	no já sem taky že prej tam má nákej zkrat nákejch okruhů↓ nebo co sem zaslech↓	
60A	kde↓?	
61B	v tom v tom v tom nálezu↓	
62A	nic takového tam — to není vůbec náš výraz↓ (B ne) ne↓ nic takového↓	
63B	aha↓	
B		neverbální chování — nabídka
64A	ne no prosím vás ať vás ani nenapadne↓ nechte to bejt↓	odmitnutí nabídky

Za KF nabídku můžeme považovat i neverbální chování mluvčího B (nabízí partnerovi A odměnu za prokázanou službu), partner A nabídku odmítá.

KF této skupiny jsou si navzájem blízké, srov. výklad významu pojmenování *souhlas*, *schválení*, *potvrzení*, *přijetí něčeho* a jejich záporných variant v SSJČ. Odstíny mezi nimi jsou velmi jemné a vyniknou výrazněji při jejich výběru pro použití v různých kontextech.

Předpokladem *souhlasu* partnerů bývá většinou stejný názor nebo podobný pohled na věc. Někdy ovšem jejich názory shodné být nemusí, jeden může uznávat správnost, užitečnost, rozumnost názoru druhého, i když jeho vnitřní přesvědčení není jednoznačné, může být ovlivněn např. sympatiemi nebo naopak antipatiemi apod., ale z důvodů, které uvážil, dává svému partnerovi za pravdu.

Schválení se v některých případech kryje se souhlasem. Jde-li spíše o teoretický názor vyjádřený v předcházející replice, označili bychom KF repliky následující jako *souhlas*, naopak jde-li spíše o záležitost praktické, je KF lépe vystižena označením *schválení*.

V KF *potvrzení* vyniká oproti *souhlasu* a *schválení* moment osvědčení správnosti, pravdivosti něčeho, o čem má většinou partner objektivně ověřené vědomosti.

6.2. KF nesémantické

Jsou to takové KF, které nevyjadřují záměr mluvčího říci něco partnerovi. Mají v podstatě dvojí platnost: jednak zajišťují, že komunikace partnerů je vedena tak, aby měla obvyklou formu rozhovoru, zajišťují jeho organizaci, chod a rovněž orientaci mluvčích v jednotlivých fázích rozhovoru (KF konstrukční: *začátek*, *pokračování*) přechod z jedné fáze rozhovoru do fáze další, *ukončo-*

vání konec), jednak slouží k udržování dostatečného kontaktu mezi partnery (KF kontaktové: *vlastní kontakt, brání na vědomí, identifikace mluvčích, zdvořilostní obraty*).⁶⁰

6.2.1. KF konstrukční: začátek, pokračování, ukončování, konec.

Začátek

Př. (144):

	Text	KF
1A	dobrý den Beránek↓	začátek (identifikace ml. + kontakt)
2C	dobrý den↓	
3A	prosim vás mohl bych mluvit s doktorem Kardašem↓?	
4C	ano↓ moment↓	
5A	děkuju↓	
6B	Kardaš↓	začátek (identifikace ml. + kontakt)

Př. (145):

	Text	KF
1A	posad se↓	začátek
	tak co máš jaký máš námítky proti tomu↓?	

Pokračování

Př. (146):

	Text	KF
8A	... já sem chtěl mluvit s Janou↓...	
9B	no to ste hodný že se vozejváte↓ ale vona vodjela předevěřem do Písku↓	
10A	aha↑	
...		
14A	jak se daří vám pani Zvoničková↓?	pokračování (zdvořilost. obrat ÷ kontakt)

⁶⁰K. Pisarkowa (1975) nazývá úvodní a závěrečné formule a výrazy signály konativními terminálními (rozeznává ještě čtyři další typy signálů vzájemného reagování účastníků komunikace).

Ukončování

Př. (147):

	Text	KF
17B	jedete na Rabštejn↓ jo↑?	
18A	jedu na Rabštejn↓ no↑ dneska↓	
19B	jo↑?	
20A	ano↓	
21B	no tak pozdravujte tam↓	
22A	vyřídím↓ vyřídím↓ ano↓	
23A	a pozdravujte Jarmilu↓	
24A	ano↓ a já vám v ponděli ráno zavolám↓	} ukončování (- zdvořilost. obraty - kontakt)
25B	zavolejte↓ ano↓ fajn↓ já tady budu↓	
26A	pozdravujte Milana↑ a mějte se hezky↓	
27B	děkuju↓	
28A	na shledanou↓	
29B	šťastnou cestu↓	
30A	děkuju↓ děkuju↓	
31B	jo a já sem vám chtěla ještě říct že vám mockrát děkujeme za ten krásnej křížek↓	pokračování
32A	jo ten ten ten dřevěnej↓?	
33B	no ten je vopravdu nádhernej↓	
34A	jo↑?	
35B	mockrát vám děkuju↓	
36A	neni zač↓	
37B	jo je zač↓	
38A	neni zač↓	
39B	je^ tak na shledanou↓	
40A	na shledanou Libuše↓	
Př. (148 :		
	Text	KF
18B	ty bys přišel tak spíš vodpoledne↓ vid'↓	
19A	no samozřejmě↓	
20B	fajn Vladane↓	návrh na ukončení rozh. } ukon- čová- ni
21A	tak zatím↓	přijetí návrhu
22B	budu se moc těšit↓	
23A	zatím Jirko ahoj↓	
24B	děkuju↓ na shledanou↓	

Konec

Př. (149):

	Text	KF
14B	... a prosím tě muže se ti vomluvit↓? já teď v jednu po jedné hodině bych vodjel na Albertov do farmakologickeho ústavu↓	
15A	ano↓ samozřejmě↓	
16B	jo↑? děkuju ti↓	
17A	samozřejmě↓ tak na shledanou↓	konec
18B	nazdar na shledanou↓	konec

Př. (150):

	Text	KF
7A	bude to jenom taková vopravdu nepatrná aktualizace↓	
8B	dobře dobře↓ děkuju↓ pane doktore↓	
9A	já také mnohokrát↓ na shledanou↓	konec

Př. (151):

	Text	KF
54B	no dobře↓ no tak já si budu shánět místo↓ no dyš mi to říkáš↓	
55A	no co↑ já ti — sháněj si místo↓... ty furt toužíš po nějakym samostatnym plánu↑ přestože víš jakej je to nesmysl↓ já celej život netoužim po ničem jiným než aby někdo koordinoval muj plán↓ abych se moh na všechno vostatni vykašlat↑ a dělat↓	
	Aloisi vopravdu↓ mám práci↓ nezlob se↓	konec

Cílem replik s konstrukčními KF je začínat, rozvíjet a ukončovat rozhovor a jeho organizování.

KF *začátek* a *konec* mívají hlavně různé ustálené obraty a pozdravy na začátcích a koncích rozhovorů (jejich repertoár není příliš bohatý a jejich používání má někdy charakter stereotypní, zejména např. v telefonických rozhovorech).

KF *pokračování* mohou mít také některé zdvořilostní obraty (srov. v př. 146 repliku 14), zároveň ale i repliky s jinými (sémantickým) KF, které např. rozvíjejí dále téma nebo uvádějí do rozhovoru něco nového apod.

Nejrozmanitěji je v rozhovoru vyjadřováno jeho postupně *ukončování*, které se mění v definitivní konec v okamžiku, kdy ani jeden z partnerů nechce už nic dodat. Některé rozhovory jsou ukončovány zdlouhavě a několikrát (srov. př.147)

Replik s jedinou konstrukční KF je málo (více je jich s KF začátek a konec); většinou repliky mají určitou sémantickou KF a zároveň jejich cílem je organizace rozhovoru (zejm. pokračování a ukončování).

6.2.2. KF kontaktové: *vlastní kontakt, brání na vědomí, identifikace mluvčích, zdvořilostní obraty* (ustálené vyjadřování společenských vztahů mezi partnery).

Vlastní kontakt

Př. (152):

	Text	KF
114A	já vim ale ty seš tam kluk mezi samejma holkama↓ vid↓	vlastní kontakt (+ potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil)

Př. (153):

	Text	KF
26A 27B : 33B	a koho si bere↓? ale ňákou Fuksovou↓ atletku↓ : no ale tedy jaksi nemusí to bejt↓ jak se říká↓ víte↑?	vlastní kontakt
34A	hm	vlastní kontakt (+ brání na vědomí)
37B	... dybyste ji viděl↓ tak by se vám určitě nelíbila↓... je to takový koště hubený šileně↓	
38A	hm	vlastní kontakt (+ brání na vědomí)
39B	taková rezatá pihatá↓ no↓	

V telefonickém rozhovoru mluvčí A v replikách 34 a 38 jen dává najevo, že slyší a očekává, co partnerka ještě poví.

Složka kontakto**v**á je ve větší či menší míře přítomna ve všech replikách dialogu (někdy, zejména při přímém styku partnerů, je kontakt realizován převážně neverbálně, pomocí gestikulace, mimiky apod.). V některých replikách bývá KF kontakt zastíněn funkcí speciálnější, jindy naopak vystupuje do popředí, a dokonce může být hlavní komunikativní funkcí repliky (bývá tomu v telefonických rozhovorech).

Braní na vědomí

Př. (154):

	Text	KF
15A	... do kolika tady budeš dneska↓?	
16B	já sem tady do půl pátý↓	
17A	do půl pátý↓ dobře↓ no↑	brání na vědomí (+ kontakt)

Př. (155):

	Text	KF
22B	mám ji napsat vzkaz aby se vám ozvala až přijede↓ jo↑?	
23A	no já teďka sice pojedu na týden na dovolenou↑ ale potom to já jí zavolám↓	
24B	dobře↓	brání na vědomí (+ kontakt)

Identifikace mluvčích

Př. (156):

	Text	KF
1A	Beránek↓	identifikace (+ kontakt)
2B	tady je Herman↓	identifikace (+ kontakt)
3A	nazdar Vladane↓ prosim↑?	
4B	Herman↓	identifikace (+ kontakt)
5A	nazdar Jirko↓	

Zdvořilostní obraty

Př. (157):

	Text	KF
7B	jak se daří pane doktore↓?	zdvořilost. obrat (+ kontakt + potřeba informace)
8A	no děkuju↓ muže to bejt horší↓	zdvořilost. obrat (+ kontakt + sdělení informace)
:		
14A	jak se daří vám pani Zvoničková↓?	zdvořilost. obrat (+ kontakt + pokračování + potřeba informace)
15B	no zaplaťpánbu↓ já sem trochu pověřčivá↑...	

Př. (158):

	Text	KF
13A	no tak já bych se asi dneska tam u tebe zastavil↓...	
:		
18B	ty bys přišel tak spíš vodpoledne↓ vid↓	
19A	no samozřejmě↓	
:		
22B	budu se moc těšit↓	zdvořilost. obrat (+ kontakt)

Pro udržování kontaktu má jazyk (zvl. běžně mluvený) speciální kontaktní slova (*ano, jo, že, že ano, že ne* apod.), která jsou v textu intonačně oddělena a vyjadřují většinou výzvu mluvčího, aby se partner k něčemu vyjádřil. Mají zároveň výraznou funkci kontaktní (posilování a udržování kontaktu slouží často také výrazy *poslyš, rozumíš, poslouchej* atd.). Kromě toho se vyskytují v dialogu repliky, jejichž hlavní komunikativní funkcí je právě kontakt.

Plynulý přechod je mezi replikami s KF *vlastní kontakt* a *brání na vědomí*; komunikativní funkcí brání na vědomí vyjadřuje mluvčí navíc to, že uslyšel nějakou informaci, která může být důležitá pro jeho další jednání. Repliky s KF *identifikace mluvčích* se vyskytují často v telefonických rozhovorech: i v nich je velmi důležitá složka kontaktní.

Zdvořilostní obraty (ustálená vyjádření společenského vztahu partnerů) slouží také výhradně udržování společenského kontaktu mezi partnery, hlavně v rozhovorech z oblasti společenské konverzace. Za zdvořilostní obraty můžeme pokládat i různé *pozdravy*; ty však slouží spíše k začínání a ukončování rozhovorů, kromě toho mají také výraznou funkci kontaktní.

Vztah mezi komunikativními funkcemi dialogických replik a typy postojové modality

Mezi komunikativními funkcemi a základními typy postojové modality je zřejmá souvislost, i když mezi počtem KF a počtem typů této modality je značná disproporce: poměrně velké množství KF lze vyjádřit pomocí pouze tří (event. čtyř) modálních typů (replik tázacích, oznamovacích, imperativních, event. přacích). Konečný počet KF lze těžko stanovit: je to ovlivněno jednak objektivní situací jazykových projevů, jednak stanovení počtu KF v jisté míře závisí na individuálním přístupu pozorovatele, na jeho globálním, či naopak detailním pohledu na text.

Je také jistá asymetrie mezi významem modálních typů a významem KF. Je všeobecně známo, že věty tázací nevyjadřují zdaleka jen potřebu informace, ale že mohou vyjadřovat řadu KF jiných, např. prosbu, nabídku, hodnocení, výtku, dokonce i tvrzení. Repliky oznamovací nevyjadřují jen sdělení a oznámení, rovněž repliky imperativní často vyjadřují jiné KF než rozkaz (jde o tzv. nepřímé řečové akty).⁶¹ Dialog je oblast, která je neobyčejně bohatá těmito příznakovými použitími základních modálních typů, tzn. určitého modálního typu se použije pro vyjádření významově někdy až protikladného záměru (KF). Mluvčí takovými replikami vyjadřují další informace týkající se např. jejich vzájemných vztahů, citů, nálad, jsou prostředkem realizace určitých taktik a strategií (zakrývají se tak např. pravé záměry a cíle atp.).

Jak už bylo řečeno, většina KF může být vyjádřena všemi třemi probíranými typy postojové modality. V této kapitole chceme ukázat, jak se vztah mezi KF a postojovou modalitou projevuje v jedné z nejtypičtějších a zároveň nejfrekvencovanějších KF v dialogických projevech, v potřebě informace.

Jak jsme se již zmínili, některé KF jsou primárně, bezpříznakově a nejčastěji vyjadřovány jistým modálním typem. Tak se zdá přirozené, že KF potřeba informace je vyjadřována replikami tázacími. Jsou však repliky, v nichž se modalita tázací s KF potřebou informace nekryje; takové repliky jsou pak různé, zvláště citově, ale i jinak, odstíněné.

Z hlediska vztahu tázací modality a KF potřeby informace je možno stanovit tři základní typy replik:

⁶¹I. Rosengren, *Die Sprachhandlung als Mittel zum Zweck. Typen und Funktionen, Sprache und Pragmatik*, Lunder germanistische Forschungen 48, Malmö 1979, s. 188—213.

1. Tázací repliky vyjadřují potřebu informace (repliky s KF potřebou informace jsou z hlediska postojové modalitty tázací).
2. Tázací repliky vyjadřují jiné KF než potřebu informace.
3. KF potřeba informace je vyjádřena jinými typy postojové modalitty než modalitou tázací.

Mezi jednotlivými typy nejsou ostré hranice, plynulý přechod je hlavně mezi typem 1 a 2 (srov. dále).

Každou z těchto tří skupin probereme podrobněji.

7.1. Tázací repliky vyjadřující potřebu informace

Repliky tázací s jedinou KF potřebou informace jsou z hlediska vztahu modalitty a KF velmi jednoduché. Tázací modalita a KF, která je výrazem komunikativního záměru mluvčího, jsou ve vzájemném významovém souladu. Takové repliky jsou časté v rozhovorech informativního apod. typu, v nichž mluvčímu nejde o nic jiného než o získání nějaké faktické informace, kterou potřebuje (aby uspokojil svou zvědavost, aby mohl něco uskutečnit atd.). Při tako-

Př. (159):

	Text	KF
9A	... hrajete něco slušného na co bys mně moh dát dva listky↓?	
10B	... co bys chtěl vidět↓?	potřeba informace
11A	já nevím cokoliv↓...	sdělení informace
12B	a kdy Vladane↓?	potřeba informace
⋮		
15A	no kdykoliv↓	sdělení informace
16B	... podivej se máme tady jednak ty Koně↑ který pořád eště běží↓ už mají asi těch 115 repríz↑	
⋮		
22B	pak máme toho Miláčka↓	
26B	... já nevím jesi ste ho viděli↓	
27A	myslim že ne↓	
	... hraje tam kdo↑?	potřeba informace
28B	hraje tam... Klepáčová↑ Potměšil↑ Dítětová↑ Dítě↑	sdělení informace

výchto dotazech partner většinou rovněž bez jakýchkoli jiných odstínů poskytuje (nebo neposkytuje, např. nezná-li ji) mluvčímu potřebnou informaci. Výsledkem takového komunikativního aktu jsou dvojice replik označované jako otázka a odpověď. Repliky označené jako otázka a odpověď mohou mít různé komunikativní funkce. Jednoduchý a z hlediska komunikativních záměrů nekomplikovaný je takový dialog, v němž komunikativními funkcemi otázek a odpovědí je potřeba informace a sdělení informace.

Častěji však repliky dialogu nejsou z hlediska KF takto jednoduché a průhledné. Mluvčí může kromě hlavního komunikativního záměru vyjadřovat i věci další, např. různé citové odstíny, hodnocení, vztah k partnerovi, může v rámci určité strategie zakrývat své pravé záměry. KF se mohou kombinovat a navrstvovat na sebe. Tak je tomu v následujících ukázkách (160 a (161).

Př. (160):

	Text	KF
38A	... proč to nemůžeš řešit v rámci vé jedenáctky↓ proč chceš bejt samostatnej↓? proč chceš mit samostatnej úkol↓?	potřeba inf. + nesouhlas s jednáním + nelibost
39B	mné není jasný no hele jesi v rámci vé jedenáctky to řešit budu moct↓ to mi nikdo tady — rozumíš↓ to já sem furt nevědělt↑ jak to je↓	sdělení informace vysvětlování

V replice 38 mluvčí A požaduje od partnera jistou informaci. Vzhledem k tomu, že vztah partnerů v okamžiku rozhovoru je napjatý (jde o spor), vyjadřuje mluvčí kromě potřeby informace ještě svůj nesouhlas s partnerovým jednáním, které v něm vzbuzuje nelibost až pobouření. Mluvčí B se snaží jednak uspokojit partnerovu potřebu informace a jednak zmírnit jeho pobouření vysvětlováním svého předešlého chování.

Př. (161):

	Text	KF
12A	... prosím tě co ti není na tvém postavení jasné↓? co co co není jasné na tvém zařazení do plánu↓?	potřeba inf. + nelibost + nesouhlas s jednáním
13B	podívej se já sem za něj šel z tohohle důvodu↓...	vysvětlování

Replika 12 je z hlediska KF rovněž vícevýznamová. Kromě toho, že mluvčí požaduje od partnera B jistou informaci, dává mu ještě najevo, že nesouhlasí s jeho předchozím jednáním, vyjadřuje svou nelibost až pobouření. Je zajímavé, že replika partnera B reaguje také spíše na KF „přidavné“ (snaží se spíše o vysvětlování svého počínání) a mluvčímu A žádnou jasnou informaci nepodává.

Tázací repliky, jejichž komunikativní funkcí je potřeba informace spolu s dalšími KF „přídavnými“, tvoří přechod ke skupině další, kterou tvoří repliky s tázací modalitou, vyjadřující jiné KF než potřebu informace.

7.2. Tázací repliky vyjadřující jiné KF než potřebu informace

Většina samostatných KF (srov. o nich na s. 56) může být vyjádřena replikami tázacími, zejména některé jejich typy. Nebývá tomu však u KF, jako je sdělení, oznámení, ujištění, ve kterých nepřipadá v úvahu nějaká nejistota nebo jiná eventualita, potenciálně daná povahou tázací modality. Avšak ani tuto možnost nelze úplně vyloučit (srov. následující příklad).

Př. (163):

	Text	KF
51A	a kam by chtěly ject děti↓?	potřeba informace
52B	jak to já mám vědět↓? sem se jich neptal↓	sdělení informace

Sdělení informace (= nevím) je vyjádřeno replikou s modalitou tázací, ovšem s dalšími odstíny týkajícími se vztahu partnerů rozhovoru, momentální nálady partnera B (nechce se mu odpovídat).

KF jiné než potřeba informace vyjádřené replikou tázací bývají jistým způsobem příznakové.⁶² Tázací forma jim umožňuje vyjadřovat nejrůznější odstíny týkající se např. okamžitého vzájemného vztahu partnerů, stupně rozčilení v konfliktových rozhovorech, častá je ironie apod.

Na základě ukázek z našeho materiálu se pokusíme takovéto repliky utřídit. Některé z nich mají na první pohled ještě velmi blízko k replikám vyžadujícím informaci od partnera. K nim patří např. repliky s KF prosbou.

Př. (163a):

	Text	KF
3A	prosim vás mohl bych mluvit s doktorem Kardašem↓?	prosba
4C	ano↓ moment↓	slib splnit prosbu

V replice 3 je implicitně obsažena prosba (event. žádost) mluvčího A o umožnění rozhovoru se svým spolupracovníkem. Mluvčí A neočekává pouhé sdělení „mohl“ nebo „nemohl“, ale konkrétní jednání vedoucí ke splnění jeho přání.

⁶²Tento jev bývá označován jako funkční transpozice, srov. např. R. Mrázek (1973).

Př. (164):

	Text	KF
9A	... Jirko prosím tě↓ hrajete něco slušného na co bys mě moh dát dva listky↓?	prosba
10B	no tak to co bys chtěl vidět↓?	potřeba informace

Mluvčí A opět neočekává jen pouhé sdělení informace, ale přímo slib splnit prosbu. Tento slib mluvčí B explicitně vyslovuje v následujícím příkladě v replice 36.

Př. (165):

	Text	KF
35A	a moh bys na toho dvacátého sehnat ty dva listky↓?	prosba
36B	to viš že jo↓	slib splnit prosbu

Prosba vyjádřená tázací replikou působí poněkud zdvořileji než stejná prosba formulovaná jako replika oznamovací nebo imperativní. (V tomto příkladě je zdvořilost repliky 35 zesílena ještě užitím slovesa moci.)

Často jsou replikami tázacími vyjadřovány KF *návrh* a *nabídka*. Formu tázací volí mluvčí proto, že dává partnerovi něco k úvaze, dává mu najevo možnost svobodné volby a rozhodování.

Př. (166):

	Text	KF
2B	... Vladane chceš zaběhnout teda dolu ke mně↓?...	návrh
3A	já sem myslel že přijdeš sem↓...	zamítnutí návrhu + protinávrh

Př. (167):

	Text	KF
11A	no hodi se něk v osm hodin↑?	návrh
12B	mužu tam bejt v osm↓ ano↓	přijetí návrhu

Př. (168):

	Text	KF
40B	nechcete jít s nima↓?.	nabídka
41A	a to asi ne↓	odmítnutí nabídky

Replikami tázacími se dále vyjadřují různě odstíněné varianty KF *potřeby*, aby se partner k něčemu vyjádřil.

Př. (169):

	Text	KF
32B	a Kardaš ho sere tím že to má rozdělený↓ jo↑?	potřeba ověřit si domněnku
33A	ne↓ Kardaš ho štve tím že neustále se snaží ze všech možných těch vytlouct pro sebe co nejvíce↓...	korekce domněnky

Př. (170):

	Text	KF
17A	to je ten Daněk↓?	potřeba potvrzení domněnky
18B	to je ten Daněk↓	potvrzení domněnky

Př. (171):

	Text	KF
47B	tak sme u tý sestavy↓ jo↑? nebo to nebudem teď řešit↓?	potřeba rozhodnutí
48A	no mužem zatím pokračovat↓	rozhodnutí (+ pokyn)

Mluvčí nežádá od partnera sdělení informace, sám se buď něco domnívá, nebo se něco dozvěděl a chce, aby partner jeho vlastní informaci posoudil, potvrdil, zhodnotil apod.

Potřeba, aby se partner k něčemu vyjádřil, může být jedinou KF v určité replice, častěji ji ovšem mají krátké úseky tvořené jen jednoslovnými výrazy *jo*, *ne*, *že* atd.

Př. (172):

	Text	KF
22B	mám jí napsat aby se vám ozvala↓ až přijede↓? jo↑?	nabídka potřeba vyjádřit se k nabídce
23A	no já teďka sice pojedou na týden na dovolenou↓ ale potom to já jí zavolám↓	zamítnutí nabídky + jiné řešení

Př. (173):

	Text	KF
38A	vy chcete být dlouho mladý↓ ne↑?	domněnka potřeba potvrdit domněnku
:		
41B	no to bych tak chtěl↑	potvrzení domněnky

Př. (174):

	Text	KF
24A	no tak to je jejich věc↓ ne↑?	sdělení názoru potřeba souhlasu s názorem
25B	no já vim↓ já vim↓	dávání za pravdu

První úseky replik s KF nabídka, domněnka, sdělení názoru (v př. 172, 173, 174) jsou oznamovací a jsou intonačně uzavřeny konkluzivní kadencí. Potřeba mluvčího, aby se partner vyjádřil k jeho replice, je v těchto příkladech vyjádřena explicitně výrazy *jo*, *ne*, které mají vlastní intonační (antikadenční) průběh. Intonační průběh jiných výrazů s touž platností (např. *že ano*, *že ne*, *žejo* apod.) bývá ovšem neantikadeční. Funkcí těchto výrazů není ptát se na něco, mluvčí jimi podněcuje autora k reagování (mají funkci apelovou).

Př. (175):

	Text	KF
88B	tam se ti nelíbilo že sem tady u toho nebyl↓ že jo↓	domněnka potřeba potvrdit domněnku
89A	žes u toho nebyl↑ že nevíš co ti tam vlastně s tou s těma osobama dělala↓	potvrzení

Fr. Daneš (1957) vystihuje celkový význam takových vět (výpovědí): „*jsem o tom přesvědčen, ale chci, abys mi to potvrdil*“.

Replikami tázacími se rovněž často vyjadřují KF *podiv* a *pochybnost*.

Př. (176):

	Text	KF
29A	ty si nespomínáš jak sme tam byli spolu↓? se podívat dyš měla pani učitelka koncert↓? jak hrála na flétnu↓?	výzva k rozpominání se
:		
34D	my sme byli na nějakym koncertě↑?	podiv

V takových replikách se někdy vyskytuje tázací slovo „*cožpak*“.

Př. (177):

	Text	KF
19A	... není možno dráždit neustále ředitele↓... jak ho dráždí Hána↑...	sdělení nutnosti
20B	copak ho Hána dráždí↓?	podiv
:		
22B	Hána ho dráždí↑?	podiv

Př. (178):

	Text	KF
40A	ovšem to sou velice sympatický dívky↓	sdělení názoru
41B	ano↑? (= vážně? opravdu?)	podiv

Př. (179):

	Text	KF
44B	no rači uteču královnou↓ ty bys mi jí vzal↓	sdělení úmyslu (+ zdůvodnění)
45A	tak ty ses toho všim↑? že ti mužů vzít královnou↑?	podiv + kladně hod- nocení

Př. (180):

	Text	KF
114A	... kluci to nejedí↓	konstatování
115B	... nejedí to↓?	podiv

Př. (181):

	Text	KF
133A	... pojedíš tam sama a já tam za váma přijedu z práce↓	sdělení úmyslu
134B	ty bys tam moh jezdit z práce normálně↓ ale není to daleko↓?	pochybnost

Př. (182):

	Text	KF
28B	... von mě nemusí doporučit↓ vůbec zaměstnavatel↓...	tvrzení
29A	a přijmou vás v tom případě↓?	pochybnost
30B	no v tom přijmou↓	ujištění

Př. (183):

	Text	KF
9C	... výstřih bude tajdle↓ tajdle bude výstřih↑ to soužáda↑ a tajdle bude druhéj rukáv↓ jo↑?...	vysvětlování
10E	no já vim ale ta dýlka ti stačí↓?	pochybnost
11C	to mi stačí↓ to mám delší než své normální svetry↓	ujištění

Mluvčí v replikách s KF podiv a pochybnost jakoby očekával od partnera ujištění, že to, co právě od něho vyslechl, je pravdivé.

Replikami tázacími je možno vyjádřit i některé další KF: *hodnocení, kritiku, výtku, pobídku, výzvu, útok, tvrzení*.

Př. (184):

	Text	KF
133A	... pojeděš tam sama a já tam za váma přijedu z práce↓	návrh
:		
136B	ale viš že by to nebylo marný↑?	hodnocení kladně

Př. (185):

	Text	KF
45A	nojo a dovedeš si představit jak by ta situace vypadala kdyby ti šéfoval Mach↓?	kritika
46B	Mach do těch mejch pokusů potom už vůbec nemluvil↓	obrana

Př. (186):

	Text	KF
231A	Vítku pročs mu do toho povídal↓?	výtka
232D	já mu do toho nepovídal↓	odmítnutí výtky, obrana

Př. (187):

	Text	KF
2A	tak cos to zase to proč tím obtěžuješ ředitele↓?	výtka
3B	ne kvůli tomudletomu já sem eště...	vysvětlování

Př. (188):

	Text	KF
202A	tak ty sám že bys zazpíval Konopu první hlas jako↓? no tak první hlas že bys zazpíval↓?	pobídka
	zpěv	splnění pobídky

Tázací forma v př. 188 zmiřňuje nátlak mluvčího na partnera; mluvčí A (otec) nechce přímo rozkázat, chce, aby partner (dítě) dobrovolně iniciativně splnil požadavek.

Ovšem tázací replikou může být vyjádřen i *příkaz (rozkaz)*.

Př. (189):

	Text	KF
178A	no proč mi to šeptáš↓? dyť mi to řekni nahlas↓	rozkaz (příkaz)
179B	já chci aby to Vítek neslyšel↓	sdělení důvodu

V replice 178 je rozkaz (příkaz) vyjádřen dvojím způsobem: jednak přímo výpovědí imperativní a jednak výpovědí tázací. Mluvčí B v replice 179 místo splnění rozkazu udává důvody svého předchozího chování, jeho replika je formálně vlastně odpovědí na otázku „no proč mi to šeptáš?“.

Př. (190):

	Text	KF
14A	tak jak to uděláme s tou dovolenou↓?	výzva k řešení problému
15B	no tak předně si řekneme kam chceme ject↑ no já to napíšu↓...	návrh řešení

I zde má tázací forma zmírnit nebo zastřít to, že mluvčí chce přimět partnera k jistě činnosti.

Př. (191):

	Text	KF
30A	ale jak to↑? proč↑? co ty seš podřízenej ředitele nebo co↓?	útok
31B	nejsem↓ ale Brunclík stejně mi bude říkat...	vysvětlování + obrana

Tázací forma v replice 30 je známkou výrazně expresivity; tuto repliku nelze interpretovat jako vyjádření potřeby informace, protože vztahy nadřizenosti a podřizenosti, o které jde, jsou oběma mluvčím naprosto jasně (jde o tzv. řečnickou otázku). Ani repliku 31 není možno chápat jako sdělení informace, i když tomu tak zdánlivě je, ale spíše jako obranu.

Př. (192):

	Text	KF
16A	domluvili sme se že budeš v rezortním úkolu↓?	tvrzení (intonace)
17B	my sme se vo tom domluvili spolu↓ ano↓	popření tvrzení

Intonanční centrum je v replice 16 na slově „domluvili sme se“.

Př. (193):

	Text	KF
25B	... ty si myslíš že se do toho stanu pořád budeme pořád vejdem↓ jo↑?	tvrzení (intonace)
26A	no tak teď už se tam tři těžko srovnáme↓ ale ještě se srovnáme↓	popření tvrzení

Př. (194):

	Text	KF
28A	... vono to auto s námi jezdí takle↓? na tý vodě s námi jezdí auto↓?	tvrzení (intonace)
29B	no prosim tě↓ dyť sme nikdy nespali↑ pokud vim tak sme nikdy nespali teda mimo auto↓...	popření tvrzení

Př. (195):

	Text	KF
29B	... někdy sme vezli s sebou v lodi nákou bagáž↑? no nevezli↓	tvrzení (intonace)
30A	nevezli↓?	pochybnost

Př. (196):

	Text	KF
42A	tak říkal že by se mu taky hodilo tak v polovině července↓	sdělení informace
44A	no ale s nikým nemluvil↓ to jen tak hodil do větru↑...	
45B	prosim tě jaký ten má zástoje↓?	tvrzení (intonace)

Repliky s KF *tvrzení* vyjádřenou tázací modalitou jsou velmi zajímavé a liší se od tázacích replik s KF prosbou, nabídkou, návrhem atd. Zatímco v těchto KF je použití tázací formy pochopitelně (souvisí s možností volby u partnera, s jeho svobodným rozhodnutím), u tvrzení něco takového nepřipadá v úvahu. Povaha tvrzení je jiná, nepřipouští žádnou nejistotu. Tázací forma je zde výhradně nositelkou výrazně expresivity, často ironie (srov. repliky 25, 28 v př. 193, 194). Tyto repliky jsou citově příznakové.

Na první pohled bez přihlídnutí ke zvukovému průběhu by nemuselo být vždy jasné, že jde v některých replikách skutečně o tvrzení. Např. repliku 16 v př. 192 bychom mohli chápat jako vyjádřenou potřebu informace v situaci, kdy mluvčí A by si nemohl vzpomenout, zda s partnerem B už o zmíněné záležitosti jednou mluvili (uplynula nějaká doba, mluvčí A měl plno jiných starostí atd.). S ohledem na zvukový průběh obou replik, z nichž první je silně ironická a druhou mluvčí B pronáší naprosto rozhodným tónem, a na kontext celé předcházející části rozhovoru, která má charakter sporu, můžeme soudit, že jde skutečně o dvojici KF tvrzení a popření tvrzení.

Zajímavá je replika 29 v př. (195), v níž je tvrzení vyjádřeno vlastně dvakrát: otázkou, na kterou si mluvčí sám odpovídá (jde o tzv. otázku řečnickou).

V replice 45 v př. (196) vyjadřuje mluvčí B tázací formou velmi kategorické tvrzení: nepřipouští jakoukoli možnost, že by se o jeho tvrzení mohlo pochybovat, protože jeho podklady jsou naprosto jasně (souvisejí s dobrou obeznámeností mluvčího se soukromým životem osoby, o které se mluví).

K výstižnějšímu popisu KF vyjádřených replikami tázacími by bylo třeba připojit ještě podrobný popis jejich zvukové stránky, zvláště intonace. Intonační průběh dialogického textu je velmi důležitý; intonace je mnohdy (zároveň s obeznámeností s mimojazykovou situací a s celkovým kontextem dialogu) hlavní nositelkou smyslu replik.⁶³

7.3. KF potřeba informace vyjádřená replikami oznamovacími a imperativními.

a) KF potřeba informace je vyjádřena replikou oznamovací:

Př. (197):

	Text	KF
53B	no tak taklenc to vypadá↓	
	právě sem si myslel jesi nevite náhodou něco co by teda mohlo	potřeba informace
54A	bohužel no já teda to je jediný co vám mohu říct↑ snad by bylo dokonce vhodný aby šla do nějaké nemocnice↓	sdělení informace

S replikami tázacími jsou tyto „otázkové“ oznamovací repliky těsně spjaty. Rozdíl je jen takový, že v replikách tázacích mluvčí primárně uplatňuje svou snahu získat informaci a vše ostatní ustupuje do pozadí. V otázkových replikách oznamovacích mluvčí jako by někdy nechtěl otázku formulovat přímo, tento „zdlouhavější“ způsob se mu zdá být vhodnější, zdvořilejší. Jindy jako by své přání být informován chtěl skrýt.

⁶³Zvukovou stránku některých intonačních typů sloužících jako výraz komunikativních záměrů či nálad a citů mluvčího popisuje St. Petřík, *O hudební stránce středočeské věty*, Praha 1938, srov. též P. Jančák, *Zvuková stránka českého pozdravu*, Praha 1957.

Př. (198):

	Text	KF
2B	... mně jako záleží na tom jak to bude konkrétně vypadat↓ žejo↓... nebo jaký to má důsledky↓ todlento dělení↓...	potřeba informace
3A	no je to prakticky výhodný↓...	sdělení informace

Př. (199):

	Text	KF
62B	taji de viceméně vo to jak to tedy vůči mně tedy budeš nějakým způsobem postupovat↓ .	potřeba informace
	jesi mi do toho hodláš nějakým způsobem tahat↑ tak proti tomu bych se asi nějak bránil↓ žejo↓	upozornění
63A	no to mě ani ve snu nenapadlo abych tě tahal do věci se kterýma nemáš nejmenší zkušenosti↓	ujištění

Obě první repliky v příkladech 198, 199 by bylo možné beze změny základního významu formulovat přímo jako repliky tázací. Lze o nich říci, že mají touž hloubkovou (sémantickou) strukturu, jako jim odpovídající repliky tázací. R. Zimek (1973) se domnívá, že různé realizace téže sémantické struktury jsou motivovány stylisticky, a to např. explicitností a implicitností vyjadřování. Domníváme se, že důvody takových různých realizací nelze hledat jen v jazyce samém, ale také v oblasti mimojazykové, v pragmatických složkách komunikace.

Ve skupině takových „nepřímých“ otázek se vydělují dva typy:

1. ty, které vznikají při převodu přímé řeči (cizí i vlastní) do nepřímé; obsahují verbum dicendi a závislou větu uvozenou různými spojovacími výrazy (*jestli, zda, proč* atd.).

Př. (200):

	Text	KF
10B	... prosil mě ten muj přítel a Zdeněk Regner rovněž Rabštejnák↓ jestli by moh k tobě se zastavit někdy↓ to je takovej ten šikovnej kluk kterej...	prosba
11A	... beze všeho↓	slib splnit prosbu

2. ty, jichž používá mluvčí pro formulování svého „skrytého“ dotazu; nejde v nich o transformaci přímé otázky v nepřímou. Tento skrytý dotaz bývá formulován pomocí výrazů „jde mi o to,,, „záleží mi na tom,,, „zajímá mě,, apod. a závislé věty uvozené rovněž výrazy *jestli, zda, proč* atd., srov. př. 198, 199.

Případy, kdy mluvčí používá formu závislé (nepřímé) otázky pro formulování svého vlastního dotazu, jsou v dialogu poměrně časté a rozmanité a zasloužily by detailní rozbor, právě pokud jde o motivace takových formulací.

V některých replikách formálně oznamovacích mluvčí jakoby chtěl kromě potřeby informace vyjádřit ještě něco jiného: KF potřeba informace je někdy slabě, jindy výrazněji doprovázena dalšími významovými odstíny.

Př. (201):

	Text	KF
85B	no tady de právě jestli ty mi necháš tedy určitou svobodu↓ jo↑	potřeba informace + požadavek
86A	čemu zase říkáš svoboda do Prčic↓?	potřeba informace

Př. (202):

	Text	KF
41B	no to nevim proč to ředitel dává Machovi↓	potřeba informace + podiv + nelibost
42A	prosim tě no dal mu to↓ no tak	sdělení informace + nelibost + rozhořčení

Př. (203):

	Text	KF
44A	... tak teďkon první otázka↑ pročs to dal řediteli se žádostí aby tě aby ti povolil účast↓...	potřeba informace + nesouhlas s jednáním

Někdy může potřeba informace být v pozadí.

Př. (204):

	Text	KF
7B	potom mám obavu jesi se jí nedělá nějaký nádor↓ nebo tak↓	obava + potřeba informace
:		
12A	tedy to na nádor nevypadá podle toho égé	sdělení informace

Manžel pacientky mluví s lékařem o zdravotním stavu své ženy. V replice 7 vyjadřuje obavu ze zhoršení stavu, která vyplývá z jeho domněnky, zároveň ovšem je v replice implicitně obsažena otázka, zda jeho domněnka je správná.

V dialogických textech se dále vyskytuje množství replik, v nichž je implicitně přítomna potřeba informace nebo potřeba mluvčího, aby se partner k něčemu vyjádřil. Většinou ovšem je zatlačena do pozadí jinou, výraznou KF, která, zejména právě v replice modálně oznamovací, má převahu.

Př. (205):

	Text	KF
13A	... a slyšel sem že se budete ženit↓	domněnka (+ potřeba potvrdit domněnku)
14B	no asi do toho prásknu↓	potvrzení domněnky

Př. (206):

	Text	KF
43B	to znamená že Mach tam bude hledat cokoliv↓	domněnka (+ potřeba potvrdit domněnku)
44A	no samozřejmě že jo↓	potvrzení domněnky

Př. (207):

	Text	KF
54B	já vim že často z těchletech velkéjch kombajnů vzniká velký houby↓	sdělení názoru (+ potřeba souhlasu)
55A	ano↓	souhlas s názorem

Ve všech třech uvedených příkladech (205, 206, 207) v prvních replikách mluvčí vyjadřuje domněnku nebo svůj názor na něco a očekává, že partner zaujme nějaké stanovisko. Mluvčí dává partnerovi něco k úvaze — už v tom je obsažena jistá „otázkovost“, která je ještě posílána charakterem partnerovy reakce (v našich příkladech potvrzuje nebo souhlasí).

Ještě implicitněji je obsažena potřeba informace v následujících příkladech.

Př. (208):

	Text	KF
48B	asi bude mít hodně práce Brunclík↓	domněnka (+ potřeba potvrzení domněnky)
49A	no to nevadí↓	

V replice 48 mluvčí B vyslovuje svou domněnku a zároveň si chce ověřit u partnera A její správnost, protože partner A je více informován o probírané záležitosti a mluvčí B správně předpokládá, že se i on něco více dozví. Mluvčí A domněnku mluvčího B výslovně nepotvrzuje, i když z repliky 49 je jasné, že ji pokládá za správnou. To, že potvrzení domněnky není explicitně vyjádřeno, ještě více oslabuje otázkovost repliky 48.

Př. (209):

	Text	KF
8A	a prosím vás já bych potřeboval mně nedobíjí dynamo↓ potřeboval bych to vopravit↓	žádost (+ potřeba informace)
9B	nebereme pane doktore↓ my máme v srpnu závodní dovolenou↑ a potom mají vobjednaný už měsíc↓	odmítnutí žádosti

V tomto příkladě je KF žádost poměrně výrazná, přesto v ní, jako ostatně v žádosti často, můžeme pociťovat i jistou otázku.

b) KF potřeba informace je vyjádřena replikou imperativní.

Potřebu být informován vyjadřuje mluvčí nejčastěji replikami tázacími, dále též oznamovacími, které mívají různé odstíny, pokud jde o vyjádření všech záměrů mluvčího v těchto replikách. Repliky imperativní s touto KF jsou nejméně časté a v našem materiálu se vyskytl jejich jediný typ.

Př. (210):

	Text	KF
35A	tak mně řekni kam pojedete se Staškem na prázdniny↓	potřeba informace
36D	to já nevím↓	sdělení informace

Př. (211):

	Text	KF
304C	... jak ti to mohlo upadnout↓ to mi řekni teda↓	potřeba informace
205D	no upadlo mi to↓	sdělení informace

Záměr mluvčího získat informaci od partnera je explicitně vyjádřen pomocí imperativu sloves dicendi *řekni mi*, *pověz mi* apod. Potřeba informace je jedinou KF těchto replik a explicitnost jejího vyjádření jim může dodávat některé odstíny, např. u některých je patrná jistá naléhavost, jindy může mít funkci přípravnou; záleží na celkovém charakteru rozhovoru.

Závěr

Dialog jakožto forma jazykové komunikace není až do současné doby u nás dostatečně popsán. Základní práce Jakubinského, Mukařovského i některé práce novější dobře slouží jako východisko pro hlubší poznání této formy lidského styku, je však třeba rozbořením konkrétního materiálu základy teorie dialogu ověřit a dále rozvíjet.

Není pochybností o tom, že výstavba dialogických jazykových projevů se liší od výstavby projevů monologických ve všech složkách, což je ve velké míře způsobeno odlišnými podmínkami jejich vzniku. Ovšem vzhledem k tomu, že jazykové jevy byly vždy převážně studovány na základě psané jazykové formy, je obtížné zkoumat výstavbu mluveného dialogického textu izolovaně (srovnání s výstavbou textů psaných, monologických, může být v mnohém směru užitečné). S tímto vědomím byl proveden rozbor nepřipravených mluvených dialogických textů v této práci.

Základní hledisko uplatňované v práci je globální pohled na delší souvislý dialogický text, který je výsledkem verbální komunikace dvou (nebo více) partnerů, realizované za určitých mimojazykových podmínek, v určité situaci. Postihnout výstavbu dialogického textu znamená charakterizovat jednotlivé složky této výstavby: v práci jsou charakterizovány ty, které se uplatňují převážně a jsou nejlépe postižitelné právě na delším souvislém textu a jejichž adekvátní popis je možno provést jen s přihlédnutím k mimojazykové situaci dialogu. Těmito složkami jsou 1. tematická výstavba dialogického textu, 2. modální výstavba dialogického textu a komunikativní funkce dialogických replik. Jejich popisem jsme se pokusili blíže osvětlit ty rysy dialogické formy vyjadřování, o kterých se často v literatuře píše, ovšem pouze většinou na obecné rovině: podíl mimojazykové situace na vytváření dialogických projevů a vztah partnerů dialogu. Podrobně byly popsány cíle a záměry partnerů dialogu, vyjadřované v jednotlivých replikách dialogu (komunikativní funkce dialogických replik) a byla provedena jejich klasifikace.

Poznání komunikativních aspektů dialogických textů je předpokladem k adekvátnímu postižení jejich stránek jazykových, zejména jejich výstavby syntaktické (výstavba replikové dvojice, stupně redukce odpověďových replik atd.) a lexikální (různé typy lexikálního opakování, opakování replik nebo

Souvislé ukázky nepřipravených mluvených dialogických textů

1.

- 1A posad se↓ tak co máš jaký máš námitky proti tomu↓?
- 2B no ne↑ mně jako záleží na tom jak to konkrétně bude vypadat↓
žejo↓ jak bysme to jako jak to má co co nebo jaký to má důsledky↓
todlento dělení↓ nebo co co z toho↓
- 3A no je to prakticky výhodný↓ a je to dokonce jediné možné řešení↑
v dané situaci↑ poněvadž jak sem ti říkal potřebujem pokrejt rozpočet
a tím to skončí↓ jak to bude v praxi vypadat↑ to nevim↓ to se ukáže↓
jako dybys neměl zkušenosti už dlouholetý↑ že takovýdle zařazení
je v podstatě formalita↓ že záleží na vztahu tvým↑ a Brunclíkovým↑
a tvým a mým↑ atakdale↑ vo nic jinýho nepude↓
- 4B no ne tady de vo to↓ podivej se↓ budeš ty mít proti tomu něco↑ dyš
já budu dělat takový ty věci co sem chtěl dělat↓?
- 5A pokud bude čas↓ pokud vé jedenáctka to dovolí↑ a nebo na druhé
straně pokud
- 6B to není rozumíš↓ protože
- 7A anebo pokud to ta vé jedenáctka dovoluje↑ nebo tak pokud to do
té vé jedenáctky přímo zařadíš↓
- 8B hm no a jakým způsobem by se to mělo zařadit teda do vé jede-
náctky↓?
- 9A no já — nejjednodušší přesvědčit Brunclíka že to je vono co chce↑
co potřebuje↑ a co by měl mít↓ jesi mu snad dáš nějaký ukazatele
vo podle kterých von bude moct soudit o těch lidech které vyšetřuje↑
no tak prosím↓
- 10B no von to má konkrétně už snad rozpracovaný↓ ne↑ tu vé jedenáctku↓?
- 11A a no to sou to je taková hrubá anotace která stejně nemůže určovat
ten přímej experimentální postup↑ a takový ty
- 12B a von se eště bude upřesňovat↑ nebo už to je↓
- 13A no bude se upřesňovat↓ každěj rok↓ samozřejmě↓
- 14B jo takle↓ no tak dobře↓ no tak ty to záleží na tom↑ co ty mi řekneš↓
sice pokud to vé jedenáctka dovolí↑ což je odpověď jistě diplomatická↑

- 15A vůbec to vůbec to vůbec není diplomatický↓ to není vůbec diplomatický↓
- 16B protože tím co říkáš mi nic neslibuješ↑ ani nic nezakazuješ ani nic neto↓ nedovoluješ↓ žejo↓ čímž mi
- 17A ne↓ tím ne↓ velice přesně ti říkám jaká je situace↓ přednost má vě jedenáctka↑ to znamená Brunclík↑ eventuálně zprostředkováním já↑ a pokud čas který tady musíš na to věnovat dovolí tak si dělej co chceš↓ to je to není žádná diplomacie↓ já ti nemůžu určit nebo nemůžu ti říct jak bude ta praxe vypadat↓ ani Brunclík to sám ještě neví↓
- 18B hm
- 19A já být s tebou tak bych byl trochu pokornější↓ to je vopravdu není třeba nebo není možno↓ dráždit neustále ředitele↓ a — a tak jak ho dráždí Kardaš↑ a jak ho dráždí Hána↑ a vobčas já↑ ale to se vopravdu↓ to se nevyplácí↓
- 20B a copak ho Hána dráždí↓?
- 21A no šlepně↓ šlepně ho dráždí↓
- 22B Hána ho dráždí↑?
- 23A no Vampl ho teďko nemůže vidět↓ jak ho vidí↑ tak si bere prášky↓ a to je klukovina↓ co dělá Hána↓
- 24B a čím ho dráždí↓?
- 25A ale no to — to je stará historie↓ to začlo tím že ředitel pověřil Hánu aby vypracoval vě jedenáctku↑ a chtěl na něm aby dělal koordinátora↓ Hána vypracoval vě jedenáctku a nechtěl dělat koordinátora↓ a za živýho boha ne↓
- 26B a proč ho nechtěl dělat↓?
- 27A no že prej to je ředitelova práce↓ no tak tak dlouho zlobil↑ a a tak dlouho trucoval↑ odmít chodit na schůze↑ no až ředitel udělal Brunclíka kordinátorem↑ a Hána přišel vo všechno↓
- 28B no to jo↑
- 29A no samozřejmě↓
- 30B von si myslel že z toho něco vy
- 31A no von chtěl potrestat ředitele a potrestal sebe↓ to von netušil↑ já sem já sem mu říkal ne necouvej z toho↓ říkal no dyť je to ředitelova záležitost↓ dostal pověření že vě jedenáctku tuto část vede on↑ a tak proč bych to měl dělat já↓ marně sem se mu snažil říct a přesvědčit ho vo tom↑ že to je právo ředitele↓ menovat koho chce↓ a tak ne
- 32B a Kardaš ho sere tím že (A no) to má rozdělený↓ jo↑?
- 33A ne↓ Kardaš ho štvě tím že neustále se snaží ze všech možných téch vytlouct pro sebe co nejvíce↓ z pramenů teda pokud de vo peníze↑ z pramenů pokud de vo lidi↑ pokud de vo místnosti↑ atakdále↑ dneska se zas chytli vo kvůli penězům kvůli místnostem↑ kvůli počtu lidí↑ a to nemá vůbec žádný význam todle↓

- 34B a co ty si říkal že ty chceš dělat na tý vé jedenáctce↓ z égé nebo co to bylo↓?
- 35A ne já nechci dělat nic↓ ale ukázalo se že bude dobré↑ když Brunclík ty lidi↓ které von bude vyšetřovat tou baterií těch svejch testů↑...
- ⋮

2.

- 12A ... prosim tě co ti neni na tvém postavení jasné↓? co co co neni jasné na tvém zařazení do plánu↓?
- 13B podivej se já sem za něj šel z tohodle důvodu↓ protože ředitel by musel schvalovat ten rezortní úkol↓ tam má tam má rubriku vohledně toho že by to musel podepsat↓ tak sem ho musel informovat vo tom vo co se vo co se týká↓ čeho se to týká↓ rozumíš↓ a
- 14A nerozumím↓
- 15B a taklen podivej se s Brunclíkem
- 16A domluvili sme se že budeš v rezortním úkolu↓?
- 17B my sme se vo tom domluvili spolu↓ ano↓
- 18A domluvili↓?
- 19B ty si říkal
- 20A ale prosim tě↓ (B ty si říkal) kdy sme se vo tom domlouvali↓ to bylo dlouho před tím↑ než
- 21B pak si říkal dyš se aby se ano↓ ale potom sme mluvili eště jednou↑ já sem šel za tebou znova a říkal sem že chci jenom bejt na část↓ na na tom — (A ano) a ty si říkal
- 22A ale to bylo podmíněno dohodou s Brunclíkem↓
- 23B dohodou s Brunclíkem↓ já sem byl za Brunclíkem byl řek sem mu že tam chci bejt jenom částečný částečným úkolem↓ včera sem mu volal↑ předevčírem sem mu volal↑ dneska tady neni↑ musel sem tedkon sem co sem měl dělat↓ tak sem první věc že sem šel říkat řeknu to ředitelovi co chci↑ protože za nim pak přídu s tím aby mi svolil ten rezortní částečnej úkol↓ to znamená ňákou malou část třeba čtyři nula dát do toho rezortu↑ vostatní zustat u Brunclíka↓ s Brunclíkem sem si dohodnul dneska tam nebyl↑ tak sem řek že zejtra vodpoledne za nim přídu↓ no to já v tom nevidim nic nelégeartys↓ já v tom vidim vcelku
- 24A je to↓ je to absolutně nelégeartys↓ (B proč?) samozřejmě↓
- 25B já to vidim
- 26A protože proč si šel za ředitelem↓? nevytýkám ti to↓
- 27B ty si říkal sám
- 28A dokud si se nedomluvil s Brunclíkem↓ samozřejmě↓
- 29B protože mi Brunclík stejně řekne↑ jak se dohodnu s ředitelem↓

- 30A ale jak to↑? proč↑? (B co) co ty seš podřízenej ředitele nebo co↓?
 31B nejsem↓ ale Brunclík stejně mi bude říkat jak se přes ředitele↓ ty si taky říkal↓ že v tom bude rozhodovat ředitel↓
 32A vo čem↓?
 33B vo tom jesi
 34A v poslední instanci↓
 35B no v poslední instanci↓
 36A ne Aloisi↓ každý je strůjcem svého osudu↓ pamatuj si to↓ a ty seš ty si strojíš velice nepříznivý osud vod sameho začátku↓ co blbneš prosim tě↓? voč ti de↓?
 37B voč mi de podivej se↓ já (A ano) sem chtěl tenleten plán mít ňakým způsobem zařazenej↓ to je kdokoliv jinej by toto chtěl mít taky↓ já sem byl ochotnej né na plnej úvazek ale na částečný ňáký tolento↑ že to je částečně záležitost fyziologická↑ žejo↑ no tak sem chtěl zčásti toto mít fyziologicky zařazený↓
 38A a proč chceš mít samostatnej plán↑ dyš to co chceš řešit tady v tomto rámci té takzvané anotace nebo toho té tvé úvahy vo tom co by se mohlo a mělo dělat↑ proč to nemůžeš řešit v rámci vé jedenáctky↓ proč chceš bejt samostatnej↓? proč chceš mít samostatnej úkol↓?
 39B mně neni jasný no hele jesi v rámci vé jedenáctky to řešit budu moct↓ to mi nikdo tady — rozumíš to já sem furt nevěděl↑ jak to je↓
 40A já tak chápu Macha↓ krucifix já ho tak chápu↓ no nic↓ — tak teďka čekáme na posudek doktora Macha↑ a
 41B no to nevím proč to ředitel dává Machovi↓ co↑
 42A prosim tě (B co?) no dal mu to↓ no tak
 43B to znamená že Mach tam bude hledat cokoliv↓
 44A no samozřejmě že jo↓ ale teďkon první otázka↑ pročs to dal řediteli se žádostí aby tě aby ti povolil účast↓ (B co?) zvykni si na určitý způsoby komunikace↓ vznikaji z toho jenom komplikace↓ zvlášť kolem tvé osoby↓ Aloisi↓ rozmysli si to všechno↑ já netrvám na tom abys byl v mé laboratoři↓ vopravdu vůbec ne↓ ty víš dobře↑ za jakých okolností sem souhlasil s tím aby si sem přešel↓ netrvám na tom↓ jestli si tě vezme ňákej klinik' beze všeho↓ dělej si co chceš↓
 45B dyš to bereš takle no tak
 46A no beru to tak↓ ty se tak chováš totiž↓ ty se tak vod sameho začátku chováš↓

⋮

3.

- 1A ano posadte se↓ tak co máte zase za nápad↓?
- 2B s tou školou↓ (A no) no prostě dělat si rozšířit si to v pedagogickém směru↑ že bych v budoucnu prostě zkusil učit↓ no já nemyslim jako vodejít↓ hnedko nebo tak↓ ale ňák bych třeba až za deset let↑ nebo tak↑ ale chtěl bych prostě učit↓ a ani při tom studiu↓ třeba bych to dělal dlouho↓ jo↑ třeba bych to dělal šest let↑ dyš bych neměl čas↓ nebo dyby mě to nebavilo↓ dybych si to vodložil↑ ty zkoušky↑ no↑
- 3A a vy si myslíte že při tom našem způsobu výuky vy nemůžete přímo vyučovat teďka↓ s tou
- 4B no na vysoký škole bych moh↓
- 5A jako asistent a pak jako
- 6B to bych moh↓ ale jako nemám to pedagogický vzdělání↑ dyš bych chtěl učit↑ a přitom bych si musel ňák to studovat stejně↓
- 7A co vás k tomu vede↓?
- 8B co mě k tomu vede↓ no takovej ňákej taková ňáká volnost↓ jo↑ do budoucna↓ a chtěl bych prostě učit↓ já sem vám to říkal↓ dyš sem nastupoval↓ že bych si to chtěl zkusit↓
- 9A čili vaší touhou není dělat čistou vědu a nebo vědu v těch našich podmínkách↓
- 10B no tak tak
- 11A no buďte naprosto upřímný↓ to je
- 12B no já jí tak dělat tu vědu↓ žejo↓ dyš by tady bylo↑ něco co by mě chytlo třeba ňáká ňáký téma pro aspiranturu↑ no tak bych si to třeba dělal↑ a
- ⋮
- 22B ale jako to je mimo práci studium↓ to je jenom roz to voni mi uznaj spoustu zkoušek z toho co sem dělal↑ a akorát ňáký pedagogický↑ žejo↑ takevídle↑ a to
- 23A no ne pochopte jedno↓ že takovej doktor Hlušička↑ doktor Kalousek↑ docent Hána↑ atakdale↑ kteří s vámi mají nejvíce spolupracovat↑ se budou na vás dívat skrz prsty když ucítí že máte zaječí úmysly↓
- 24B to já bych jim to vysvětlil↓
- 25A dobře↓ vysvětlovat jim to můžete↓ ale druhá věc je že ten pocit který v nich toto vaše rozhodnutí vyvolá z nich asi nedostanete↓ to je vo tom — to není asi to podstatně↓ podstatně je jestli ste s tou představou jestli ta představa je tak silná↑ že s ní nemůžete nic dělat už↓ nebo je to
- 26B tady de vo přihlášení na školu↑ a to můžu kdykoliv zrušit↓

- 27A to není tak jednoduchý↓ podívejte se↓ přihlášku na školu můžete dát jenom po potvrzení zaměstnavatele↓ zaměstnavatel se zaručuje↑ že vám umožní studium mimo
- 28B ne to se nemusí↓ nemusí zaručit↓ (A ne?) von mě nemusí doporučit↓ vůbec zaměstnavatel↓ tam může být napsaný pod tím nedoporučujeme↑ nesouvisí vůbec (A ano) s problematikou ústavu↓ no tím pádem nedostanu studijní volno kerý je nějak dva dny na zkoušku↑ a jinak to si žádný studijní volno není↓
- 29A a přijmou vás v tom případě↓?
- 30B no v tom přijmou↓ já to nechci dělat↓ žejo↓ já bych to dělal třeba šest let↑ pomalu↓ žejo↓ dyš mi to nepude↓ je to takový↑ je to takový něco mimo práci eště↓ žejo↓ si
- 31A no já sem se s tím nikdy v této podobě nesešel↓ já sem měl dycky dojem↑ že (B to nemusí já sem se na to ptal) to potvrzení zaměstnavatele je nutné↓ (B v té škole)
- 32B tam mně můžou napíšu posudek na mě↑ patrně nějaký hodnocení asi↑ a potom jsi doporučujou nebo nedoporučujou↓ no já s tím počítám že to nedoporuže to vůbec nesouvisí↓
- ⋮

4.

- 14A tak jak to uděláme s tou dovolenou↓?
- 15B no tak předně si řeknem kam chceme ject↑ no já to napíšu↓ — tak chceme ject↓ no voda↑
- 16A všechno všechno to napíšem↑ a pak to všechno vyškrtnem↓
- 17B no↓
- 18A pojedem sbírat houby támhle k Rakovníku s dědečkem↓
- 19B no to by taky nebylo špatný↓ no tak dobře↓ tak si napíšem kam bysme chtěli↑ a dyš to nepude tak tam nepojedeme↓ no tak tak na vodu↑
- 20A no tak piš sestava↓
- 21B jak to↑? sestava↓
- 22A sestava kdo pojedě všechno↓ Alenka↑ Mirek↑ já↑
- 23B Mirek↑?
- 24A no vidíš↓
- 25B no Mirek by ale měl ject↓ a kde bude spát↑? ty si myslíš že se do toho stanu pořád budeme pořád vejdem↓ jo↑?
- 26A no tak teď už se tam tři těžko srovnáme↓ ale eště se srovnáme↓
- 27B já můžu spát v autě↓ co↑?
- 28A jo↑? vono to auto s námi jezdí takhle↓? na té vodě s námi jezdí auto↓?
- 29B no prosím tě↓ dyť sme nikdy nespali↑ pokud vim tak sme nikdy

- nespali teda mimo auto↓ nebo my sme někdy vezli s sebou někdy sme vezli s sebou v lodi ňákou bagáž↑? no nevezli↓
- 30A nevezli↓?
- 31B no kde sme spali bez auta mi řekni↓
- 32A a kde sme měli stan a takový ty věci↓?
- 33B no v autě↓ co↑? ráno sme to sbalili a dali do auta↑ jeli sme po lodi a pak sme to auto přivezli↓
- 36A někdy↓
- 37B no a kdy ne↑? já si nespomínám↓
- 38A někdy když sme jeli Lužnici do Veselí tak vim↑ že sme ho měli tam v Suchdole↑ a pak až ve Veselí přece↓
- 39B no tak to už je minulost prosim tě↓ nebo chceme ject na Lužnici↓?
- 40A tak já nevím kam pojedeme↓ já sem mluvil dneska náhodou sem potkal Pepu Šírovýho↑
- 41B hm
- 42A tak říkal že by se mu taky hodilo tak v polovině července↓
- 43B v polovině července↓
- 44A no ale s nikým nemluvil↓ to jen tak hodil do větru↑ ani s Helenkou ne↑ to se domnívá že by měla v tu dobu volno↓ nemluvil ani s Mirkem Mikovým no tak
- 45B prosim tě jaký ten má zástoje↓?
- 46A takže my začnem tak že si to naplánujem podle sebe↑ a pak to budem muset přizpůsobovat↓
- 47B tak sme u tý sestavy↓ jo↑? nebo to nebudem teď řešit↓?
- 48A no mužem zatím pokračovat↓
- 49B no takle↓ dyby jel Mirek — počkej↓ dyby jel Mirek na Albeř tak nemůže na vodu ject↑ jedině jedině — vona ta Albeř je asi vod štvrtýho července↓ to znamená že by moh ject na vodu buď do štvrtýho července↑ a nebo až teda potom↓
- 50A po Albeři↓
- 51B nojo ale po Albeři chceme ject my na Albeř;
- 52A hned po dětech↓?
- 53B to jistě↓ nebo ledaže bysme
- 54A tak to bysme vůbec na vodu nejeli↓?
- 55B no nebo bez Mirka↓ až von bude na Albeři↓ no protože já chci tu Albeř vzít mně se nechce brát poslední turnus Albeře↓ protože to už máš teda konec toho srpna↑ to bejvaji studený noci↓
- 56A ale zase rostou houby↓
- 57B no to víš houby to nemysli si↑ že tam budeš furt chodit na houby dyš tam budou děti↓ a že je tam usušíš někde ve stanu↓ ňák to si neplánuj že to bude ňák ňákej houbovej zájezd↓
- 58A no tak dobře↓ tak bychom na tu vodu jeli bez Mirka↓

- 59B ale je to škoda↓ von by tomu přišel na chuť↓ ale zase ty starosti že se utopí↑ a nebo že se nastydne a že se nenají↑ a eště ho letos necháme↓ žejo↓
- 60A já ho muži vzít dyš tak na Sázavu na nákej krátkej ten na krátkou jízdu↓
- 61B a co já↑?
- 62A dyš máme jednu loď↑
- 63B já budu vozit auto↓
- 64A ano↓ tak to ano↓
- ⋮

5.

- ⋮
- 67A a co ste tam jako co ste tam probírali↓ protřepávali↓?
- ?68D no třeba vo Blažkovi sme si různě povídali↓
- 69A všichni všichni ste mu byli nakloněni↓ žejo↓
- 70D no jak nakloněni↓?
- 71A no všechny děti říkaly že Blažek je fajn↑ a že je to s nim příma a vůbec↓
- 72D ne↓
- 73A vůbec ne↓?
- 74D že je hroznej a že je to s nim úplně vošklivý↓
- 75A že je hroznej a že je to s nim úplně vošklivý↓?
- 76D no↑
- 77A a mně se zdálo že se snaží abyste mu rozuměli↓
- 78D no von se snaží aby na nás co nejvíc křičel↓
- 79A aby na vás co nejvíc křičel↓ tak to je veškerý jeho snažení↓?
- 80D jo↓ vůbec nic nám nedovolí↓
- 81A no a dyš ste venku tak jak se s vámi takle baví↓?
- 82D no to s náma není↓
- 83A hraje si s váma třeba↓?
- 84D to s náma není↓
- 85A hraje s vámi fotbal↓?
- 86D ne↓
- 87A vůbec ne↓?
- 88D ne↓
- 89A hází s vámi balónem↓?
- 90D ne↓
- 91D a chodí s vámi na výlety↓?
- 92D nechodí↓
- 93A takže vůbecho venku nevidíte↓?
- 94D no vidíme dyš moje auto třeba↑ nebo dyš na nás nadává↓ to ho slyšíme↓

- 95A hm a co ten ten Kája↓?
 96D jakej Kája↓? Dája↓ ne↑?
 97A Dája↓
 98D no ten by ušel docela↓
 99A s tím je to lepší↑?
 100D no docela jo↓
 101A žádnou vedoucí ste neměli↑?
 102D ne↓ nojo↑ měli↓
 103A tak jak to bylo↓? Dája byl na jednu polovinu a ta druhá vedoucí byla na druhou polovinu↓?
 104D ne↓ my máme tři voddily podle hlasů↓ no tak je to — no první voddíl má Dája↑ druhej Saša↑ a třetí — třetí má Jitka↓
 105A a kterej z nich je nejlepší↓?
 106D Saša↓
 107A Saša↑?
 108D no↓
 109A u toho si byl ty↑? ne↑?
 110D to je holka↓ víš↑
 111A jo Saša je holka↓ aha↓ a ty si byl u kterýho vedoucího↓?
 112D u Saši↓
 113A u Saši↓? (D no) no tak to si měl štěstí↓ a Saša ta s vámi všechno dělá co chcete↓?
 114A já vim ale ty tam seš kluk mezi samejma hokama↓ vid↓
 115D no↑
 116A tak to je horší↓ to je horší↓ já dyš sem tam byl tak sem si myslel že by se ti mohlo stát že bys za chvílku mezi ně zapad se sukněma↓
 117D to by se mi nelíbilo↓ zvlášť ty velký podpatky↓
 118A a který holky sou nejlepší tam↓? mezi nima↓?
 119D Mirka↓ tamta jak sem s ní hrál to to to (A jak ste si házeli) jak sme si házeli↓ no víc nevim↓ no no eště ňáký↓
 ∴

6.

- ∴
 139A ... ale teď já ti vokážu↓ já dám tadydle šach↑ aby sis nemyslel že je to jen tak jednoduchý všechno↓ máš šach↓ a vod koníčka↓ to znamená že nemůžeš nic před sta (B vit)↓ představit↑ a král musí co↑?
 140B uhnout↓
 141A uhnout↓ no↑
 142B já mám jediný mís jediný dvě místečka kam můžu uhnout↓
 143A ty ti stačej ale↓ ne↑?
 144B tři ale↓

- 145A no tak tři↓ to už je pane↓ dybysi eště víc počítal tak bysi napočítal
vlastně vlastně čtyry↓
- 146B čtyry↓ jo↑?
- 147A no vidíš↓
- 148B tak semdle↓
- 149A jedna dva tři čtyry↓ no vidíš že bysi napočítal čtyry↓ který si vybereš↓?
- 150B todle↓
- 151A todle si vybereš↓ a co já udělám tady↓? proč myslíš že sem dával ten
šach↑? proto aby ti moh tendle koníček↑ panečku↑ skočit raz dva
raz dva tři na věžku↑ a už je moje↓ a co teď ty hraješ↓? no co teď
musíš hrát↓?
- 152B já bych teďka musel vystrnadit tohodle koníčka↓
- 153A ano↓ správně↓ správně↓ tak co si udělal↓? ty si udělal prve špatnej
tah↓ dybysi s tím králem — měl si čtyry políčka sis moh vybrat
na který máš jít↓ vid↓ a vybral sis právě to nejhorší↑ protože sis
tady zase zakryl↑ zase si si tady zakryl vidíš↑? tu lajnu na toho koníčka↓
dyby si uhnul kamkoliv jinam králem↓ tak dejme tomu že si uhnul
s tím králem takle↓ jo↑? že si byl chytřejší↑ že si byl chytřejší než
seš↑ a že si uhnul s tím králem semdle↓ a co bys hrál teď↑? abys
moh dát ten mat↓? tak↑ tak↑ správně↓ ten koníček ti překáží↑ tak
ho musíme sebrat↓ no ale já ti toho střelce vemu↓
- 154B hm to je pravda↓
- 155A tak↓
- 156B nojo tam nemůžu↓ semdle můžu↓
- 157A tam že můžeš↑? tak to ti královničku vemu↓
- 158B fuj↓
- 159A tam bych ti tu královničku vzal↓
- 160B a mě to mrzí↓ semdle↓ — tam taky ne↓ — tak kam↑? semdle↓
- 161A no Zbyňdo↓ tos mě ale tos mě ale teďkon zklamal↓
- 162B no kam sem moh jinam↓?
- 163A tos mě teďkon zklamal↓
- 164B kam sem moh jinam↓? ty↓
- 165A tak se dobře podívej↓ na co sis to všechno připravoval↓?
- 166B na mat↓
- 167A na mat↓
- 168A na mat↓ a mužeš vodtud dát ten mat↑?
- 169B můžu↓
- 170A no a proč
- 171B tak já ho dám semdle↓
- 172A nojo ale to bylo s nápovědou↓ no to ti tatínek musel napovědět jak
máš ten mat dát↓ no dyť vidíš že to že to je stejný jak to bylo prve↓
je to stejný↓

- 173B hm
 174A je je královna u krále↑?
 175B je↓
 176A no a je královna chráněná↓?
 177B je↓
 178A je↓ a jenomže to trvalo vo pár tahů dýl↑ asi vo šest nebo vo sedum↑
 a už si ztratil přehled↑ a už si nevěděl jestli to můžcš udělat↑ tak
 vidíš↓ tak sedni si hezky za šachovnici a řekni mi↑ jestli eště budem
 hrát jednu partii nebo ne↓ poslední↓ nebo to už stačí↑?
 179B eště jednu↓ ale
 180A dvakrát si vyhrál↑ a tak teď já ti dám tentýž mat jako ty dáváš mně↓
 uvidíš↓ ale já ti to voplatim↓
 181B tak mi to voplatíš↓ no↑
 182A já ti to voplatim↓ já sem zvědav↑ tys mně dal dvakrát mat tys mně dal
 takovej dvakrát rychlej mat↑ než sem se stačil rozkoukat tak už se už
 byl král v ouzkejch↓ ale teď já ti to všechno voplatim zpátky↓ tak
 hraj↓ hraješ první↓

⋮

7.

....

- 1C teď vám ukážu svý dílo↓ počkejte↓ to je takle↓ moment↓ až se v tom
 vyznám↓ no↑ a — tak moment↓ to je — počkat takle to je↓ to je
 rukáv↑ jo↑ to je rukáv↓
 2E no v tom bych se teda nevyznala↓
 3C já jo^ počkejte↓ hele↓ takle↓ tady je nákres↓
 4E já bych řekla že je todleto výstřih↑ a todle rukáv↓
 5C ó kdepak to je omyl↓ takle je to↓ jo↑ ? tak todle je rukáv↑ a — hym-
 bajs teď sem to zapoměla↓
 6E no počkej↓ tak mně ten střih↑ tak mně ten střih polož tak jak to máš
 upletený↓
 7C takle to mám upletený↓ takle↓ ne↓ takle↓ takle↓ no↓ todle je rukáv↑
 to sou záda↑ todle je rukáv↑
 8E no a to je výstřih↓
 9C ale není to výstřih↓ depák↓ jéžiš teď sem se úplně zmátla↓ výstřih
 bude tajdle↓ tajdle bude výstřih↑ to sou záda↑ a tajdle bude druhej
 rukáv↓ jo↑? to se takle uplete↑ a pak se to přehne↓
 10E no já vím ale ta dýlka ti stačí↓?
 11C to mi stačí↓ to mám delší než své normální svetry↓
 12E no počkej! a dyš je todleto rukáv a todle záda↑
 13C to je rukáv↓ no↑

- 14E no a tak co je todle↓?
 15C kde↓?
 16E todleto↑
 17C todle↑? no to
 18E todle↓
 19C no nic↑ to je polovina↑ a to až dopletu tajdle↑ tak tak to prostě na druhý straně udělám stejně todle samý↑ takle↑ jo↑ a tady bude pak ten rukáv↓ no heleďte se↓ já sem tajdle↓
 20E tajdle ti vyvstane díra↓
 21C jaká díra↓? dyť já to
 22E no a co
 23C no já to tajdle naberu↑ a dopletu to↑ a tajdle to akorát sešiju jako na rameni to bude jako sešitý↑ to je — to je rameno tajdle to vede↑ no↑ já sem tajdle↓ já mám todle↓ teď jsem někde tajdle↓ (E no) takle sem to roz takle sem upletla todle↑ pak sem tady ty voči rozpúlila napúl↑ jo↑ (E ano) tydle sem dala na špendlíky↑ tajdle sem při nechala todle↑ přidala sem těch vosumdesát voči tajdle↑ (E ano) a teď to pletu takle↓ (E aha) jo↑?
 24E takže teďka to upleteš k výstřihu↓
 25C ano↓ teď udělám tajdle — tajle ten zadní výstřih↑ jo↑ dopletu to semdle↑ až budu tajdle↑ (E ano) dodělám vedle kus a pak dopletu ten rukáv↓ (E hm hm) no dyť já sem se úplně zmátla↓
 26E a pak to tady sešiješ↓
 27C pak to tajdle↑ — no pak to tajdle sešiju↓ no↑
 28E hm
 29C no to já nevím↓ žejo! no ale uvidím↓ takle to vypadá jednoduše↓ to mi dala jedna známá mi to nakreslila↓
 30E no jednoduše to vypadá↓ vcelku na to nemáš takový velký jehlice↓ žejo! aby se to mohlo plect vcelku↓
 31C no nemám! tak bych to musela dát na kulatou↓
 ∴

8.

- ∴
 65E jako mně se líbil strašně ten lýkovec↓ ten keříček↓ no ale dyš říkaji že je to jedovatý↓ to je prudce jedovatý↓ jedovatější než konvalinka↓ tak se bojím ty děti aby na to nešahly a — potom třeba měly něco v ruce↑ žejo↑ nákej koláč↑ nebo něco↑ snědly to pak a
 66A je konvalinka jedovatá↓?
 67E konvalinka je jedovatá↓ dyť se z toho vyrábějí léky↓
 68A no není třeba nebezpečná↓ jenom dyš je větší množství se načichá nebo

- 69E ne nemysli si ten květ snad↓ jo↑ ty listy a ty lodyhy sou jedovatý↓ no
pani Uhlíková říkala na ten lýkovec dyš se šahne↑ tak že se musej
umejt ruce↓ no↑
- 70A to snad není možný↓
- 71E no nevím↓ vona to říkala↑ no tak já se toho bojím↓ tajdle ten — ten
Kopta↓ ten ho tam má taky v tý skalce↓
- 72A no tak to asi tak to nebude tak zlý↑ to bysi sem nemohla dát žádnou
pořádnou kytku↓
- 73E no ale ten lýkovec je hezkej↓
- 74A je↓
- 75E já nevím ale no — hele ale k těm rododendronum snad trošku tý
rašeliny bysi měl sehnat↓ pan Uhlík říkal že jí letos nedostal vod
zahrádkářů↑ že prej jí bylo málo nák↑ že se na něj nedostalo↓
- 76A hm
- 77E a já bych potřebovala trošku já snad je budu muset zejtra zalejt
trošku↓ protože je to suchý↓
- 78A to jo↑ zalejt se budou muset↓
- 79E no neprší tak dlouho↑
- 80A zatím to s nima nedopadlo dobře↓ protože byly čtyři↑ už sou jen dva↑
a nevím jestli se udržej↓ ty dva rododendrony↓
- 81E no ten jeden je pěkněj↓ a tamten druhěj já nevím↓ snad bysi ho měl
rozsadit↓ takle to tam nevypadá nijak
- 82A no to až se zesílí trošku↓ zatím je nechám pohromadě tak jak říkal
Dušan↓ voni chtějí bejt pohromadě↑ mít pohromadě vláhu↑ podržet
si jí↑ aby se jim dobře aby se jim dobře rostlo↓
- 83E no ale tu rašelinu↓
- 84A budu muset jet do jižních Čech pro ní na Soumarskej Most↓
- 85E na Šumavu↓ vid↓
- 86A a dyt já eště tam zbytek mám z toho posledního↓
- 87E jo tak↑
- 88A z tý poslední jízdy↓
- 89E nojo↑ ale to co si přivez z toho kompostu↓ ne↑?
- 90A ne ne ne↓
- 91E ne↑?
- 92A jak sem přivez pozdějš rašelinu↓
- 93E hm tak tak jí tam dáme↑ hezky to nakypříme↑
- 94A a co zeleninku↓? tak kromě jahod tam bude jako vždy salát↑
- 95E petržel↑ mrkev↑ mrkev už řádkuje↑ ta je zasetá↑ cibul tam bude↑
- 96A cibul taky↑?
- 97E děda nasázel cibul↓
- 98A a tu sme nemívali↓
- 99E no nemívali↑? no mívali sme jí↓ dyš si byl malej tak sme mívávali

- cibul↓ ty se nepamatuješ co sme tady měli zeleniny↓ vid↓ cerelu↓
kedlubny↓ karfiol↓ všechno sme tu měli↓ no ale to taky byla práce
s tim↓
- 100A to jo↑ cerel dyš si spomenu jak se pořád zalejval↑ to bylo hrozný↓
101E no ten chce hodně vody↓
102A sme pořád pumpovali↑ pumpovali↑
103E no a to si představ↑ pan Hendrych dyš si zlámal nohu↑ to se pamatuješ
jak chodil vo tý holi↓? jak v zimě ↓jo↑? v zimě chodil vo holi↓ a tys
— tys vždycky s nim chodil↑ a — a von říkal a říkal si mu↓ no dyš tě
zebou nohy↓ to musíš dělat takle↓ víš↑? to musíš těma prstama takle
hejbat↓ a voni tě ty nohy zábst nebudou↓ se dycky smál jakýs mu
dával rady↓ no a to ležel v nemocnici↑ a to sme zalejvali s tatínkem
vobě zahrádky↓ jeho a naši↓ a to bylo vody↓ to sme se nadělali↓
104A ale von měl Hendrych měl v pumpě ten ten výtlačnej systém↓
105E no↑ nojo↑ to právě byla těžká↓ na jeho pumpu sme nepumpovali↓
pumpovali sme na naši↑ protože ta byla hrozně těžká↓ tu sme nemohli
unest↓ utáhnout↓ no to víš↑ to bylo zeleniny↓ to byla válka↑ nikde nic↑
106E no tak teď se to pěstuje hlavně proto aby byla čerstvá↓ žejo↓
107E no↑
⋮

9.

- ⋮
- 1A třeba si se zmínila že Zdeněk byl v Alma Atě↓
2F no↑ no↑
3A to je pro mě oblast naprosto neznámá↓
4F von už tam byl dvakrát↓ jednou tam teda eště byl za studií v Moskvě
dyš byl↑ tak tam jel sám a sám si do hor↑ no teď tam byl tedy podruhý↑
v jinym údolí teda↑ a byli tam na nějaký základně o které si asi už nebu-
du pamatovat jak se menuje člověče↓ pár kilometrů nad Alma Atou↓
vypadlo mi↓ asi bydleli v osumnácti stech metrech↓ tam měli v pod-
statě asi pět vleků z nichž dva byly v chodu↓
- 5A já si spomínám že v novinách psali ve Sportě teda↑ že ve Svazu mají
u Alma Aty jedno vynikající středisko lyžařský↑ kde jim dělají všechna
opatření pro to aby — prostě mohli vyrůst do špičky↓ žejo↓ a tak mě
napadlo že jestli to třebas není vono↓
- 6F no nepochybně↓ protože je jedno to středisko↓ voni mají dvě↑ na
Kavkaze↑ takový dvě lyžařský střediska↓ žejo↓ a jedno mají na tom
Tan Šanu↓
- 7A hm tak to by mohlo bejt na Kavkaze spíš ale↓
8F no teď Kavkaz myslim že je takovej frekventovanější↓ jo↑ ten Tan Šan

má výhodu že je teda chladnější↓ ale voni právě mají největší problémy s tím že třeba ten sníh je tam hrozně suchej↓ jo↑ Zdeněk říkal jako že u nás prostě dyš je sníh třeba měsíc↓ tak slehne↓ žejjo↓ zvlhne↓ a stačí aby na něj zasvítlo sluníčko tak přestane bejt prašanem↑ no kdežto tam prostě je napadlej sníh↑ a teďka neustále se to propadá do hloubky metru i více↓ jo↑ a že tam to počasí má skutečně takový docela jiný charakter↓ voni tam byli teda zhruba no — přes štrnáct dní↑ jo↑ na jednom místě↑ a říkal že prostě takovej sníh neviděl↓ jo↑

- 9A a kolik jich tam bylo↓?
- 10F asi dvacet↓ ani ne myslím↓
- 11A a měli s sebou lyže↑?
- 12F měli lyže↓ a dokonce teda měli i běžky↓ sjezdovky i běžky↓ jenomže mají to blbý akorát v tom že pouštěli jim vlek asi vod půl desátý do půl třetí vodpoledne↓ a pak nic↓ jo↑ no a jezdit tři neděle prostě na jednom fleku↓ voni prostě tu sjezdovku skutečně nemají děláu takovým způsobem jako sou dělány v Alpách↓ žejjo↓ tam máš jednu sjezdovku↑ a máš několik teda — takle↓ jeden vlek↑ a můžeš sjet po několika sjezdovkách↓ žejjo↓ takže jako dost to je takový prímácký↓ ale tady je prostě jeden takovej sice širokej svah↑ ale vedle už je to prostě neupracovaný↑ a tam je ten sníh↑ a Zdeněk říkal že tam třeba trénovali závodníci a nejhroznější na tom bylo že voni jedou↑ a jakmile vybočí z tý tratě↓ tak lámou si nohy šíleným způsobem↑ protože tam je prostě hlubokej sníh kterej je okamžitě zbrzdí↓ no↑ a teď to letí↓ takový nejhorší úrazy to prej byly denně↓ že tam někdo jim vylítával z trati↑ žejjo↑ měli tam pár těch rolb↑ no↑ a ty byly rozbitý↓ víceměně↓ ty se jim nepodařilo uvest do chodu za ten tejden je uvest do chodu↑ a taky ty tratě zpracovávali↑ ale jakmile vyjedeš z tratě tak je zle↓
- 13A a to měli rolby vlastní výroby nebo to měli
- 14F já myslím že ne↓
- 15A ne vlastní↓
- 16F já si myslím že ne↓ neměla sem — todleto zrovna nevím↓ to sem po tom nepátrala tak hluboce↓ vim že tam měli vleky teda postavený↑ jeden od Transporty Chrudim kterej vůbec nejezdil↑
- 17A nejezdil↓?
- 18F ne↓ s téma kotvama↓ a ty kotvy jim furt padaly↓ žejjo↓ tak to je u nás běžná záležitost jenomže u nás se to rychle nandá zase↑ a
- 19A no to de vo to jakej vlek tam měli
- 20F šlepr normální↓
- 21A dobře↓ ale ta Transporta Chrudim dělá jako plno druhů ↓žejjo↓
- 22F no dělá↓ ale
- 23A a to byly napevno přidělaný ty kotvy jak maj tu špulku↑?
- 24F ano↓ ano↓ ano↓

- 25A —————do tý špulky jak se to navíjí↓?
- 26F no↑ no↑ no↑
- 27A a s tím tam měli potíže↓?
- 28F s tím tam měli velké potíže↓ takže to nebylo vůbec v chodu↑ a pak tam ještě jezdily dva další↑ jedna sedačka↑ tak na tý jezdili jako nejčastěj↓ no↑ a jinak prostě je to unavovalo po několika dnech↑ takže ačkoliv měli zákaz vycházení↑ neboť služba lavinového nebezpečí vydala zákaz↑ tak oni tajně teda vycházeli↑ měli tam svého průvodce který se o ně staral↑ který neměl na starosti nic jiného než je↑ s nimi přišel a s nimi odešel↑ a pravidelně teda už po týdnů chodili na tajné výpravy↓ dycky se třeba v noci sebrali a vyšli↑ nebo dyš bylo ráno hezký počasí tak se sebrali a odešli aby se vraceli na ty hlavní jídla↑ jo↑ aby prostě nebyli příliš nápadný↓ no a pak se tam seznámili nahore byla nějaká meteorologická stanice↑ a ledovcáři kteří ňák měřili — já nevim↓ na ledovcích různé údaje↑ takže se tam dost s nima seznámili↑ a po večeri se dycky v noci vybrali↑ tam u nich přespali↑ a ráno dycky vyrazili na ňákovou takovou hřebenovou túru↑ na ty kopce přes tři tisíce kolem čtyř tisíc↑ což
- 29A jak znám Zdeňka↑ tak ty chodili po cestách který obvykle nejsou značený↓ že si vybírali samý
- 30F no voni tam turistický cesty nejsou značený nikde↓
- 31A nikde↓
- 32F to je přece jen taková oblast ještě — panenský↓ no↑ takže chodili po různých místech↑ no a ty ledovcáři je teda ještě vodili po těch ledovcích protože faktem je↑ že sou tam třeba pukliny který sou hluboký hrozně moc↓ a to bylo zasypaný sněhem takže mužeš na to stoupnout a proborit se↓
- 33A aha↑
- 34F takže z toho důvodu měli oprávněný strach↓ no a voni tam na těch běžkách skutečně chodili a snad
- 35A a to mají ňákovou takovou hůl kterou píchají před sebou nebo
- 36F ne to voni vědí↓
- 37A už vědí kde sou↓
- 38F to voni vědí kde ty pukliny sou↓
- ⋮

10.

- ⋮
- 1B dobrý den↓
- 2A proč ste chtěl se mnou mluvit↓? posadte se↓
- 3B já sem chtěl abyste mi řekl↑ jak to s mojí manželkou vypadá↓ protože se mi stále zdá↑ že se to horší a horší↓

- 4A a co se horší vlastně↓?
- 5B no tak myslím že se jí zmenšuje inteligence↓ já tomu tak nerozumím↓
- 6A podívejte se já nejsem její ošetřující lékař↑ jí ošetřuje paní doktorka Wünschová↑ já tady dělám jenom vyšetření toho mozku↑ a to je vše↓ co o tom mohu říct↓
- 7B potom mám obavu jesi se jí nedělá nějaký nádor↓ nebo tak↓
- 8A z čeho soudíte↓?
- 9B no že se to zhoršuje↓ z toho si myslím↓
- 10A no a stěžuje si na nějaké bolesti hlavy↑?
- 11B to ani ne↓
- 12A tady to na nádor nevypadá podle toho ěgě↓ a jak dlouho pozorujete to zhoršení↓?
- 13B no tak zhoršení je prakticky teďka během těch dvou let↑ co teďka to nějak ta nemoc se znova obnovila↓ že vona to měla před sedemnácti lety to začlo tou laktační psychózou↑ a před deseti lety se to jaksi vobnovilo↑ to nějak se ztratilo během tak roku↑ no a teď to trvá dva roky a jaksi nevím jak to
- 14A jaké prášky bere↓?
- 15B no paní doktorka jí dávala ten thioridazin↑ ovšem ten jí srazil natolik↑ že vůbec nebyla schopna žádnýho konání↓ ten prostě z ní udělal takovou asi pětiletou holčičku↓ před desíti lety žejo↑ to prostě paní doktorka Munzarová jí dala meleril↑ a ten jí z toho dostal velice rychle↓ tak pokud sme ho sehnali↑ ten meleril zabírá eště dosud↓ ale je potřeba jaksi ne ten↓ prostě ten švýcarskej kterej sme měli tenkrát nemáme↓ a ten se tady nekoupí nikde↓ a co se týče západoněmeckýho tak ten prostě působí nějak všelijak↑ já nevím je to stejná firma↑
- 16A to je divný↓
- 17B a americkej ten je obvykle dycky↓ takže todleto všecko jesi neexistuje něco inýho↑ co by mohlo protože to už uplynulo tolika let↓ třeba se něco našlo↓
- 18A ne ale to já se divím že vona je tak závislá na tom melerilu↑ dyš ten to je v podstatě náš thioridazin↓ takže
- 19B ten thioridazin ani před těma deseti lety jí nedělal dobře↓ tak já nevím
- 20A —————se stejnými účinky↓
- 21B je to tam napsaný↓ ano↓ (A ano) to je stejný ale něco snad to je asi já tomu nerozumím↓
- 22A nojo no podívejte se↓ jestliže máme thioridazin tak nemůžeme dovážet a nemůžeme
- 23B von snad se do loňského roku dovážel sem slyšel↓
- 24A no vobčas na kliniky a vobčas k nám↓
- 25B no a teď už tady není↓
- 26A teď už tady není ani tabletky↓

- 27B a co dělat tedy↓ jesi jak to vy vidíte↓ to víte já
- 28A podivejte se↓ já skutečně já pani vaši pani znám velice málo↓ ona je pacientkou doktorky Wünschové a já sem jí viděl třikrát všeho všudy↓
- 29B já sem s pani doktorkou mluvil↑ ale ovšem ta se mnou mluvila tak nějak zvláště↑ že jaksi sem z toho vůbec nebyl
- 30A jak zvláště↓ v jakém smyslu↓?
- 31A no tak že se jako nenechá s tím nic dělat↓ nebo tak↓
- 32A no a jak se jí daří teď v tom zaměstnání vaší paní↓?
- 33B podivejte se ještě tam není měsíc↓ před měsícem byla v jiném zaměstnání↑ to byla v tom obchodním domě↑ tam jí za měsíc vyndali↓ jesi jí vyndají tady to nevím↓ tady žádnou odpovědnou práci nedělá a mají nedostatek pracovníků a i v takových zaměstnáních jí vyndávají↓ to pani doktorka snad prohlásila že dyš jí tady vyndají že prý jí dá do celého důchodu↓
- 34A no já myslím aby se pokusila tam zůstat ještě↓ tady v tom obchodním domě Kotva
- 35B tady schází hodně zaměstnanců takže třeba jí nevyndají↓ já nevím↓
- 36A no a cítí se trochu spokojená↑?
- 37B no abych vám to řek — takle↓ někdy přicházejí takový momenty že je úplně nešťastná↓ to se tak opakuje během týdne třeba takový zoufalý stav↑ no↑
- 38A ležela někdy v nemocnici↓?
- 39B tedy v nemocnici nebyla nikdy v nemocnici↓
- 40A podivejte se↓ kdyby se to nehorš nelepšilo↓ kdyby se to dokonce horšilo↓ a kdyby jí z toho zaměstnání vyndali↑
- 41B jednou sem to už měl napsaný↓ před těma sedemnácti lety to bylo napsaný↓
- 42A tak bychom se pokusili
- 43B ovšem tenkrát byly nějaké takové chodila u toho na Národní třídu↑ a tam byl nějaký doktor vod Myslivečka↓ to bylo způsobené snad s tím mlíkem↓ jak von říkal↓ a tak jí zarazil to mlíko a tak se ten stav rychle zlepšil↓ (A hm) takže ani do té nemocnice nemusela↓
- ⋮

11.

- ⋮
- 1A Beránek↓ dobrý den↓
- 2B dobrý den↓ Martin Zvoníček↓
- 3A dobrý den Martine↓ prosím vás je doma Jana↓?
- 4B Jana je v Písku na prázdninách↓
- 5A aha↓ a nevíte jestli je ještě uražená↓?

- 6B uražená↑? proč↑? já nevim↓
 7A vona se mnou nějak přestala mluvit↓
 8B to nevim↓
 9A a já nevim proč↓ no↓
 10B to asi vona teďkon už tady asi štrnáct dní není↓
 11A já vim↓ ale předtím — a jak tamta věc↓ je prostě je to jinak v pořádku↓? nebo
 12B no chystá se nějaký přelíčení↓
 13A aha↓ a dobře↓ a slyšel sem že se budete vdá ženit↓
 14B no asi do toho prásknu↓
 15A a kdy↑?
 16B to nevim↓ ňák se to zřejmě kreje s tím
 17A aha↑
 18B s tím případem↓ tak ňáký to bude divný↓
 19A ale to to se tím nenechte ovlivňovat↓ jak se daří mamince↓?
 20B no maminka teďkon jede do Tater takže celkem to de↓
 21A no tak jo↓ tak Martine mějte se↓
 22B mám jí napsat vzkaz aby se vám ozvala až přijede↓ jo↑?
 23A no já teďka sice pojedou na týden na dovolenou↑ ale potom to já jí zavolám↓
 24B dobře↓
 25A jak tam bude dlouho↓?
 26B já nevim kdy se vrátí z Písku Jana↓ ale příští tejdén
 27A a no tak snad jo↓ a jak se daří Pavlíkovi↓?
 28B Pavlík ten je tam s ní↓ no↑
 29A tak jo Martine↓ mějte se hezky↓
 31B děkuju↓
 31A na shledanou↓
 ⋮

12.

- ⋮
 1A Beránek↓ dobrý den↓
 2B dobrý den pane doktore↓
 3A je tam Libuše nebo Milan↑?
 4B je↓ je↓
 5C dobrý den↓
 6A dobrý den Libuše↓ jak se máte↓?
 7C děkuju↓ dobře↓
 8A jak ste dopadli na tom↓ na Vinohradech↓?

- 9C no no eště nevíme↓ dneska teprve nám brali krev a dělali nám vyšetření Lucince↓ a tak nevíme jak to dopadlo↓
- 10A a už stc se trochu vyspali↓?
- 11B no spali sme do rána do štvrt na šest asi vod půl devátý↓
- 12A no to neni moc↓
- 13C jéžíš to je krásný↓ bez jedinýho probuzení↓ a jak vy se máte↓?
- 14A no děkuju↓
- 15B jedete na Rabštejn↓ jo↑?
- 16A jedu na Rabštejn↓ ↑no↑ dneska
- 17C jo↑?
- 18A ano↓
- 19C no tak pozdravujte tam↓
- 20A vyřídím↓ vyřídím↓ ano↓
- 21C a pozdravujte Jarmilu↓
- 22A ano↓ a já vám v pondělí ráno zavolám↓
- 23C zavolejte↓ ano↓ fajn↓ já tady budu↓
- 24A pozdravujte Milana↑ a mějte se hezky↓
- 25C děkuju↓
- 26A na shledanou↓
- 27C šťastnou cestu↓
- 28A děkuju↓ děkuju↓
- 29C jo a já sem vám chtěla eště říct že vám mockrát děkujeme za ten krásnej křížek↓
- 30A jo ten ten ten dřevěnej↓?
- 31C no ten je vopravdu nádhernej↓
- 32A jo↑?
- 33C mockrát vám děkuju↓
- 34A neni zač↓
- 35C jo je zač↓
- 36A neni zač↓
- 37C je↑ tak na shledanou!
- 38A na shledanou Libuše↓
- ⋮

13.

- ⋮
- 7B jak se daří pane doktore↓?
- 8A no děkuju↓ může to bejt horší↓ ale já sem chtěl mluvit s Janou↓ protože sem dostal od ní takový lístek vycítavý↑ a tak
- 9B no to ste hodný že se vozejváte↓ ale vona vodjela předevcírem do Písku↓

- 10A aha↓
 11B s Pavlíkem↓ dyš se zase ukázalo hezký počasí↓
 12A hm
 13B no tak tam jeli↓
 14A jak se daří vám pani Zvoníčková↓?
 15B no zaplaťpánbu↓ já sem trochu pověřčivá↑ a tak to nechci ani říct↓
 vopravdu se mi daří to↑
 16A ano↓ (smích)
 17B no↑ (smích)
 18A no tak až se vrátí Jana↑ tak prosim vás jí vyřidte že sem jí volal↓ a teda
 že bych s ní rád mluvil↓
 19B ano ano ano↓ no my sme dostali vod Ivanky pohled z vašeho Rab-
 štejna↓ to je hodná že si vzpomněla↓
 20A a kdy má Martin svatbu↓?
 21B ale ten idiot prosim vás↓ to — třináctýho září↓
 22A hm
 23B to je blbec↓
 24A no tak to je jejich věc↓ ne↑?
 25B no já vim↓ já vim↓
 26A a koho si bere↓?
 27B ale ňákou Fuksovou↓ atletku↓
 28A aha↓
 29B no běhaji spolu↓ no a
 30A no tak
 31B tak ho ňák doběhla↓ (smích)
 32A (smích)
 33B no ale tedy jaksi nemusí to bejt↓ jak se říká↓ víte↑?
 34A hm
 35B no protože vona
 36A no tak se mají rádi↓ vo to líp↓
 37B no ňák ňák jo↑ a je to vám takovej dybyste jí viděl↓ tak by se vám
 určitě nelíbila↓ já nevim jakej vy máte vkus↑ ale je to takový koště
 hubený šíleně↓
 38A hm
 39A taková rezatá pihatá↓ no↑
 40B ovšem to sou velice sympatický dívky↓
 41B ano↑?
 42A no↑
 43B jo↑?
 44A no↑
 45B no tak já nevim↓ nevim nevim↓
 46A no tak

- 47B nevim↓ taková jako taková jako vypadá jako Grétchen trochu↓
 48A (smích)
 49B (smích)
 50A tak já Martina já já mu doufám že ho s ní teda jí někdy potkám↓
 51B no to jistě pane doktore↓ tak dybyste u nás byste byl vždy vítaným
 hostem↓
 52A dobře↓ já se u vás někdy zastavím↓
 ⋮

14.

- ⋮
 1A dobrý den↓ doktor Beránek↓
 2C dobrý den↓
 3A prosím vás není tam náhodou pan Rajchman↑?
 4C já vás přepojím↓ moment↓
 5B autodílna↓
 6A dobrý den↑ doktor Beránek↓ není tam náhodou pan Rajchman↓?
 7B Rajchman je na dovolené↓
 8A a prosím vás já bych potřeboval mně nedobří dynamo↓ potřeboval
 bych to vopravit↓
 9B nebereme pane doktore↓ my máme v srpnu závodní dovolenou↑
 (A ano) a potom mají vobjednaný už měsíc↓
 10A á tak to je špatný↓
 11B no bohužel budete se muset vobrátit na Spojovací nebo někam
 jinam↓
 12A děkuju↓
 13B prosím↓
 ⋮

15.

- ⋮
 1A dobrý den↓ doktor Beránek↓
 2B dobrý den pane doktore↓
 3A já volám kvůli tomu dopisu↓ (B ano) tak my sme se dohodli prosím
 vás↑ že nikdo z nás nebude mít teda žádné podstatné úpravy↓ změníme
 nebo doplníme pár čísel a bude to jenom taková prostá aktualizace↑
 (B aha) takže myslím že voni mužou s kli s klidným svědomím
 dělat tu recenzi na základě tej toho výtisku kterej dostali↓ takže vcelku
 4B já jim napíšu že prostě ty změny sou tak nepodstatný↑ (A ano) že
 byste je udělali až později↓ když byste věděli↑ (A ano) jak se skutečně
 rozhodnout↓

- 5A ano↓ ano↓ ano↓
 6B ano↑?
 7A bude to jenom taková vopravdu nepatrná aktualizace↓
 8B dobře dobře↓ děkuju pane doktore↓
 9A já také mnohokrát↓ na shledanou↓
 ⋮

16.

- ⋮
 1A Beránek↓
 2B jo Cucová↓ pane doktore tak von dneska už tady pan Semerád je↓ tak sem teďkon s nim mluvila vo tom vo tý dovozový komisi↑ tak prohlásil že s tím nechce nic mít↓ že vy ste předseda↑ ale tak sem si myslela jesi teda jí chcete svolat tu komisi na někdy↓
 3A tak na zejtrěk na ráno↓ jesi by to a prosim vás↓ kdo je jak čím se liší tato dovozová komise vod
 4B a no tak je to ta investiční komise↓ no že prej ste tam vy↑ pan Semerád↑ teda Medková↑
 5A Svatoň↑
 6B a Svatoň↓
 7A ano↓
 8B jo Brunclík prej tam neni říkal↓ jo↑? tak to mám svolat na zejtrěk↓? a ke komu↓? k vám nebo
 9A no ke mně jesi by se mohli sejít↓
 10B jo tak já se eště zeptám jesi se mu to zejtra ráno hodí↑ a
 11A no a dyš tak se zařídte podle správce↓
 12B jo↑? no↓ no buď k vám teda↑ a nebo k němu↓ tak v těch osm hodin↓ jo↑? tak já vám pak eště dám
 13A spíš jak se hodí jemu↓
 14B jo dobrý↓ jesi von něco nemá↓ no dobrý↓ tak jo↑ nashle↓
 15A děkuju na shledanou↓

17.

- 1A dobrý den Beránek↓
 2C dobrý den↓
 3A prosim vás mohl bych mluvit s doktorem Kardašem↓?
 4C ano↓ moment↓
 5A děkuju↓
 6B Kardaš↓
 7A nazdar↓ Beránek↓ Oldřichu prosim tě tady vědecká rada projednává

ten návrh tej vaší smlouvy↓ souhlasí s tím↑ ale teďka — a tam Kaloušek upozornil na ty dva články já to teďka telefonicky nebudu řešit↓ prosím tě já sem u správce↑ a je třeba se vo tom s nim domluvit↓ kdy máš čas↓? máš zítra odpoledne čas↑?

8B ano Vladane↓ v kolik↓? mám přijít ke správci↑ nebo kam↓?

9A no uděláme to u správce zítra↓

10B v kolik tam mám přijít↓?

11A no hodí se ňák v osum hodin↑?

12B mužu tam bejt v osum↓ ano↓

13A no tak dobře↓ tak zítra v osum hodin u správce↓

14B ano Vladane↓ a prosím tě mužu se ti vomluvit↓? já teď v jednu po jedné hodině bych vodjel na Albertov do farmakologickeho ústavu↓

15A ano↓ samozřejmě↓

16B jo↑? děkuju ti↓

17A samozřejmě↓ tak na shledanou↓

18B nazdar na shledanou↓

⋮

18.

⋮

1A Beránek↓

2B tady je Herman↓ nazdar Vladane↓

3A prosím↑?

4B Herman↓

5A nazdar Jirko↓

6B Vladane no já už sem ti volal párkrát↓

7A no já sem dneska sem se domníval↑ že teda se vodpoledne u tebe zastavim↓

8B no kdyby ti to vyšlo↑ tak by to bylo fajn↓

9A no já se vo to budu snažit↓ do kolika

10B já nemám rozumíš žádný ty↑ jenom sem tě chtěl prosím tě předběžně jesi bys moh počítat↑ prosil mě ten muj přítel a Zdeněk Regner rovněž Rabštejňák↓ (A no) jestli by moh k tobě se zastavit někdy↓ to je takovej ten šikovnej kluk kterej

11A ano↓ beze všeho↓

12B a má nějaký potíže takový↑ ale jinak bych tě rád viděl↓

13A no tak já bych já bych se asi dneska tam u tebe zastavil↓ a to ať kdykoliv přijde↓

14B a ty prostě kdykoliv ti to bude vyhovovat tak se zastav↓ pokud budeš mít čas↓

15A ano↓ do kolika tady budeš dneska↓?

- 16B já sem tady do půl pátý↓
 17A do půl pátý↓ dobře↓ no↑
 18B ty bys přišel tak spíš vodpoledne↓ vid↓
 19A no samozřejmě↓
 20B fajn Vladane↓
 21A tak zatím↓
 22B budu se moc těšit↓
 23A zatím Jirko ahoj↓
 24B děkuju na shledanou↓

19.

- 1C nazdar↓
 2A je tam Zdeněk prosim↓?
 3C je↓ je↓ chceš ho↓ jo↑?
 4A no↓
 5C dobře↓ moment↓
 6B ahoj Vladane↓
 7A ty Zdeňku já sem měl schůzi tady u správce↑ takže sem
 8B jo jo jo jo↓
 9A jak se ti to bude hodit↓?
 10B no já nevím↓ leda někdy kolem poledne↓ já teďka dopoledne budu
 tady↓
 11A no a kdybychom to nějak a přijdeš sem za poledne↑? máš sem cestu nebo
 12B přídu↓ no↑ já pak mám s Bartošem něco↓ dobře↓ a já sem tě chtěl
 poprosit↓ budeš tu v úterý↑?
 13A budu↓
 14B jestli by si se moh zase podívat na toho Jindru↓ na toho kluka↓ víš↑?
 15A hm velice rád↓
 16B jo↑? no příští úterý by přijel↓
 17A ano↓
 18B tak já se zastavím Vladane↓
 19A jistě↓
 20B děkuju↓
 21A ahoj↓
 ∴

20.

- ∴
 1A jéžiš pardon promiňte↓ já volám
 2B Hešl↓
 3A aha↓ dobrý den↓ Beránek↓

- 4B dobrý den↓
 5A jak se máte↓?
 6B no střídavě a nestojí to za moc↓ byl sem za váma v takové touze po sociálním kontaktu↑ ale
 7A tak přďte↓
 8B sem vás nezastih↓ směl bych↓ jo↑?
 9A no přďte kdykoliv↓ co dělá pan Bruta↓?
 10B no to je taky zajímavý↓ včera sem měl velice zajímavý rozhovor s ním↓
 11A no mně já sem ho zastihl na tom na stanici autobusu s jednou takovou vaší pacientkou↓ velice zajímavě se chovala↓ a tak
 12B no včera taky↓ já sem byl úplně já vám to povím až tam přídu↓ (A no) moh bych dneska během dopoledne↓?
 13A přďte↓ přďte↓ ano↓
 14B dobře děkuju↓
 15A taky↓ na shledanou↓
 16B děkuju↓
 ⋮

21.

- ⋮
 1A Beránek↓
 2B Kusová↓ pane doktore náhodou nepodařilo se vám to vypra vypracovat ten posudek na toho doktora Kardaše↓ von je dneska výbor že bysme to tam ňák
 3A no já my sme na tom sezení v pondělí↑ kdy sme nebo kdy to bylo společně s Brunclíkem uložili Kardašovi↑ ať si sám vypracuje takový
 4B to říkal↓ no↑
 5A no ty námitky↓ a do dnešního dne mně to nedal↓
 6B to nedal eště↓ tak dobře↓
 7A je tam Brunclík na tom výboru↓ on je velice dobře informován voč de↓
 8B jo↑? tak dobře↓
 9A pravděpodobně to skončí tím↑ že ten posudek kterej sme vypracovali na Kardaše doktor Kardaš nepodepíše↑ a že se pravděpodobně založí nepodepsán↓
 10B hm hm dobře↓
 11A protože my zase nebudeme moct přijmout tu jeho verzi↓
 12B hm tak dobře↓ tak jo↓ to je všechno co sem zatím potřebovala↓
 13A děkuju↓
 14B děkuju vám↓
 15A na shledanou↓
 ⋮

22.

- ⋮
- 1A Beránek↓
- 2B Zdeněk↓ Vladane chceš zaběhnout teda dolu ke mně nebo jak to uděláme↓?
- 3A já sem myslel že přijdeš sem↓ a jak seš na tom↓? dokdy tam seš↓?
- 4B no podle toho co teďka máš↓ já budu mít hodinu s jedním pacientem↑ buď teď nebo (A ne tak) za chvíli
- 5A a ty seš dole u sebe tady nebo v domečku↓?
- 6B dole sem u sebe↓
- 7A ty já teďka přijde Oldřich Kardaš další ten k projednávání toho posudku↓ čili
- 8B dobře↓ tak já si vezmu toho pacienta↑ a
- 9A tak za hodinu bych přišel↓
- 10B když tak až budu hotov tak ti brnknu↑ a
- 11A brnkni↓ no↑
- 12B jo dobro↓ fajn↓
- 13A děkuju↓
- 14B díky díky↓
- 15A ahoj↓
- 16B ahoj↓
- ⋮

23.

- ⋮
- 1B devatenáctka přízemí Křížová↓
- 2A dobrý den Beránek↓
- 3B dobrý den pane
- 4A je tam sestra Šenková↑?
- 5B ne ne ne↓ ta už tady není↓ ta už odešla↓
- 6A aha↑ vona mě volala před chvílí na
- 7B aha↓ tak to je vona už odešla↓ zítra má službu↓ vona něco chtěla↓ no tak to vona si dyš tak zítra
- 8A dobře↓ dobře↓
- 9B prosim↓ na shledanou↓
- 10A na shledanou↓
- ⋮

24.

- ⋮
 1B prosim↓
 2A dobrý den Beránek↓
 3B dobrý den↓
 4A prosim vás už přišla Libuše↑?
 5B už zas vodošla↓
 6A aha↓
 7B voni se šli podívat na nějaký byt↓
 8A dobře↓ prosim vás máte tužku po ruce↓?
 4B počkejte moment↓ jo↑? pane doktore↓ (A ano) prosim↓
 5A prosim vás jí vyřídíte jí↑ že na dvádvacátého (B ano) mají dva lístky do Realistického divadla↓
 6B dvádvacátýho do do divadla↓
 7A ano↓ a já je ještě zavolám jak si je vyzvedne↓
 8B dobře↓
 9A tak aby s tím počítali že dvádvacátýho dou do divadla↓
 10B ano↓ ano↓ voni se šli podívat na byt a už nepřijdou až zase zejtra ráno↓
 11A ano↓ tak jo↓ tak až jí uvidíte tak jí pozdravujte↓
 12B no dobře↓ dobře↓
 13A jak se vám daří↓?
 14B jak se mi daří (šeptá)
 15A aha↑ Lucinka už spí↑? tak jo↓ mějte se hezky↓ na shledanou↓
 16B na shledanou!
 ⋮

25.

- ⋮
 1C divadlo↓
 3A dobrý den doktor Beránek↓ já bych prosil pana doktora Hermana↓
 3C ano↓
 4B divadlo↓
 5A nazdar Jirko↓ Beránek↓
 6B nazdar Vladane↓ buď zdráv↓
 7A Jirko prosim tě nezlob se že tě votě vobtěžuju↑ ale jednak ti chci vynadat že seš že ste se nezastavili↑
 8B ne Vladane vono to bylo dobrý↓ protože my sme totiž dojeli my sme k tomu měli ještě jeden svůj důvod takovej↑ protože sotva sme dojeli do Prahy tak Dana lehla↓ víš↑ a má nějakou zřejmě takovou zas nějaká

viróza nebo něco prostě bloudí↑ tak je v takovym polochřipkovym stavu↓ leží↓ víš↑ vono už jí nebylo moc dobře↓ (A hm) a hlavně my sme jako právě už vzhledem k tomudle si chtěli nějakym způsobem zjednodušit cestu↑ a skutečně sme byli asi v poledne sme byli v Praze už↓ a — (A dobře) takže to někdy přístě↓ víš↑ to se domluvíme↓ já sem jenom chtěl jaksi ti voznámit↑ proto sem taky volal předtim↑ že tam náhodou jedeme↓ ale s tím že se prostě jenom takle uvidíme a to někdy přijedem na kus řeči takle v klidu↓

9A dobře↓ dobře↓ a druhá věc↓ Jirko prosim tě (B ano) hrajete něco slušnýho na co bys mně moh dát dva lístky↓?

10B no tak to (A vopatřit) co bys chtěl vidět↓?

11A já nevím cokoliv↓ protože to to není pro mně↓ to je pro jedny známý který se teďka vrátili z takově — z takové prostě díry světa↑ a rádi by cokoliv slušnějšího viděli↓

12B a kdy Vladane↓?

13A co to↑?

14B kdy↓?

15A no kdykoliv↓

16B podivej se↓ tak my máme teďko teď to sem se tě chtěl taky zeptat↓ na to sem včera zapomněl zcela↓ máme premiéru Revizora↑ kterýho dělá Pistorius↓ ale podivej se máme tady jednak ty Koně↑ který pořád

eště běží↓ už mají asi těch 115 repríz↑

17A to je ten Daněk↓?

18B to je ten Daněk↓

19A no↑

20B což je teďko osumnácteho v pátek↓

21A ano↓

⋮

32B a pak zas máme devětadvacátýho Dva na koni^ a kromě toho tedy toho Revizora↓

33A a kdy je Revizor,?

34B Revizor je — zejtra máme premiéru↓ (A no) a pak je ve čtvrtek sednáctého^ a pak je dvádvacátého↑ triadvacátého↑ štyriadvacátého^

35A a moh bys na toho dvádvacátého sehnat ty dva lístky↓?

36B to víš že jo↓

37A a já my bychom šli někdy jindy↓

38B no nechcete jít s nima↓?

39A prosim↑?

40B nechcete jít s nima↑?

41A a to asi ne↓

42B ne↓

- 43B to by bylo komplikovaný↓ to já nevím jak má Jarmila službu↓
44B jo↓
45A tak muže tě prosit↑?
46B Vladane↓ budeš mít u pokladny dva lístky na meno Beránek↓ volný↓
47A na Revizora dvádvacátého↓
48B dvádvacátýho↓
49A dobře! děkuju ti↓
50B jo↑?
51A ano!↓
52B takže fajn↓
53A děkuju ti mnohokrát↓
54B no a říkam! budeš-li mít někdy chvílku čas v tejdnu↑ zastav se↓
55A zastavim! určitě!↓
56B jo↑
57A ano!↓
58B fajn! a na to se spolehni! bude to tam na meno Beránek↓
59A ano↓
60B jo↑?
61A ano Jirko! ahoj!↓
62B ahoj Vladane!↓

Seznam literatury

- Adamec P. 1962a: K některým otázkám srovnávací syntaxe běžně mluvených projevů, *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 339—351
 — 1962b: K syntaxi hovorové ruštiny, *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury VI*, Praha, 65—81
 — 1966: *Porjadok slov v sovremennom ruskom jazyke*, Praha
 — 1973a: Klasifikace sémantiky modálních sloves a jejich ekvivalentů v současné ruštině, *Čsl. přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě*, Praha, 103—115
 — 1973b: Tři roviny modálnosti a jejich vztah k aktuálnímu členění, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 141—147
- Arnoldova I. V. 1973: *Stilistika sovremennogo anglijskogo jazyka*, Leningrad
- Arutjunova N. D. 1970: Někotoryje typy dialogičeskich reakcij i „počemu“ repliki v ruskom jazyke, *Filologičeskije nauki 1970*, 44—59
 — 1976: *Predloženiye i jego smysl, Logičesko-semantičeskije problemy*, Moskva
- Austin J. L. 1962: *How to do Things with Words*, Harward and Oxford
- Balajan A. R. 1969: *Lingvističeskije problemy postrojenija učebnych dialogov. Tezisy doklada na Meždunarodnoj konferencii prepodavatelej ruskogo jazyka i literatury*, Moskva, 23—25
 — 1970: *Problemy modelirovanija dialoga. Materialy tretjeho simpoziuma po psiholingvistike*, Moskva, 150 n.
 — 1974: *Osnovnyje kommunikativnyje charakteristiki dialoga, Avtoreferat kand. dissertacii*, Moskva, 3—17
- Bally Ch. 1955: *Obščaja lingvistika i voprosy francuzskogo jazyka*, Moskva
- Barnet Vl. 1973: *Modaľnost' kommunikativnogo akta i predloženiya*, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 335—337
 — 1974: K principam strojenija vyskazyvanij v razgovornoj reči, *Bulletin ruského jazyka a literatury XVIII*, Praha, 133—138
- Bauer J., Grepl M. 1967: *Skladba spisovné češtiny*, Praha
- Bečka J. V. 1957: *Stylistika a rozvíjení myšlenkové linie*, *SaS 18*, 197—216
 — 1960: *Základy kompozice jazykových projevů*, Praha
- Bierwisch M. 1979: *Wörtliche Bedeutung — eine pragmatische Gretchenfrage*, *Sprache und Pragmatik, Lunder germanistische Forschungen 48*, Malmö, 63—86
- Bosák C., Camutaliová I., 1967: K výstavbě dialogu, *SaS 28*, 227—240
- Bosák C. 1971: O signálech stimulu a reakce v dialogu, *ČsRus 16*, 205—209
 — 1973: *Poznámky o monologu*, *ČsRus 18*, 216—218
 — 1974a: *Stimul a apel v dialogu*, *SaS 35*, 96—98
 — 1974b: *Zamečaniya po teorii dialoga*, *Bulletin ruského jazyka a literatury XVIII*, 129—131

- 1976: O navazování promluv, *ČsRus* 21, 80—84
- Brčáková D. 1971: O tzv. navazování v nadvětných celcích v mluvené ruštině, *SlavPrag* 13, 153—162
- 1973: Mezivýpovědňi sepjatost v ruském mluveném projevu, *SlavPrag* 15, 225—230
- 1979: O svjaznosti v ustnyh kommunikatach, *Sintaksis teksta*, Moskva, 248—262
- Bryzgunova E. A. 1977: Zvuki i intonacija ruskoj reči, Moskva
- Cackowski Z. 1964: Problemy i pseudoproblemy, Warszawa
- Camutaliová I. 1966: Aplikace lingvistického zkoumání dialogu na nácvik konverzace, *Ruština v teorii a v praxi*, 90—99
- 1971: Obsahová výstavba a jazykové prostředky informativního dialogu, *SlavPrag* 13, 111—130
- 1976: K výstavbě dialogu, *Jazykovědné aktuality*, roč. XIII, 17—18
- Ceplitis L. K. 1974: Analiz rečevoj intonacii, Riga
- Cicourel A. V. 1974: Ethnometodology, *Current Trends in Linguistics* 12, *Linguistics and Adjacent Arts and Sciences*, Mouton (ed. by T. A. Sebeok), 1563—1628
- Conrad R. 1978: Studien zur Syntax und Semantik von Frage und Antwort, *Studia grammatica* XIX, Berlin
- Daneš Fr. 1947: Intonace otázky, *NŘ* 33, 62—68
- 1957: Intonace a věta ve spisovné češtině, Praha
- 1963: Syntaktický model a syntaktický vzorec, *Čsl. přednášky pro V. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii*, Praha, 115—124
- 1964: Téma //základ// východisko výpovědi, *SaS* 25, 148—156
- 1968: Typy tematických posloupností v textu (na materiále českého textu odborného), *SaS* 29, 125—141
- 1969: Kultura mluvených projevů (Její základní předpoklady a aktuální problémy), *Kultura českého jazyka*, Liberec, 47—59
- 1973: Verba dicendi a výpovědňi funkce, *SlavPrag* 15, 115—124
- 1974: Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text, *Papers on Functional Sentence Perspective*, Praha, 106—127
- 1979: O identifikaci známé (kontextové zapojené) informace v textu, *SaS* 40, 253—270
- Daneš Fr., Hausenblas K. 1974: K semantice osnovnych sintaksičeskich formacij, *Grammaticeskoje opisanije slavjanskich jazykov*, Moskva, 90—98
- Dokulil M. 1954: K modální výstavbě věty, *Studie a práce lingvistické I*, Praha, 255—262
- 1973: Pojem modálnosti výpovědi ze stanoviska teorie odrazu, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 39—41
- Fedosjuk M. Ju. 1976: Sintaksičeskije osobennosti naučno-techničeskich referatov i formul izobretenij (kand. dissertacija), Moskva
- Filipec J. 1961: Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie, Praha
- 1974: Zur Frage der funktionalen Satzperspektive im dramatischen Text, *Papers on Functional Sentence Perspective*, Praha, 129—142
- Firbas J. 1971: On the Concept of Communicative Dynamism in the Theory of Functional Sentence Perspective, *SP FFBU*, A 19, 135—144
- 1973: Zamečanje o roli temporalnych i modaľnych ukazateľej ličnoj formy glagola v aktualnom členenii, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 135—140
- 1978: K problematice tématu výpovědi, *Tekst. Jezyk. Poetyka.*, red. R. Mayenowa, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk
- Galperin I. P. 1974: O ponjatii „tekst“, *Voprosy jazykoznanija*, č. 6, 68—77
- Gasparov B. M. 1971: Problemy funkcionalnogo opisanija predloženija (na materiale sovremennogo ruskogo jazyka), avtoreferat doktorskoj dissertacii, Minsk
- 1978: Ustnaja reč kak semiotičeskij objekt, *Semiotika nominacii i semiotika ustnoj*

- reči (Lingvističeskaja semantika i semiotika I), Učenyje zapiski tartuskogo gosudarstvennogo universiteta, vypusk 442, Tartu, 63—113
- Gerbner G. 1972: *Communication and Social Environment*, Scientific American, 153—160
- Goitman E. 1975: *Replies and Responses*, Universita di Urbino
- Grepl M. 1962: K podstatě a povaze rozdílů mezi projevy mluvenými a psanými, *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 342—345
- 1963: K předmětu teorie promluvy, *SP FFBU, A 11*, 43—52
- 1965: O větech tázacích, *NŘ 48*, 276—291
- 1967a: Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi, Brno
- 1967b: O funkci záměrného opakování částí výpovědi ve výstavbě promluvy, *NŘ 50*, 77—87
- 1973: K podstatě modálnosti, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 23—38
- Grice P. 1975: *Logic and Conversation. Syntax and Semantics* (Cole Morgan eds.), Vol. 3, New York, 41—58
- Grochowski M. 1978: *Czy zjawisko elipsy istnieje?*, *Tekst. Język. Poetyka.*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 73—85
- Güllich E., Raible W. 1977: *Linguistische Textmodelle*, München
- Mc Guire, M. G., Lorch S. 1968: *Natural Language Conversation Modes*, *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 239—248
- Hajičová E. 1976: Situační modifikace otázky a jejich odraz v modifikacích odpovědi, příspěvek pro konf. Aktualizační (pragmatické) složky výpovědi v slovanských jazycích, Brno
- Halliday M. A. K., Hasan R. 1976: *Cohesion in English*, Londýn
- Hausenblas K. 1958: *Syntaktická závislost, způsoby a prostředky jejího vyjadřování*, *Bulletin VŠRJL*, Praha
- 1962: O studiu syntaxe běžně mluvených projevů, *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 313—325
- 1964: *On the Characterization and Classification of Discourses*, *TLP 1*, Praha, 67—83
- 1971: *Výstavba jazykových projevů a styl*, Praha
- 1972a: Explicitnost a implicitnost jazykového vyjadřování, *SaS 33*, 98—105
- 1972b: Učební styl v soustavě stylů funkčních, *NŘ 55*, 150—158
- 1973: K základním pojmům v oblasti řečové komunikace, *SlavPrag 15*, 21—27
- Hancher M. 1979: *The Classification of Cooperative Illocutionary Acts*, *Language in Society*, 1—14
- Havránek B., Jedlička A. 1970: *Česká mluvnice*, Praha
- Henne H. 1979: *Die Rolle des Hörers im Gespräch*, *Sprache und Pragmatik, Lunder germanistische Forschungen 48*, Malmö, 122—135
- Henne H., Rehbock H. 1979: *Einführung in die Gesprächsanalyse*, Berlin
- Herálek K. 1960: K otázce tzv. vedlejších jazykových funkcí, *SaS 21*, 4—7
- 1962: Staronová teorie jazykových funkcí v americkém sborníku, *SaS 23*, 126—131
- 1967: *Filozofie jazyka*, Praha
- 1975: K otázce propozice a modality, *Jazykovědně aktuální*, 120—121
- 1973: K podstatě modality, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 61—62
- Horecký J. 1973: *Poznámky k metodě analýzy textu*, *SaS 34*
- Hrbáček J. 1973: *Základní jednotka syntaxe promluvy*, *SlavPrag 15*, 97—104
- Hronek J. 1972: *Obecná čeština (uč. text)*, Praha
- Chloupek J. 1962: O specifičnosti nářeční skladby, *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 325—336
- 1971: *Aspekty dialektu*, Brno
- 1973: *Modalita v živém komunikativním aktu*, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 329—333

- Infantova G. G. 1975: *Ekonomija segmentnych sredstv v sintaksise sovremennoj ruskoj razgovornoj reči (doktorskaja dissertacija)*, Taganrog
- Jaffe J. 1970: *Rhythm of Dialogue*, New York and London
- Jakubinskij L. P. 1923: *O dialogičeskoj reči*, Russkaja reč I, Petrohrad
- Jančák P. 1957: *Zvuková stránka českého pozdravu*, Praha
- Jančák P. 1966: *Západočeský intonační typ, tzv. „plzeňské zpívání“*, SlavPrag 8, 107—121
- Janoušek J. 1968: *Sociální komunikace*, Praha
- 1973: *Úkolově zaměřený dialog spolupracujících osob v podmínkách různé výchozí informovanosti*, Čsl. psychologie 17, 107—124
- Jedlička A. 1974: *Spisovný jazyk v současné komunikaci*, Praha
- Jelinek M. 1962: *Syntaktická schémata nevětná a nadvětná. Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 25—31
- 1966: *Postavení hovorového stylu mezi styly funkčními*, SaS 27, 104—118
- 1973: *Podíl modálních prostředků na stylistické charakteristice textu*, Otázky slovanské syntaxe III, Brno, 343—351
- 1974: *Stylistické aspekty gramatického systému (gramatické dublety a konkurenty)*, Stylistické studie II, vyd. ÚJČ ČSAV, Praha
- Kafková O. 1965: *K lineárnímu typu řadění větných členů a celků v mluvené ruštině*, ČsRus 10, s. 83—88
- 1968: *Voprosy dialoga v obučenii inostrannomu jazyku*, Russkij jazyk za rubežom, 84—88
- 1974: *Razgovornyj sintaksis i jeho problematika v obučenii ruskomu jazyku*, Bulletin ruského jazyka a literatury XVIII, Praha, 149—153
- Kiseleva L. A. 1974: *„Tekst“ v ierarchii jediníc kommunikativnoj podsystemy jazyka*, sb. *Lingvistika teksta*, Materialy naučnoj konrencii, část I, Moskva, 124—131
- 1978: *Voprosy teorii rečevogo vozdejstvija*, Leningrad
- Klaus G. 1975: *Síla slova*, Praha
- Klenina A. V. 1975: *Svjaznoje vyskazyvanije v naučnoj reči (na materiale političeskoj ekonomii)*, kand. dissertacija, Moskva
- Kolektiv rusistů UK 1973: *Problémy běžné mluveného jazyka, zvl. v ruštině*, Slavia 42, 25—43
- Kolšanskij G. V. 1978: *Funkcie parajazykových prostriedkov v jazykovej komunikácii*, sb. *Spisovný jazyk a jazyková kultúra*, Bratislava
- Konrad K. 1959: *O jazykovom suščestvovanii*, Japonskij lingvističeskij sbornik, red. A. A. Paškovskij, Moskva, 5—15
- Kopečný Fr. 1958: *Základy české skladby*, Praha
- Kovtunova I. I. 1974: *Aktualnoje členenije i sistema jazyka (na materiale russkogo jazyka)*, Papers on Functional Sentence Perspective, Academia Praha, 142—151
- Koževniková K. 1968: *Některé vztahy obsahové a výrazové výstavby v nepřipraveném mluveném projevu*, SlavPrag 10, 329—336
- 1970: *Spontannaja ustnaja reč v epičeskoj proze*, Praha
- 1971: *Komunikační podmínky běžné mluvených projevů*, SlavPrag 13, 95—110
- 1973: *O podstatě hovorovosti*, SlavPrag 15, 199—213
- 1974: *Principy postrojenija komunikatov razgovornoj reči kak problema lingvističeskogo opisaniija i problema prepodavanija*, Bulletin ruského jazyka a literatury XVIII, Praha, 139—147
- Kraus J. 1975: *Jazyk a styl ve společenské interakci*, SaS 36, 257—263
- Křížková H. 1968: *Tázací věta a některé problémy tzv. aktuálního (kontextového) členění*, NŘ 51, 200—210
- 1972: *Kontextové členění a typy tázacích vět v současných slovanských jazycích*, Slavia 41, 241—262

- 1973a: Pravdivostní modalita a komunikativní typy vět, *ČsRus* 18, 8—13
- 1973b: Větné typy a tzv. jistotní modalita, *SlavPrag* 15, 107—114
- Labov W. 1975: Odraženie socialnych processov v jazykových strukturach, *Novoje v lingvistike* VII, 320—334
- Lapteva O. A. 1974: Někotoryje ponjatija teorii aktualnogo členenija primenitelno k izučeniju vyskazyvanija v razgovornoj reči, *Papers on Functional Sentence Perspective*, Praha, 152—171
- 1976: *Russkij razgovornyj sintaksis*, Moskva
- Lingvistika teksta. *Materiály naučnoj konferencii*, Moskva 1974
- Leontjev A. A. 1969: *Jazyk, reč, rečevaja dejatelnoš*, Moskva
- Leontjewa N. 1971: O pewnych vlašciwościach spójnego tekstu (jezyk semantyczny, jezyk naturalny, zapis semantyczny), O spójnosci tekstu (*Z Dzieiów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej*), Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk
- Materiály pro přípravu nové vědecké mluvnice spisovné češtiny*, Praha 1976
- Mathesius V. 1942: *Umění psát odstavce*, *Řeč a sloh*, Praha, 97—105
- 1947a: K dynamické linii české věty, *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha, 257—277
- 1947b: K pořádku slov v hovorové češtině, *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha, 353—359
- 1947c: Základní funkce českého pořádku slov, *tamtéž*, 327—353
- Mayen J. 1972: *O stylistice utworów mówionych*, Warszawa
- Mednikova Z. M. 1974: Pragmaticeskij charakter teksta, *Lingvistika teksta, Materiály naučnoj konferencii, část I*, Moskva, 190—192
- Miko F. 1962: *Nadvázovacie vzťahy v hovorovej skladbe*, *Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 346—347
- 1973: *Od epiky k lyrike*, Tatran
- Mistrik J. 1965: *Expresivnosť syntaktických konštrukcii v kontexte*, *Jazykovcdné štúdie VIII*, Bratislava, 85—110
- 1973: *Modalitná zložka v konektorových slovách*, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno, 339—341
- 1975: *Štruktúra textu*, Bratislava
- 1978a: *Hypersyntax a štylistika*, *Čsl. přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů*, Praha, 213—220
- 1978b: *Paralingvistické prostriedky v dialógu*, *SaS* 39, 325—327
- 1979: *Dramatický text*, Bratislava
- 1980: *Dialóg*, *Slovenská reč* 45, 3—12
- Morávek M., Müllerová O. 1976: *Dyadická komunikace (Pokus o komplexní charakteristiku situace dialogu)*, *SaS* 37, 195—201
- Mrázek R. 1973: *Zamečania o suščnosti modálnosti*, *Otázky slovanské syntaxe III*, Brno 168—172
- Mukařovský J. 1948a: *Dialog a monolog*, *Kapitoly z české poetiky*, Praha, 129—154
- 1948b: *K jevištnímu dialogu*, *tamtéž*, 154—163
- Müllerová O. 1966: *K syntaxi nepřipravených souvislých mluvených projevů (Přidatné výrazy a konstrukce)*, *SaS* 27, 118—126
- 1976: *K tematické výstavbě nepřipravených mluvených dialogických projevů*, *SaS* 37, 308—317
- 1978: *O jazykovém přizpůsobování partnerů v dialogu*, *NŘ* 61, 57—68
- Müllerová O. Kubička J. 1979: *Některé rysy intonačního členění nepřipravených mluvených projevů*, *SaS* 40, 23—31
- Odincov V. V. 1971: *Nabljudenija nad dialogom v „molodežnoj povesti“ (Voprosy jazyka sovremennoj literatury)*, Moskva
- Osnovy teorii rečevoj dejatelnoš*, red. A. A. Leontjev, Moskva 1974

- Palek B. 1968: *Cross-Reference (A Study from Hyper-Syntax)*, Praha
- Palková Z. 1974: *Rytmická výstavba prozaického textu*, Praha
- Peškovskij A. M. 1959: *Izbrannyje trudy*, Moskva
- Petřik St. 1938: *O hudební stránce středočeské věty*, Praha
- Pisarkowa K. 1975: *Skladnja rozmowy telefonicznej*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk
- Posner R. 1972: *Dialogsorten — der Verwendung von Mikrostrukturen zur Textklassifizierung; Textsorten* (W. Raible, Güllich eds.), Frankfurt/M
- Prokešová S. 1962: *Jak se odráží improvizovanost v jazykové výstavbě mluvených projevů, Otázky slovanské syntaxe I*, Praha, 348—351
- Proničev V. P. 1971: *Sintaksis obraščeniija*, Leningrad
- Průcha J. 1973: *Psychické stavy a verbální chování*, Čsl. psychologie 17, 64—72
- Rejmánková L. 1977: *K voprosu modelirovanija dialogičeskoj reči*, ČsRus 22, 17—20
— 1975: *Ob upotreblenii častic reči pri osuščestvlenii svjazi meždu replikami*, ČsRus 20, 16—19
— 1976: *K otázce modality v dialogu*, Jazykovědné aktuality XIII, č. 1, 22—24
- Restan P. 1969: *Sintaksis voprositel'nogo predloženiija*, Oslo
- Rosengren I. 1979: *Die Sprachhandlung als Mittel zum Zweck. Typen und Funktionen. Sprache und Pragmatik, Lunder germanistische Forschungen 48*, Malmö, 188—213
- Romportl M. 1951: *K tónovému průběhu v mluvené češtině*, Věstník Královské české spol. nauk, Praha
— 1973: *Studies in Phonetics*, Prague
- Revzina O. G., Revzin I. I. 1971: *Semiotičeskije eksperimenty na sceně (Narušeniije postulata normal'nogo obščeniija kak dramatičeskij prijem)*, Trudy po znakovym sistemam 5, Tartu
- Roždestvenskij Ju. V. 1977: *Organizacija ustnoj reči, Sistemnyje issledovanija, Ježegodnik 1976*, Moskva, 224—239
- Ruskaja grammatika (Sintaksis), red. N. Ju. Švedova (rukopis)
- Ruskaja razgovornaja reč, red. E. A. Zemskaja, Moskva 1973
- Ruskaja razgovornaja reč, teksty, red. E. A. Zemskaja, Moskva 1978
- Savický N. 1973: *Sootnošeniije meždu formaľno-grammaticeskim strojem predloženiija i modálnostju*, Otázky slovanské syntaxe III, Brno, 81—83
- Searle J. L. 1969: *Speech Acts: an Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge
— 1975: *Indirect Speech Acts, Syntax and Semantics* (Cole/Morgan eds.), Vol. 3, New York, 59—82
— 1976: *A Classification of Illocutionary Acts, Language in Society*, 1—23
- Sgall P. 1973: *K programu lingvistiky textu*, SaS 34, 39
- Schegloff E., Sacks H. 1974: *Opening up Closings*, Ethnometodology, R. Turner ed., Baltimore, 223—265
- Sintaksis teksta, red. G. A. Zolotova, Moskva 1979
- Sintaksis i intonacija, *Mežvuzovskij naučnyj sbornik*, Ufa 1976
- Sirotnina O. B. 1974a: *Ob aktuaľnom členeniji v razgovornoj reči*, Papers on Functional Sentence Perspective, Academia Praha, 172—174
— 1974b: *Sovremennaja razgovornaja reč i jejo osobennosti*, Moskva
- Skalička V. 1937: *Promluva jako lingvistický pojem*, SaS 3, 163—166
— 1948: *The Need for a Linguistics of la parole*, Recueil linguistique de Bratislava
— 1960: *Syntax promluvy (enunciace)*, SaS 21, 241—249
— 1961: *Text, kontext, subtext*, SlavPrag 3, 73—78
— 1973: *Modalita a jazyková různost*, Otázky slovanské syntaxe III, Brno, 99—101
— 1976: *Hyposyntax*, SaS 37, 1—6

- Slama-Cazacu T. 1966, Dialog u dětí. Praha
 Sprache und Pragmatik, Lunder germanistische Forschungen 48, I. Rosengren (Hrsg.),
 Malmö
- Stanislavskij K. S. 1948: Rabota aktera nad soboj, Leningrad
- Svetlik J. 1973: K voprosu o sintaksičeskoj modalnosti, Otázky slovanské syntaxe III,
 Brno. 127—133
- Svoboda K. 1970: Souvětí spisovně češtiny, Praha
 — 1973: O gramatické modalnosti se zřetelem k souvětí. Otázky slovanské syntaxe III,
 Brno. 233—241
- Šmilauer Vl. 1966: Novočeská skladba. Praha
 — 1972: Nauka o českém jazyku, Praha
- Štěpán J. 1972: Výzkum mluvené němčiny ve Freiburgu. SaS 33, 254
 — 1973: Úvod do textové lingvistiky, SaS 34, 327—329
- Šulc J. 1974: Aktivizující složka komunikace ve verbálním projevu operátorů, Čsl. psychologie 18. 419—421
 — 1975: Pokus o obsahovou analýzu jazyka letců z hlediska psycholingvistiky, SaS 36.
 200—204
- Švedova N. Ju. 1960: Očerki po sintaksisu ruskog razgovornoj reči, Moskva
 Teksti aspekty jeho rassmotrenija (Tezisy dokladov i soobščeníj mežvuzvosko naučno-metodičeskoj konferencii), Universitet im. P. Lumumby, Moskva 1977
- Tondl L. 1968: Sémantika otázky v problémové situaci, Kybernetika 4, 295—315
 — 1971: Logické schéma problémové situace, Čs. psychologie 15, 197
- Torsujeva I. G. 1979: Intonacija i smysl vyskazyvanija, Moskva
- Trávníček Fr. 1949: Mluvnice spisovně češtiny II, Praha
- Valimova G. V. 1967: Funkcionalnyje typy predloženíj v sovremennom ruskom jazyke, Izd. Rostovskogo universiteta
- Vachek J. 1942: Psaný jazyk a pravopis, Řeč a sloh, Praha, 231—306
 — 1968: Dynamika fonologického systému současné spisovně češtiny, Praha
- Viehweger D. 1979: Pragmatische Voraussetzungen, deskriptive und kommunikative Explizität von Texten, Sprache und Pragmatik, Lunder germanistische Forschungen 48, Malmö, 109—122
- Vinokur T. G. 1955: O nekotorych sintaksičeskich osobennostjach dialogičeskoj reči, Issledovanija po grammatike ruskogo literaturnogo jazyka, Moskva. 342—355
- Vygotskij L. S. 1972: Myšlení a řeč, Praha
- Wallace K. R. 1970: Speech Act and Unit of Communication, Philosophy and Rhetoric, Vol. 3
- Wierzbicka A. 1969: Dociekania semantyczne, Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej XVII, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk
 — 1971: Metatekst w tekście, sb. O spójności tekstu. Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk. 105—121
- Zemskaja E. A. 1978: Osobennosti ruskog razgovornoj reči i struktura komunikativnogo akta, Slavjanskoje jazykoznanije, VIII. meždunarodnyj sjezd slavistov, Zagreb—Ljubljana. 172—196
 — 1979: Russkaja razgovornaja reč: lingvističeskij analiz i problemy obučenija, Moskva
- Zimek R. 1973: Modalnost' vyskazyvanija i jejo glubinnaja struktura, Otázky slovanské syntaxe III. Brno, 111—119
- Zoubek Fr. 1973: O způsobech řečového chování v dialogu, Ruský jazyk 24, 10—18
 — 1977: K otázkám dialogu, zejména ke vztahům mezi replikami. kand. disertace. Praha

KOMMUNIKATIVE ASPEKTE DES AUFBAUS VON DIALOGISCHEN TEXTEN

Resumé

Der Dialog als eine der Formen der sprachlichen Kommunikation ist bisher in der tschechischen Linguistik nicht ausreichend beschrieben worden. Das grundlegende Werk von J. Mukařovský sowie einige neuere Arbeiten stellen zwar einen guten Ausgangspunkt zur tieferen Einsicht in diese Form des menschlichen Kontakts dar, es ist aber notwendig, die Grundlagen der Theorie des Dialogs aufgrund der Analyse eines konkreten Materials zu überprüfen und auszubauen.

Es besteht kein Zweifel darüber, dass der Aufbau der dialogischen Äußerungen sich von dem der monologischen Äußerungen in allen Komponenten unterscheidet, was v. a. auf unterschiedliche Bedingungen ihrer Entstehung zurückzuführen ist. Da allerdings die sprachlichen Erscheinungen seit jeher vorwiegend vor dem Hintergrund der geschriebenen sprachlichen Form untersucht wurden, ist es schwer, den Aufbau des gesprochenen dialogischen Textes absolut isoliert zu untersuchen; der Vergleich mit dem Aufbau von geschriebenen, monologischen Texten kann darüber hinaus in mancher Hinsicht nützlich sein. Aus diesen Erwägungen resultierte die Analyse von spontanen dialogischen gesprochenen Texten in dieser Arbeit.

Die vorliegende Arbeit beruht auf einer globalen Auffassung eines längeren zusammenhängenden dialogischen Textes, der ein Ergebnis der verbalen Kommunikation von zwei (oder mehreren) Partnern ist und unter bestimmten außersprachlichen Bedingungen, in einer bestimmten Situation, realisiert wird. Den Aufbau eines dialogischen Textes zu erfassen heisst die einzelnen Komponenten dieser Situation zu charakterisieren: in unserer Arbeit werden solche Komponenten charakterisiert, die in einem längeren zusammenhängenden Text zur Geltung kommen und deren Beschreibung nur mit Rücksicht auf die außersprachliche Situation des Dialogs adäquat erfolgen kann. Diese Komponenten sind:

1. der thematische Aufbau des Textes
2. der modale Aufbau des dialogischen Textes und die kommunikative Funktion seiner Repliken.

Wir waren bemüht, diejenigen Züge der dialogischen Äußerungsform näher zu erklären (Anteil der außersprachlichen Situation an der Gestaltung der dialogischen Äußerungen, Beziehung der Partner im Dialog, ihre Kommunikationsabsichten, Ziele usw.), die zwar in der linguistischen Literatur häufig, allerdings nur theoretisch erwogen werden.

1. Aufgrund der Analyse von 38 längeren Dialogen mit 70—100 Repliken wurde festgestellt, dass auch in spontan gesprochenen Texten, die scheinbar aufgelockert sind und eine festere Organisation vermissen, verschiedene Typen von thematischen Folgen (Progressionen; vgl. F. Daneš 1968) als eines der allgemeinen Prinzipien ihres Aufbaus zur Geltung kommen. Ihre Grundtypen traten v. a. im dialogischen Text als einem Ganzen deutlich auf. Bei der Beschreibung dieser Grundtypen des thematischen Aufbaus des dialogischen Textes wählten wir operational den Terminus „thematischer Einklang“ für einen solchen Zustand, in dem die Partner über ein und dasselbe Thema sprechen (und zu sprechen bereit sind). Der durch den thematischen Einklang der Partner gekennzeichnete Teil des Gesprächs wird von uns als „Block“ bezeichnet. Durch die Gliederung des dialogischen Textes in einzelne Blöcke und durch Untersuchung ihrer gegenseitigen thematischen Relationen konnten wir aufzeigen, wie in der thematischen Gestaltung des Dialogs die thematischen Folgen zur Geltung kommen, u. z. als „Thematisierung von Rhema“, „thematische Derivation“, „durchlaufendes Thema“ und „Entwicklung eines gespaltenen Rhemas“ (vgl. Kap. 4).

Die Typen der thematischen Folgen kommen in verschiedenem Masse und mit möglichen Modifikationen, die durch ständige Änderungen der Dialogsituation hervorgerufen werden, auch auf weiteren Ebenen des dialogischen Textes vor, auf der Ebene der Gruppierung einiger Repliken und auf der Ebene einer Replik (die Problematik des thematischen Aufbaus dieser zwei Ebenen konnte hier nur grob umrissen werden, weil sie das Ziel und den Rahmen dieser Arbeit überschreitet).

2. Unter dem modalen Aufbau (vgl. Kap. 5) des dialogischen Textes wird in der vorliegenden Arbeit die Art verstanden, wie Aussage-, Frage- und Befehls- (bzw. Wunsch-) repliken kombiniert werden. Diese Satztypen stellen einen gewissen Ausdruck der Einstellungen des Sprechers dar. In konkreter spontaner Kommunikation aber drücken die Partner eine Reihe von verschiedenen Nuancen dieser Grundeinstellungen aus. In jeder Dialogreplik bringt der Sprecher seine Einstellung zum Partner, eine bestimmte Sprechintention zum Ausdruck. Diese Intention, für deren Ausdruck dem Sprecher keine spezifischen grammatischen Ausdrucksmittel zur Verfügung stehen (mit Ausnahme von denen, die in jeder Replik den Typ der Einstellungsmodalität signalisieren), bezeichnen wir als kommunikative Funktion (vgl. die Äusserungsfunktion von Daneš, die illokutionären Akte von Austin und Searle usw.). Die Beziehung zwischen einzelnen Typen von Einstellungsmodalität und den kommunikativen Funktionen ist sehr eng; beide Kategorien können in denselben Bereich der Modalität eingeordnet werden, sie unterscheiden sich aber durch unterschiedlichen Grad der Verallgemeinerung (die deutlichsten kommunikativen Funktionen, z. B. Befehl, Wunsch, Forderung usw., werden meist als bestimmte modale Nuancen betrachtet). Infolgedessen entsteht ein beträchtliches Missverhältnis zwischen der niedrigen Anzahl der Typen von Einstellungsmodalität und der verhältnismässig hohen Anzahl von kommunikativen Funktionen, und es herrscht eine gewisse Asymmetrie zwischen der Grundbedeutung einzelner modaler Satztypen und der kommunikativen Funktionen, die mittels dieser Typen ausgedrückt werden können. Die Fragerepliken bringen nicht nur eine Informationssuche zum Ausdruck, sie können auch andere kommunikative Funktionen ausüben, z. B. Bitte, Angebot, Befehl, Wertung, Einwand, sogar Behauptung; die Aussagerepliken drücken nicht nur Mitteilung und Kundgabe aus, sondern auch z. B. Informationssuche, Forderung usw.; ebenso die Befehlsrepliken enthalten bei weitem nicht immer Befehle (es handelt sich um sog. indirekte Sprechakte). Der Dialog ist durch den merkmalthaften Gebrauch von modalen Satztypen gekennzeichnet, d. h. ein Modaltyp wird zum Ausdruck einer manchmal sogar widersprüchlichen kommunikativen Funktion gebraucht. Die Sprecher teilen in solchen Repliken weitere Informationen über ihr Verhältnis zum Partner mit, sie drücken ihre Gefühle, ihre Stimmung, oft auch Ironie aus; auf diese Weise verheimlichen sie ihre wahren Absichten usw.

Zur Erfassung der kommunikativen Funktionen einzelner Dialogrepliken erarbeiteten wir zwei Verfahren: eine eingehende und eine verdichtete Interpretation des dialogischen Textes (vgl. 5.3.1., 5.3.2.). Wir gingen davon aus, dass jedes Gespräch aus zwei Komponenten besteht, die sich in seinem Verlauf überlappen, die aber operational voneinander getrennt werden können. Es handelt sich einerseits um die Komponente des Sachverhalts (etwas wird gesagt), andererseits um die kommunikative Funktion (die Partner wollen mit Hilfe des mitgeteilten Sachverhalts aufeinander wirken, einander beeinflussen, das Verhalten des anderen in bestimmte Wege leiten, d. h. gewisse Mitteilungsziele erreichen). Die letztere Komponente (KF) ist scheinbar unter der ersteren (Sachverhalt) verborgen, sie wird nur teilweise nach aussen, manchmal durch den modalen Satztyp, ausgedrückt. Aufgrund der eingehenden und der verdichteten kommunikativen Interpretation des dialogischen Textes wurden die kommunikativen Funktionen einzelner Repliken unseres Materials ermittelt und aufgezählt. Ferner wurde die Klassifizierung der KF (vgl. Kap. 6) durchgeführt; die Kriterien beruhen auf dem Charakter des Dialogaufbaus, der Organisation des

Gesprächs, der Beschaffenheit von dialogischen Äußerungen, v. a. auf dem gegenseitigen Verhältnis der Dialogpartner und auf inhaltlichen Faktoren (vgl. Tab. auf d.S. 57). Aufgrund von Beispielen wurden semantische kommunikative Funktionen (als Ausdruck des Sinns verschiedener Repliken) und nicht-semantische kommunikative Funktionen (als gestaltende Mittel des Aufbaus, die den Gesprächsverlauf, seine Organisation sowie den ununterbrochenen Kontakt zwischen den Partnern aufrechterhalten) charakterisiert, semantisch gedeutet und exemplifiziert. Die semantischen KF wurden aufgrund eines weiteren Kriteriums in selbständige und unselbständige KF gegliedert, wobei die selbständigen weiter unterteilt wurden.

Im letzten Kapitel (7) wurde aufgrund von Textbelegen das Verhältnis zwischen einer der frequentiertesten und typischsten kommunikativen Funktionen — der KF „Informationssuche“ — und der durch Aussage-, Frage- und Befehlsrepliken ausgedrückten Einstellungsmodalität gezeigt.

Die Klärung der kommunikativen Aspekte des Aufbaus von dialogischen Texten ist Voraussetzung für die Untersuchung weiterer Aspekte, v.a. die des syntaktischen Aufbaus (Aufbau des Replikenpaares, Reduktionsgrad des Antwortrepliken usw.), des lexikalischen Aufbaus (verschiedene Typen der lexikalischen Wiederholung, Wiederholung von Repliken oder ihren Teilen usw.), sowie anderer Fragen. Wir halten es auch für folgende Phasen der Untersuchung des Dialogs für notwendig, von der Gesamtstruktur eines längeren zusammenhängenden Textes auszugehen und die Verknüpfungsarten der einzelnen Teile sowie verschiedene Arten der Zwischenanknüpfung der Repliken zu erfassen. Der Blickpunkt vom Ganzen her ist Voraussetzung für die Erfassung und Klärung des Aufbaus der Grundeinheit des dialogischen Textes, der Dialogreplik.

